

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK

(YÜKSEK LİSANS)

Habibullah MURADİ

BURSA- 2018

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK

(YÜKSEK LİSANS)

Habibullah MURADİ

Danışman

Prof. Dr. Recep CİCİ

BURSA- 2018

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda 701523077 numaralı Habibullah Muradi'nin hazırladığı “Zekât Şartı Olarak Temlik” konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 08 /01/ 2018 günü ^{09:30}..... - ^{11:00}.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının^{Başarılı}.....(başarılı/başarısız) olduğuna^{Oy birliği}..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Recep CİCİ

Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Mehmet DİRİK
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ali KAYA
Uludağ Üniversitesi

08/01/ 2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:19 /12/2017

Tez Başlığı / Konusu: ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin,19 /12/2017 tarihinde şahsım tarafından *turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı 21%'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
- 4-

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Habibullah Muradi

Öğrenci No: 701523077

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Recep CİCİ

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum “**ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK**” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Habibullah Muradi

Öğrenci No : 701523077

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Programı : Yüksek Lisans

Statüsü : Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Habibullah Muradı
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : İslam Hukuku
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : x+84
Mezuniyet Tarihi : ... / ... / 2018
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Recep Cici

ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK

İslâm dininin en önemli rükünlerinden biri olan zekât hicretin ikinciyılında Müslümanlar üzerinde mali bir ibâdet olarak farz kılınmıştır. Bu mali ibâdetin doğru bir şekilde ifaedilebilmesi için Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen sekiz sınıfa verilmesi gerekmektedir. Bu sınıflar hakkında ne kadar görüş birliği bulursa da, bazıları üzerinde dönemin gerektirdiği kimi şartlardan dolayı ihtilafa neden olmuştur. Üzerinde ihtilaf edilen sınıflardan biri de **fi-sebîlillâh** kavramıdır. Bu kavram hakkında farklı görüşlerin olduğunu görmek mümkündür. Bu ihtilafların sonucu olarak **temlik şartı** ortaya çıkmıştır. Zekâta temlik şartı klasik bilginler tarafından her ne kadar kabul edilmiş olsa bile günümüzdeki bilginler onun şart olmadığını ileri sürmektedirler. Dolayısıyla iki yaklaşım arasındaki ihtilafı deliller çerçevesinde incelemek ve İslâm ülkelerindeki mevcut uygulamaları ortaya koyabilmek için bu konunun çalışılmasını uygun gördük. Bu çalışmada yapılacak tespitlerin faydalı sonuçlar doğuracağını umuyorum.

Anahtar Kelimeler:İslâm Hukuku, Fıkıh, Zekât, Temlik, Niyet.

ABSTRACT

Author name and surname : Habibullah Muradi
University : Uludag University
Institute : Institute of Social Sciences
Branche of Science : Basic Islamic Sciences
Discipline : Islamic Law
Qualification of Thesis : Master Degree Thesis
Number of Pages : x + 84
Date of Graduation : .../.../2018
Thesis Advisor : Prof. Dr. Recep Cici

CONVEYANCE AS A CONDITION OF ALMS

Alms, one of the most important pillar of Islamic religion, has been assumed as a financial worship on Muslims in the second year of Hijrah. In order fort his financial worship to be performed correctly, it has been declared that it must be given to the eight classes mantioned in the Qur'an. Although there is a consensus on these classes, some have caused disagreements on some of the conditions that the period requires. One of the disputed classes is the concept of "Fi-Sebîlillâh" (On the Divine Path). It is possible to see different views about this concept. As a result of these disputes, the condition of "Conveyance" has emerged. No matter how much it is accepted by classic scholars that "Conveyance" in Alms is conditional, prasant-day scholars argue that it is not a requirement. To examine the dispute between the two periods and to obtain a conclusion from this examination, we deemed it appropriate to work on the basis of the subject matter. I believe that the findings of this study will have beneficial results.

KEY WORDS: Islamic law, Canon law, Alms, Conveyance, Intention.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	II
YEMİN METNİ.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ZEKÂT KAVRAMI VE ÖNEMİ

I. KAVRAM OLARAK ZEKÂT.....	4
A. SÖZLÜK-TERİM ANLAMI.....	4
B. MEZHEPLERE GÖRE ZEKÂTIN TANIMI.....	5
C. ZEKÂTIN TARİHÇESİ VE FARZ OLUŞU	6
D. ZEKÂT-SADAKA İLİŞKİSİ	7
II. ZEKÂTA TABİ MALLAR.....	8
A. ALTIN VE GÜMÜŞ	9
1. İşlenmiş Her Türlü Altın ve Gümüş	10
2. Kullanım veya Süs için Yapılmış Altın ve Gümüş.....	11
B. PARA.....	11
1. Madeni Para.....	12
2. Kâğıt Para/Temsili Para.....	12
3. Kaydî Para	12
C. DENİZ ÜRÜNLERİ	13

D. TOPRAK ÜRÜNLERİ	14
F. HAYVANLAR.....	16
1. Büyük Baş Hayvanlar	16
a. Deve	17
b. Sığır	17
c. At	17
2. Küçük Baş Hayvanlar	18
a. Koyun	18
b. Keçi.....	18
3. Hayvanların Zekâta Tabi Olma Şartları.....	19
F. TİCARET MALLARI	19
1. Ticaret Mallarının Zekâta Tabi Olma Şartları	20
a. Sanayi Ürünleri	21
b. Maden	21
c. Gayri Menkul.....	22
d. Hisse Senedi	23
e. Sermaye Ortaklığı	25
f. Müşterek Mal	25
g. Gelir Getiren Mal	26
2. Maaş ve Serbest Kazanç	26
A. NİSAP KAVRAMI	27
1. Altın, Gümüş ve Paranın Nisabı	28
2. Maden ve Definelerin Nisabı.....	29
3. Ticaret Mallarının Nisabı.....	30
4. Toprak Ürünlerinin Nisabı	30
B. HAYVANLARIN ZEKÂT ORANLARI	31
a. Koyunların Zekât Oranı	31
b. Sığırların Zekât Oranı	32
c. Develerin Zekât Oranı	32
d. Atların Zekât Oranı.....	33
IV. ZEKÂTIN VERİLECEĞİ YERLER	34
A. FAKİRLER.....	35

B. MİSKİNLER.....	37
C. ÂMİLER	38
D. MÜELLEFE-İ KULÛB.....	40
E. RİKÂB	42
F. BORÇLULAR.....	45
G. FÎ SEBÎLİLLÂH.....	47
H. İBNÜ's-SEBÎL	49

İKİNCİ BÖLÜM

ZEKÂT ŞARTLARI OLARAK NİYET VE TEMLİK

I. GENEL OLARAK ZEKÂT'IN ŞARTLARI.....	54
A. NİYET	54
1. Sözlük-Terim Anlamı.....	54
2. Niyetin Mahiyeti	54
3. Niyet İle İlgili Çeşitli Meseleler.....	56
a. Zekât Veren Niyeti.....	56
b. Zekât Alanın Niyeti.....	57
4. Başkası Adına Zekât Vermek.....	57
5. Ölünün Zekât Borcu.....	58
B. TEMLİK	59
1. Sözlük ve Terim Anlamı	59
2. Şartlar İçerisindeki Yeri	60
II. ZEKÂT ŞARTLARINDAN TEMLİK	61
A. TEMLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	61
1. Temlik Şart Gören Yaklaşım	62
2. Temlik Şart Görmeyen Yaklaşım	62
B. TEMLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLARIN DELİLLERİ.....	63
1. Temlik Şart Görenlerin Delilleri.....	64
a. Hanefilerden Bazı Âlimler.....	64
b. Mâlikîlerden Bazı Âlimler.....	65
c. Şâfiîlerden Bazı Âlimler	65

d. Hanbelîlerden Bazı Âlimler.....	66
2. Temlikî Şart Görmeyenlerin Delilleri.....	67
a. Hanefilerden Bazı Âlimler.....	67
c. Şafîîlerden Bazı Âlimler	69
d. Çağdaş Bazı Âlimler	69
III. İSLAM ÜLKELERİ ZEKÂT KANUNLARINDA TEMLİK İLE	
İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	70
A. GENEL OLARAK ZEKÂT KANUNLARI.....	70
B. TEMLİK ŞARTINI BENİMSEYEN ÜLKELER.....	71
1. Sudan	71
2. Suudi Arabistan	71
3. Libya.....	72
C. TEMLİK ŞARTINI BENİMSEMİYEN ÜLKELER.....	72
1. Kuveyt	72
2. Mısır	73
3. Pakistan.....	73
D. TEMLİK ŞARTINI BAĞLAYICI GÖRMEYİP GENİŞLETEN VE	
FARKLI YORUMLAYANLAR	74
1. Ürdün.....	74
2. Bangladeş	74
3. Yemen.....	74
4. Malezya	74
SONUÇ	76
KAYNAKÇA.....	78

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
bkz.	: Bakınız.
b.y.	: Basım Yeri Yok
b.	: İbn
b.	: Baskı
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
gr.	: Gram
h.	: Hicrî
k.gr	:Kilogram
m.	: Miladî
m.ö.	: Milattan önce
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
m.y.	: Matbaa yok
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
s.a.v.	: Sallallâhû Aleyhi ve Sellem
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
t.y.	: Basım Tarihi Yok
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vd	: Ve Diğerleri
vb.	: Ve Buna Benzer
Yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

İslâm'ın en önemli esaslarından biri olan zekât, hicretin ikinci yılında farz kılındı. Kur'ân, Sünnet ve Ulemanın icması ile farz kılınan zekât, İslâm'ın beş esasından biri olarak kabul edilmektedir. İslâm'ın rükünlerinden biri olduğuna göre insanların en büyük imtihanlarından biri olduğu aşikârdır. Bu ibadetin diğer ibadetler gibi büyük bir özen ve kulluk şuuru ile yerine getirilmesi için onunla ilgili hükümlerin bilinmesini gerektirmektedir.

İnsanların elinde bulunan mal varlığının üzerinden bir yıl geçip nisap miktarına ulaştıktan sonra, toplanması ve hak eden kişilere verilmesi gerekir. Kendilerine verilmesi uygun görünen şahısların ve onların konumunda olan yerler hususunda ulama arasında görüş ayrılığı meydana gelmiştir. Bu meselelerden biri de **temlik şartı** olmuştur. Temlik konusunu günümüzde yaşanan sorunlardan biri olduğunu düşünerek bu konuyu dört mezhebin delillerini temel alarak incelemeye çalıştık.

Temliğin şart olup olmaması konusunda geçmişteki âlimler arasında fazla ihtilaf görülmemektedir. Günümüze gelince özellikle son dönemde yaşan âlimler tarafından tartışılmaktadır. Bazı âlimler temliğin şart olduğunu söylerken, bazıları da şart olmadığını belirtmektedir. Şart olmadığını söyleyen âlimler ise Tevbe sûresinde geçen ayette sekiz kişi ile sınırlı tutulmamasını ifade etmektedir. Fî sebîlillâh'tan kasıt sadece harbe katılanlar veya hacca gidenler değildir. Çünkü "Allah yolunda" kavramı, geniş bir anlam ağına sahip olması dolayısıyla Allah için yapılan her şeyi kapsamaktadır. Bundan dolayı zekâtı belli sınıflarla sınırlandırırsak **fi-sebîlillâh** kavramını kısıtlamış oluruz.

Temliği şart olarak görenlerin delili ise zekâtta bahseden ayetteki "*ve a'tu'z-zekât*" kavramıdır. Bu kavramdan yola çıkarak bireyin zekâtını kendi eliyle veya kurum vasıtası ile ayette geçen müstahak kişilere vermesi gerektiğini söylemektedirler. Çünkü zekâtı belli yer ve kişilere özelleştirirsek, Allah yolunda yapılan her türlü çalışmaları kısıtlamış

oluruz, bu da zekâtın amaçlarına ters düşmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Hülefâ-yi Râşidîn dönemlerine baktığımızda zekât fonundan zaman zaman köle azat edilmesi için fon ayrıldığını, zaman zaman ise **müellefe-i kulûb** için pay verildiğini görüyoruz. Zekât müessesi islâm'a özgü bir sistemdir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ZEKÂT KAVRAMI VE ÖNEMİ

I. KAVRAM OLARAK ZEKÂT

A. SÖZLÜK-TERİM ANLAMAMI

Zekât artıp fazlalaşmak demektir. “Zekâ'l-mâlû” dendiğinde; malın nemalanıp artması manası anlaşılır.¹ Zekât sözlükte kazancın temizlenmesi veya kirlilikten temizlenmek anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle mal nemalandıkça yani artıkça, müstahak kişilere bazı şartlar göz önünde bulundurarak zekât verilir. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklamıştır: { قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا } “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.”² Mesela, falan adam “zekiyyü'l-ırdır” denildiğinde, o kimsenin ırzının temiz olduğu kastedilir.

Zekât sözlükte, artma ve çoğalma anlamındadır. Bundan dolayı, ekin çoğaldığı zaman “zeka'z-zer'u” denilir. Zekât isminin verilmesinin nedeni, onun, dünyada verilenin yerini başkalarının almasıyla çoğalış artmasından, ahirette de sevaba neden olmasındandır.³

Zekât terim olarak şöyle tarif edilebilir: Allah Teâlâ'nın yükümlülere ödemeyi farz kıldığı zekât belli, bir malın, nisap miktarına ulaştıktan sonra Allah rızası için belli bir miktarını belirli zamanlar içerisinde müstahak kişilere vermektir. Özel niteliklere sahip olan bazı mallardan yine bazı özel kimselere verilmek üzere özel bir kısım malı almanın adıdır. Zekât veren kimse de bununla affa mazhar olur ve böylece o da temizlenmiş olur.⁴

Zekât, bir Müslüman'ın, Hâşimî veya bir Hâşimî'nin kölesi olmayan Müslüman bir fakire, ondan hiç bir menfaat beklemezsizin sırf Allah rızası için malını vermesidir.⁵

¹ Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*, İstanbul: Çağrı Yay, 2007, s. 99.

² Ahmed, Muhammed Assaf, *el-Ahkâmu'l-fikhiyye fi'l-mezâhibi'l-İslâmiyyeti'l-erba'a*, C. I, Beyrût: Dâru'l-ahya el-Ulûm Yay, 1988, s. 327.

³ Serahsî, EbûBekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *el-Mebsût*, C. II, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Yay, 1971, s. 201.

⁴ Nezih Hammâd, *İktisad Fıkıh Terimleri*, İstanbul: İz Yay, 1996, s. 381.

⁵ İsmail Karakaya, *Fetâva'l-Hindiyye*, çev. Mustafa Efe, C. I, Ankara: Akçağ Yay, 1997, s. 565.

Yine zekât, belli bir malın belli bir kısmını belli bir şahsa temlik etmek demektir. Çünkü zekât, günahlardan temizlenmek için farz kılınmıştır. Bu hususa Cenâb-ı Allah şöyle işaret etmektedir:⁶

{ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ }

“Onların mallarından sadaka al. Bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin.” (9/103)⁷

{ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ } “Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık onlar sizin kardeşlerinizdir.”(9/11)⁸

Sünnet’te de zekât, dinin beş temel esasından biri olarak geçmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

{ بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَقَامِ الصَّلَاةَ وَآتِ الزَّكَاةَ وَصُومِ رَمَضَانَ وَحَجِّ }

{ الْبَيْتِ مِنَ اسْتِطَاعَةِ إِلَيْهِ سَبِيلًا } “İslam beş temel üzerine kurulmuştur, Allah’tan (cc.) başka ilah olmadığına şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, ramazan orucunu tutmak ve güç yetirene Kâbe’yi hacetmek.”⁹

Zekât temizlenmek, arınmak manalarında kullanılır. Allah Teâlâ bir ayette şöyle buyurur: “Nefsini temizleyen kurtulmuştur.”(91/9)¹⁰ Bu ‘nefsini kirlerden temizleyen’ demektir. Bu ayet-i kerime zekâtı “övmek” için kullanılır. Allah Teâlâ kendinizi övmeyin “iyilik ve faydalı olma manasında,” “raculün zekiyyün” denilir. Hayrı çok olan kişiye, yine, “zekkâ el-kâdî eş-şuhûde: kadı şahitleri tezkiye etti” denilir. Yani hayrı çok ve iyi kimselerden olan manasında kullanılmıştır.¹¹

B. MEZHEPLERE GÖRE ZEKÂTIN TANIMI

Mezheplerin zekât tanımları şöyledir:

⁶ Mevsilî, *a.g.e.*, C. I, s. 197.

⁷ et-Tevbe, 9/103.

⁸ et-Tevbe, 9/11.

⁹ Buhârî, “*İman*” 1; Müslim, “*İman*” 16; Tirmizî, “*İman*” 3; Nesaî, “*İman*” 13; Ahmed b. Hanbel, “*Müsned*” 11/26.

¹⁰ eş-Şems 91/9

¹¹ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efevd, C. III, İstanbul: Risale Yay, 1994, s. 247.

Hanefîlere göre; “Şer’an miktarı belirlenen malın bir kısmını fakir sayılan birine mülk edindirmektir.”¹²

Mâlikîlere göre; “mülkiyet ve yıl tamamlanmak şartıyla, nisap miktarına ulaşan, maden ve ziraat olmayan belli bir malın belli bir kısmını lââyık olan kimselere vermektir.”¹³

Şâfiîlere göre; “zekât, hususi bir şekilde mal yahut bedenden çıkarılan şeyin ismidir.”¹⁴

Hanbelîlere göre; “belirli bir vakitte, belirli bir maldan, belirli kimselere verilmesi farz olan bir haktır.”¹⁵

C. ZEKÂTIN TARİHÇESİ VE FARZ OLUŞU

İnsanlığın doğuşundan itibaren gelen bütün peygamberler fakir ve yoksulları gözetmeyi kendilerine şiar edinmişlerdir. İslâm’ın fakirlere itina göstermesinin en büyük delillerinden biri, Müslümanların Mekke’de henüz sayıları az ve inançlarından dolayı baskı altında yaşadıkları, siyasi bir yapı ve devletleri olmadığı günden beri, yani İslâm’ın Mekke’de doğuşundan itibaren Müslümanlar bir birini gözetmişlerdir.¹⁶

Zekât önemli farzlardan biridir. Müslümanın onu terk etmesinin affı yoktur. Onu inkâr eden kâfir olur. Zekâtın farziyeti Kur’ân, Sünnetve İcma ile sabit olmuştur.¹⁷

Zekâtın farziyetini ifade eden bazı ayetler şu şekildedir:

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ} “Namazı kılın, zekâtı verin,”¹⁸

{خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً} “Onların mallarından sadaka (zekât) al.”¹⁹

¹² Damad Efendi, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecma’u’l-ehur (şerhu Mültekâ’l-ebhur)*, çev. Mehmet Çelik, C. II, İstanbul: Yasin Yay, 2009, s. 5.

¹³ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. III, s. 247.

¹⁴ Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, C. II, Beyrût: Dâr’ul-fikrYay, 1990, s. 3.

¹⁵ İbn Kudâme, Ebû Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. el-Makdisî, *el-Muğni*, C. III, Beyrût: Dâr’ul-fikr Yay, s. 228.

¹⁶ Yusuf el-Karadâvî, *Fıkhu’z-zekât*, C. I, Kahire: Mektebe Vehbe Yay, 2003, s. 68.

¹⁷ Süleyman, *a.g.e.*, C. II, Yasin Yay, 2009, s. 4.

¹⁸ el-Bakara 2/43.

¹⁹ et-Tevbe 9/103.

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرُّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} (Ey iman edenler!) “Siz namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin ve resule itaat edin ki esirgenesiniz.”²⁰

Peygamberimiz (s.a.v.) Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken, ona şöyle buyurdu: “Yemenlileri (evvela) Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın Rasulü olduğuna şahadet etmeye davet et. Eğer bu iki şahadeti kabul ederlerse, bu defa Allah’ın her gece ve gündüzde üzerine beş vakit namaz farz kıldığını onlara bildir. Eğer onlar namazın farz olduğunu kabul ederse, bu defa onlara mallarında Allah’ın zekâtı farz kıldığını bildir. Bu zekât zenginlerden alınır fakirlere verilir.” Bu hadis zekâtın farz olduğunu gösteren delillerden biridir.²¹

Zekât, İslâm’ın beş rüknünden biridir. Zekât hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Ayrıca zekât, Kur’ân-ı Kerîm’de birçok ayette namazla birlikte geçmektedir. Bu da zekâtın ne kadar önemli olduğunu gösterir.²²

D. ZEKÂT-SADAKA İLİŞKİSİ

Sadaka, Cenab-ı Allah’ın rızasını kazanmak için fakir kimselere verilen maldır. Sadak veren kimseye (mutesaddık) alan kimseye de (mutesaddekun aleyh) denilir.²³ Zekât kavramı Kur’ân ve Hadis-i Şeriflerde sadaka olarak da geçmektedir. Şu ayetler örnek olarak gösterilebilir:

{خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا} “Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al”²⁴

{إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ..} “Sadakalar (zekâtlar) ancak fakirlere, miskinleredir.”²⁵

²⁰ en-Nur 24/56.

²¹ Buhârî, “Zekât”, 1; Müslim, “İman”, 7; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 5; Tirmizî, “Zekât”, 6; Nesâî, “Zekât”, 46;

²² Abdurrahman Cezerî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, çev. Mehmet Keskin, C. II, İstanbul: Çağrı Yay, 1990, s. 846.

²³ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 5. b., İstanbul: Ensar Yay, 2015, s. 487.

²⁴ et-Tevbe 9/103.

²⁵ et-Tevbe 9/60.

Aşağıdaki hadiste de sadaka kavramı geçmektedir. Fakat zekât anlamı anlaşılmaktadır. Rasûlullâh (s.a.v.) buyurdular ki: {لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ} “Müslüman, atı ve kölesi için zekâttan mükellef değildir.”²⁶

Yukarıda geçen meşhur Muâz hadisinde sadaka kavramı geçmektedir. Yani zenginlerden alınarak fakirlere verilmesi gerekir. Bu sadaka kavramından zekât anlaşılmaktadır. Nitekim Mâverdî (ö.450/1058) şöyle demektedir: “Sadaka zekâttır ve zekât sadakadır. İsim farklı fakat anlam aynıdır.”²⁷ Daha sonraki dönemlerde zekât ve sadaka ayrı başlıklar altında kaleme alınmıştır.

II. ZEKÂTA TABİ MALLAR

Mal, insan tabiatının kendisine meylettği ve hacet vakti için biriktirilen bir nesnedir. İnsanlarca maddi değeri olan her bir nesne maldır. Malın çoğulu “emval” dır.²⁸

Hanefilere göre mal, istek halinde biriktirilen ve insanlar arasında maddi bir değeri olan her türlü varlıktır.²⁹

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre mal, içinde amaca yönelik fayda bulunan, zaruret ve ihtiyacın dışında şer’an mubah olan ve insanlar arasında maddi bir değeri olan her türlü varlıktır.³⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.), sünnetinde zekât olarak hangi mallardan ne kadar nasıl ve kimlere verileceği konusunda detaylı açıklamalar bulunmaktadır. Zekâta tabi malları; altın-gümüş, para, deniz ürünleri, toprak ürünleri, hayvanlar, ticaret malları olmak üzere 6 sınıfa toplamak mümkündür. Burada bunları sırasıyla ele alınarak kısaca bilgi verilecektir.

²⁶ Müslim, “Zekât”, 8.

²⁷ Karadâvî, *a.g.e.*, C. I, s. 56.

²⁸ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 271.

²⁹ Mevsilî, *a.g.e.*, C. I, s. 99.

³⁰ Nezih, *a.g.e.*, s. 217.

A. ALTIN VE GÜMÜŞ

Altın ve gümüşün zekâta tabi oluşu Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet'inde açıkça belirtilmiştir. Zekâtını vermeyen kimselerin kıyamet gününde çetin bir azapla karşılaşacağını belirten ayetler şunlardır:

{وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} “Altın ve gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele”(9/34)³¹

{يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكُوا بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ} “O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alımları, böğürleri ve sırtları dağlanacak. İşte yalnız kendiniz için toplayıp sakladıklarınızı tadın şimdi.”(9/35)³²

Altın ve gümüş sahibi olup da (fakirlerin) bunlardaki hakkını vermeyen kimse için kıyamet gününde ateşten tabakalar oluşturulur. Altın ve gümüş bu ateşten tabakaların üzerinde ısıtılır. Isıtılan altın ve gümüşler ile vücudunun yan tarafı, alını ve sırtı dağlanır. Altın ve gümüşler soğuyunca yeniden ısıtılır. Süresi elli bin sene kadar olan bir günde kulların hesabı görülüp de cennete veya cehenneme gidecekleri belli oluncaya kadar bu hep böyle devam eder.³³

Her türlü altın ve gümüş zekâta tabi tutulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) iki yüz dirheme ulaşıp üzerinden bir yıl geçince beş dirhem zekât verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor:³⁴

{أَنَّهُ قَالَ فِي الْوَرَقَةِ لَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ حَتَّى تَبْلُغَ مِائَتِي دِرْهَمٍ فَإِذَا بَلَغَتْ مِائَتِي دِرْهَمٍ فَفِيهَا خَمْسَةٌ} “İki yüz dirheme ulaşmadıkça gümüşte zekât yoktur. İki yüz dirheme ulaştığında beş dirhem zekât vardır.”³⁵

³¹ et-Tevbe 9/34.

³² et-Tevbe 9/35.

³³ Müslim, “Zekât”, 24.

³⁴ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 254.

³⁵ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; Darekutnî, *Sünen*, 1/556; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, C. IV, s. 134.

Ebû Hanîfe'ye göre nisap miktarı olan iki yüz dirhemden fazla olan gümüşte her kırk dirhem için bir dirhem zekât farz olur. Bu konuda Amr b. Hazm'ın (r.a.) hadisini delil almıştır.³⁶ Bu hadiste Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

{ وَفِي كُلِّ مِائَتِي دِرْهَمٍ خَمْسَةُ دَرَاهِمٍ وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ } “Her iki yüz dirhemde beş dirhem zekât vardır. Daha sonra her kırk dirhemde bir dirhem zekât vardır.”³⁷

Ebû Yusuf, Muhammed eş-Şeybânî ve Şafî'ye göre nisap miktarı olan iki yüz dirhemden fazla olan gümüşte, miktarı az olsun çok olsun hatta bir dirhemden bile fazla olsun kırkta bir hesabıyla zekâtını vermek gerekir. İmameyn ve İmam Şafî bu konuda İbn Ömer (r.a.) ve İbrahim en-Nihaî'nin görüşünü delil almışlardır.³⁸ Rasûlullâh'ın (s.a.v.) şu hadisi örnek olarak gösterilebilir:

{ أَنَّهُ قَالَ فِي مِائَتِي دِرْهَمٍ خَمْسَةُ دَرَاهِمٍ وَمَا زَادَ فِجِحْسَابِ ذَالِكِ } “İki yüz dirhemde beş dirhem zekât vardır. İki yüz dirhemden fazla olan gümüşte bu hesaba göre (kırkta bir) zekât vardır.”³⁹

Altının nisap miktarı yirmi miskaldir. Yirmi miskal altının üzerinden bir sene geçtikten sonra yirmi miskal altından, yarım miskal altının zekât olarak verilmesi icab eder. Altın veya gümüşten zekât olarak verilmesi için malın kıymetine değil, ağırlığına bakılır.⁴⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur:

{ وَفِي الذَّهَبِ مَا لَمْ تَبْلُغْ قِيمَتُهُ مِائَتِي دِرْهَمٍ فَلَا صَدَقَةَ فِيهِ } “Altının değeri iki yüz dirheme ulaşmadıkça zekât yoktur.”⁴¹

1. İşlenmiş Her Türlü Altın ve Gümüş

Altın ve gümüşten imal edilen madeni para da (dinar-dirhem) zekâta tabidir. Bilezik, kolye, yüzük, kemer, rozet, saat gibi ziynet eşyaları için zekât vardır. Hanefî

³⁶ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 283.

³⁷ Tirmizî, “Zekât”, 3; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/92.

³⁸ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 254.

³⁹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; İbn Huzeyme, *es-Sahih*, C. IV, s. 34; Darekutnî, *Sünen*, c.II, s. 92; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, C. IV, s. 134.

⁴⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, Bilmen Yay, ss. 345-346.

⁴¹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; Abdurrezzak, *Musannif*, IV/5, 90; İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, II, 356; İbn Huzeyme, *es-Sahih*, C. IV, s. 34.

mezhebine göre süs eşyası, erkeğe ait olsun, kadının olsun, helâl bir kullanım için kalıba dökülmüş olsun veya olmasın her hâlükârda zekâta tabidir. Çünkü altın ve gümüşün aynına (maddesine) ilişkin bir farzdır. Bu nedenle bunların işçilikle değişikliğe uğramış olması önemli değildir.⁴²

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise ziynet eşyaları zekâta tabi değildir. Bu müçtehitlerin dayanağı ise Hz. Peygamberin şu hadisidir: {لَا زَكَاةَ فِي الْحَلِيِّ} “Ziynet eşyalarında zekât yoktur.”⁴³ İmam Şâfiî, “Kadının mücevheratı ile erkeğin gümüşten olan yüzüğüne zekât düşmez. Çünkü ikisi de mubah ve giyilmesi zorunlu olan giyecekler hükmündedir” demiştir.⁴⁴

Bu hadisi destekleyen sahabe uygulamaları da bulunmaktadır. Hz. Ayşe, yanında bulunan yeğenlerinin ziynet eşyalarından zekâtını vermezdi. Bir diğer sahabi ise (Abdullah b. Ömer) kız çocuğu ve kölelerinin ziynet eşyalarının zekâtını vermezdi. Bunlar az bulunan ziynet eşyaları için geçerlidir; fakat çok olunca zekâta tabi olur.⁴⁵

2. Kullanım veya Süs için Yapılmış Altın ve Gümüş

Altın ve gümüşten yapılan her türlü kap kakak veya başka türlü süs eşyası olsun bunların hepsi de zekâta tabidir. Bir adamın kullanmak için veya süs eşyası gibi kap kaçağı bulursa, bunlar nisap miktarına ulaşmışsa bunların kıymetini vermesi gerekir. Altın ve gümüş karışık ise onlardan hangisi oran olarak daha fazla ise ona göre zekâtını verir. Eşit ise fakirlerin durumunu göz önünde bulundurarak zekâtını verir.⁴⁶

B. PARA

Para; devletçe bastırılan ve üzerinde itibarî değeri yazılı bulunan tedavül aracıdır.⁴⁷

⁴² Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 257.

⁴³ Yahya b. Yahya el-Leysi el-Endelûsî, *el-Musnedu li İmam Malik b.Enes*, “Zekât”, C. II, Beyrût, Daru İbn Kesir, 2000, ss. 1049-1050.

⁴⁴ Şâfiî, *a.g.e.*, C. II, s. 41.

⁴⁵ Beğavî, el-İmam Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes’ûd b. Muhammed b. el-Fera, *et-Tehzîb fî fıkhi ‘l-İmam eş-Şâfiî*, C. III, Beyrût: Daru’l-İlmiyye Yay, 1997, s. 97.

⁴⁶ Tahâvî, *Mukayeseli Hanefî Fıkhi*, çev. Soner Duman, İstanbul: Beka Yay, s. 116.

⁴⁷ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 467.

1. Madeni Para

İslâm'dan önce Arap yarım adasında madeni para olarak dirhem ve dinar tedavüldeydi. İslâm ile müşerref olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) aynı uygulamayı devam ettirmiştir. Daha sonraki dönemlerde demir ve bakır madenlerinden veya altın karışımı paralar kullanılır olmuş ve son dönemlerde banknotlar icat edilmeye başlamıştır. İnsanların daha rahat edebilmesi için kâğıt para değerinde madeni paralar icat edilmiştir. Madeni paralar kendi başlarına, altın gümüş veya ticaret malları ile beraber nisap miktarına ulaştıktan sonra 1/40 oranında sene sonunda zekât verilmesi gerekir.⁴⁸

2. Kâğıt Para/Temsili Para

Temsili para, kendiliğinden değeri olan paralara temsilen çıkarılan ve aynı fonksiyonları yerine getiren paralardır. Değerli maden külçeleri ile sikkeleri temsil eden bu paralar zamanla yerini kâğıt paralara bırakmıştır. Kâğıt paralar, isminden de anlaşıldığı üzere kâğıttan yapılmış olan paralardır. Banknotların değişim özelliğini kaybettikten sonra kâğıt para ortaya çıkmıştır. Devlet kâğıt paraları karşılık beklemeksizin tedavüle sokmuştur.

Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinden ve âlimler arasında, günümüzde tedavüle bulunan kâğıt paralar, altın ve gümüş madenine dönüştürülmedikçe, onlardan zekât vermenin gerekmediği görüşünü savunanlar vardır. Ancak kâğıt paraların zekâtı için şer'an belirlenmiş olan altın ve gümüş nisabı ölçü alınarak yirmi dinar yahut yirmi miskal altın veya 595 gram gümüş değerinde kâğıt parası bulunan kişinin zekât vermesi gerekir.⁴⁹

3. Kaydî Para

Kaydî para veya diğer adı ile mevduat parası, bankalar ve finans kuruluşları nezdinde üzerinde çek yazılabilen vadesiz mevduat olarak tanımlanabilir. Ticari ya da mevduat bankalarının en önemli özelliği mevduat ve mevduata benzer kaynakları toplayarak satın alma gücü yaratabilmeleridir.

⁴⁸ Bâbertî, Ekmeleddin Muhammed b. Muhammed b. Mahmud. b. Ahmed, *el-Înâye şerhu'l-Hidâye*, C. I, Beyrût: Daru'l-kütübi'l-İlmiye Yay, 2007, s. 545.

⁴⁹ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. III, s. 283.

Kaydî para fiziki varlığı olmayan, sadece bankaların hesaplarına alacak ya da borç kaydî düşülerek yatırılan bir ödeme aracıdır. Bankalar üzerine çek çekilmesi, çeklerin ödeme aracı olarak kullanılması, verilen ödeme emirleri ile bankalardaki paraların bir hesaptan başka bir hesaba aktarılması, bankalara kaydî para oluşturma olanağı vermektedir. Bu sistem genel itibarı ile gelişmiş ülkelerde alışveriş gibi durumlarda kâğıt para taşıma yerine çek sistemini tercih etmek için kullanılmaktadır.⁵⁰ Senetler ve çekler para hükmündedir. Nisap miktarına ulaşıldıktan sonra üzerinden bir sene geçerse bu mallardan da zekât verilir.⁵¹

C. DENİZ ÜRÜNLERİ

Karadan elde ettiğimiz ürünlerde olduğu gibi, deniz, nehir ve göllerden elde edilen canlı veya cansız ürünlerin bulunduğu bölgelerdeki insanların yegâne geçim kaynağının su ürünleri olduğu aşikârdır. Bundan dolayı bu ürünler nisap miktarına ulaştıncaya (1/5), sahipleri zekât vermekle mükelleftir. Örnek olarak Hz. Ömer'in uygulaması gösterilebilir.

Hz. Ömer(r.a.) Yâ'lâ b.Ümeyye'yi deniz kıyılarında görevli tayin etmiştir. Yâ'lâ deniz kıyılarında rastlanan ambarın hükmünü sormuştur. Hz. Ömer şöyle cevap vermiştir: {إِنَّهُ مَالُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَفِيهِ أَلْحُمْسُ} “O, Allah'ın malıdır. Dilediğine verir. Onda beşte bir oranında zekât vardır.”⁵²

Ebû Yusuf'e göre denizden elde edilen inci, amber, mercan gibi değerli madenler zekâta tabidir. Ebû Yusuf'un dayandığı delil ise yukarıda zikrettiğimiz Hz. Ömer'in sözüdür. Ayrıca Ebû Yusuf kıyas yaparak denizden çıkan madenleri karadan elde edilen değerli madenlerle mukayese etmiştir. Böylece bu madenlerden de zekât almak gerekir.

Ebû Hanîfê ve Muhammed'ê göre su ürünlerinden olan canlı cansız balık, inci, amber, mercan gibi varlıklardan zekât vermek gerekmez. Bu iki imam İbn Abbas'ın (r.a.) amber hakkında ki şu sözüne dayanmıştır:

⁵⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/kaydi_para

⁵¹ Bilmen, a.g.e., s. 350.

⁵² Serahsî, a.g.e., C. II, s. 282.

{إِنَّمَا شَيْءٌ دَسَّرَهُ الْبَحْرُ فَلَا شَيْءَ فِيهِ} “O, denizin oluşturduğu bir şeydir. Onda herhangi bir zekât yoktur.”⁵³ Geçmiş dönemlerde denizden çıkarılan ürünlerin önemli bir değeri olmadığı için mezhep imamları denizden çıkan maddelerin zekâta tabi olmadığını görüşünü savunmuştur.⁵⁴ Genel olarak ulemanın görüşünü savunan İbn-i Kudame (ö.620/1223)’ye göre, deniz veya gölden çıkan maddeler veya balıklardan zekât alınmamaktadır. Böyle bir görüşün benimsenmiş olması konu hakkında nass bulunmadığı gibi icmada oluşmamıştır. Bu konuda İbn-i Abbas’ın şöyle bir görüşü vardır: {لَيْسَ فِي الْعَنْبَرِ شَيْءٌ إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ الْقَاهُ الْبَحْرُ} “Denizden çıkan anberde bir şey yoktur. Çünkü anber denizin atığıdır.”⁵⁵

Günümüzde deniz ve gölden elde edilen canlı veya cansız olsun bu mallar ticaretin önemli bir parçası olmuştur. Dolayısıyla bu mallar elde edilip ve üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekâta tabi olur.⁵⁶

D. TOPRAK ÜRÜNLERİ

Diğer mallarda olduğu gibi zirai mallarda zekâta tabidirler. Toprak ürünlerinin zekâta tabi oluşuna şu ayetler delil olarak gösterilmektedir:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ} “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardıklarımızın iyilerinden verin. Kendinizin ancak içinize çekmeye alabileceğiniz adi şeyleri hayır diye vermeye kalkışmayın. Bilin ki Allah ganidir, bütün iyilik ve güzellikler ona mahsustur.”⁵⁷

{وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرِ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُحْتَلِفًا أُكْلُهُ وَالرَّيثُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرِ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ}

⁵³ Buhârî, “Zekât” 65.

⁵⁴ Karadâvî, *Fıkhu’z-Zekât*, C. I, Kahire: Mektebe Vehbe Yay, 2003, ss. 484-487.

⁵⁵ Buhârî, “Zekât”, 66.

⁵⁶ Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm’da Zekât Müessesesi*, 6. b., Bursa, Feyiz Yay, 2008, s.316

⁵⁷ el-Bakara, 2/267.

“Çardaklı ve çardaksız bağları, değişik ürünleriyle hurmaları, ekinleri, birbirine benzeyen ve benzemeyen biçimlerde zeytin ve narları meydana getiren O’dur. Her biri ürün verdiğinde ürününden yiyin; hasat günü de hakkını verin; fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”⁵⁸

Ebû Hanîfe’ye göre odun, ot, kamış, hurma dalı gibi şeylerden zekât alınmaz. Ancak bunların ticareti yapılıyorsa nisap miktarına ulaştıktan sonra ticaret malı olduğu için bunlardan da zekât alınır. Ebû Yusuf ve Muhammed’e göre toprak ürünlerinin zekâta tabi olabilmesi için beş vesk miktarına ulaşması gerekir.⁵⁹ Delil olarak şu hadis gösterilmektedir: {لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْ سَاقٍ صَدَقَةٌ} “Beş veskten aşağı olan üründe zekât yoktur.”⁶⁰

İmameyn’in ikinci görüşü “sebzelerde zekât yoktur” şeklindedir. Bu konuda dayandıkları delil ise şudur: {لَيْسَ فِي الْخَضِرَاوَاتِ صَدَقَةٌ} “Yeşilliklerde zekât yoktur.”⁶¹

İmam Mâlike göre ekin ve meyveler, olgunlaşıp yenebilir hale geldikleri vakitte zekâtlarını vermek vacip olur.⁶²

İmam Şâfi’ye göre; hububattan sadece yenilebilecek (buğday, arpa, mercimek, nohut) gibi tahıllardan zekât alınır. Meyvelerdense üzüm ve hurma zekâta tabidir.

İmam Hanbel’e göre, ekin ve meyvelerin zekâta tabi olabilmeleri için depo edilip saklanmaya müsait olması gerekir. Saklanılmaya dayanıklı değilse, ondan zekât alınmaz.⁶³

E. BAL VE DİĞER HAYVAN ÜRÜNLERİ

Fakihler, içinde yaşadıkları toplumların şart ve telakkilerini göz önünde bulundurmuş, bu metotlarının bir devamı olarak arı sahiplerinin elde ettiği balın zekâta tâbi tutulabilir bir zenginlik olup olmadığına farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Hanefî

⁵⁸ el-Enâm, 6/141.

⁵⁹ Ebû'l-Hüseyin, Ahmed b. Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, *Muhtasarü'l-Kudûri*, çev. Soner Duman, Osman Güman, İstanbul: Beka Yay, 2015, s. 132.

⁶⁰ Buhârî, “Zekât”, 194; Müslim, “Zekât”, 316; Tahâvî, *a.g.e.*, C. 1, s. 314.

⁶¹ Buhârî, “Zekât”, 201; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 233; Tahâvî, *a.g.e.*, C. 1, s. 315.

⁶² Cezerî, *a.g.e.*, C.II, ss. 881-883.

⁶³ İbn Kudâme *a.g.e.*, C. I, s. 240.

ve Hanbelî mezheplerinin balı zekâta tâbi tutması, diğer iki mezhebin ise aksi görüşte olması, esasen bundan kaynaklanır.

Balın zekât mallarından olduğu ve baldan 1/10 nisbetinde zekât alınacağı görüşünü savunan Hanefî ve Hanbelî fakihleri, bu görüşlerini konu ile ilgili Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislerle “Bal arı tarafından bir toprak ürünü olan çiçek özlerinden elde edilir. Hububata zekât farz olduğu gibi bala da farzdır” şeklindeki kıyasla delillendirirler. Şâfiî ve Mâlikî mezhebi fakihleri ise bu konuda sahih bir haberin mevcut olmadığını, balın süt gibi, bir hayvanın ürünü olduğunu, sütün zekâta tâbi olmadığına görüş birliği bulunduğunu, aynı şekilde balın da zekâta tâbi olmaması gerektiğini ileri sürerler.

Ebû Hanîfe, ziraî mahsullerin zekâtı bahsinde ele aldığımız görüşüne uygun olarak balda da nisabın aranmayacağı, balın azından da çoğundan da zekât verilmesi gerektiği görüşündedir.⁶⁴

F. HAYVANLAR

Kur’ân-ı Kerîm’de hayvanların zekâta tabi olduğu konusunda bir ayete rastlamamaktayız. Sadece Tevbe suresinin 103. ayetinde geçen “onların mallarından sadaka (zekât) al...” şeklindeki emrin hayvanları da içine aldığı düşünülebilir. Çünkü “mal” kelimesi Araplarda hayvan anlamında da kullanılmıştır.⁶⁵ Zekâta tabi olan hayvanlar; ehli hayvanlardan, koyun, keçi, sığır, manda, deve ve atlardır.⁶⁶ Bunlar da büyük baş ve küçükbaş hayvanlar diye ikiye ayrılır.

1. Büyük Baş Hayvanlar

Hiz. Peygamber(s.a.v.) zamanında büyük baş hayvanlardan deve, sığır ve atlardan zekât alınmıştır. Bu hayvanların zekâtının verilmesi gerektiği, verilmediği takdirde cezasının da ağır olacağı hadiste de belirtilmektedir. Nitekim Ebû Zer (r.a.) şöyle demiştir: Ben bir defasında Hiz. Peygamber’in yanına vardım. O; “Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki, herhangi bir kimsenin deve, sığır yahut koyunları bulunup da bunların hakkını ödemezse, kıyamet gününde bunlar olabildiğince büyük ve semiz bir

⁶⁴ Mehmet Erkal, “Zekât”, *İlmihal*, 17. b., C. I, Ankara: T.D.V. Yay, 2011, ss. 447-448.

⁶⁵ Mehmet Erkal, *Zekât Bilgi ve Uygulama*, İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay, 2008, s. 175.

⁶⁶ Mevsilî, *a.g.e.*, C. I, ss. 209-210.

şekilde gösterilecekler, ayakları ile sahibini çiğneyecekler, boynuzları ile ona toslayacaklardır. Sonuncusu adamın üzerinden geçtikçe birincisi yeniden çiğnemeye ve toslamaya başlayacak. Taki kıyamet kopuncaya kadar devam edecek.”⁶⁷

a. Deve

Paralarda olduğu gibi develerin nisabı da Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünneti ile belirlenmiştir. Deve ve koyunların zekâta tabi oluşunun delili şu hadistir:

Salim, babası Abdullah b. Ömer’den naklen anlatıyor: Rasûlullâh (s.a.v.) mallardan alınması gereken zekâtların miktarını belirten bir kitap/yazdırmıştı. Amillerine göndermeden vefat etti. Hz. peygamber (s.a.v.) onu kılıcına yakın olarak asmıştı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) ölünceye kadar onunla amel etti. Sonra Hz. Ömer (r.a.) de ölünceye kadar onunla amel etti.⁶⁸

b. Sığır

Sığırların nisabı diğer mallarda olduğu gibi sünnet ve icma ile sabit olmuştur. Sığırların zekâta tabi oluşunun delili şu hadistir:

Muâz b. Cebel (r.a.) şöyle demiştir: “Rasûlullâh (s.a.v.) beni Yemen’e vali olarak gönderdiğinde, her otuz sığırdan iki yaşında erkek veya dişi sığır, her kırktan da üç yaşına girmiş bir dişi sığırı zekât olarak almamı ve baliğ olan ehl-i kitaptan bir dinar para veya buna denk elbise almamı emretti.”⁶⁹

c. At

Atlardan zekât alma konusu iki şekilde değerlendirilir. Birincisi yemle beslenen, ikincisi meralarda otlayarak beslenenler. Atlar ister yemle beslensinler, ister meralarda otlayarak beslensinler; binek, yük ve cihat için kullanılan atlar için zekât söz konusu değildir. Çünkü bu durumda atlar da aslî ihtiyaçlardan olur. Bir malın zekâta tabi olabilmesi için aslî ihtiyaçtan fazla olması gerekir. Saime olan atların erkeği ve dişisi bir arada bulunursa İmam Ebû Hanîfe’ye göre onlardan zekât alınır. Mal nisap miktarına ulaştıktan sonra malın değerinin 1/40’ını zekât olarak öder. Cumhur ve İmameyn’e göre

⁶⁷ Buhârî, “Zekât”, 44.

⁶⁸ Tirmizî, “Zekât”, 4; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; İbn Mâce, “Zekât”, 9.

⁶⁹ İbn Mâce, “Zekât”, 12.

ise atlardan zekât alınmaz.⁷⁰ Onların dayanağı ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu hadisidir: {لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ} “Müslüman'ın atından ve kölesinden dolayı zekât alınmaz.”⁷¹

2. Küçük Baş Hayvanlar

Küçükbaş hayvanlar koyun ve keçi olarak iki çeşittir. Bunlardan ne kadar ne zaman ve nasıl zekât alacağı da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tarafından hadislerde belirtilmiştir.

a. Koyun

Koyunların nisabı diğer mallarda olduğu gibi sünnet ve icma ile belirlenmiştir. Aslı ihtiyaçtan fazla olarak 40 koyunun yıl içerisinde bulunması gerekir. Koyunların nisabını Hz. Peygamber'in şu hadisinden öğreniyoruz: “Koyunlarda 1/40 zekât verilir. Durum 120'ye kadar böyledir. Koyunların sayısı yüz yirmi biri aşınca zekât sayısı iki koyun olur, iki yüze kadar durum böyledir. İki yüzden fazla olunca üç yüze kadar üç koyun vermek gerekir. Koyun sayısı üç yüzden fazla olunca her yüz koyun için bir koyun verilir. Zekât vermemek için toplu olan mallar birbirinden tefrik edilmez. Karışık olan mallar da kişinin mülkiyet oranına göre hesap edilir. Zekâta çok yaşlı ve kusurlu hayvanlar kabul edilmez.”⁷²

b. Keçi

Zekâta tabi olma bakımından keçiler koyunlar gibidir. Fakat zekât verilecek hayvanın yaşı bakımından koyun ile keçi arasında fark gözükmektedir. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre ancak bir yaşını doldurmuş koyundan zekât alınır. İmam Şâfiî ve İmam Ahmed'e göre koyunlarda zekâtın geçerli olmasında altı aylık, keçilerde ise bir yaşını doldurmuş olmasıdır.⁷³ Bu iki imamın dayandıkları delil Hz. Peygamber'in şu hadisidir:

⁷⁰ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 202-203.

⁷¹ İbn Mâce, “Zekât”, 15.

⁷² İbn Mâce, “Zekât”, 13.

⁷³ Merğînânî, *a.g.e.*, ss. 222-223.

{ أَنَّمَا حَقُّنَا الْجِزْعُ وَالشَّيْءُ } “Bizim hakkımız ancak cîz ile senîdir.”⁷⁴ Yani koyunun altı aylığı ile keçinin bir yıllığıdır.”

3. Hayvanların Zekâta Tabi Olma Şartları

Hayvanlarda zekâtın vacip olabilmesi için nisap miktarına ulaşması gerekir. Deve, koyun ve sığır gibi hayvanların nisap miktarı, Hz. Peygamber’in sünneti ve ulemanın icmaı ile belirlenmiştir.⁷⁵

Sâimeolan hayvanlar; koyun, keçi, sığır, deve, at ve mandadan ibaret olmak üzere altı cins hayvandır. Senenin yarısından daha fazlasını meralarda, kırlarda otlayarak sütlerini almak veya üremeleri veya semiz olmaları maksadı ile beslenen hayvanlara sâime denir.⁷⁶ Bu hayvanların zekâta tabi olduğunu gösteren Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şu hadisi vardır: { فِي كُلِّ سَائِمَةٍ أَيْلٍ فِي أَزْبَعَيْنِ بِنْتُ لَبُونٍ } “Sâime olan develerin her kırk tanesi için iki yaşını doldurup üç yaşına girmiş bir deve zekât olarak verilir.”⁷⁷

Hayvanların zekâta tabi olması için üzerinden kamerî bir yılın geçmesi gerekir. Böylece yıl içerisinde doğan yavrular cumhur ulemaya göre büyüklerine tabi olur.⁷⁸

Çalışır hayvanlarda diğer ihtiyaçlar gib ط{الْحَوَائِجِ الْأَصْلِيَّةِ} aslî ihtiyaç kapsamındadır. İnsanların günlük yaşantısında kullandıkları eşyalarda zekât söz konusu olmadığı gibi çalışır hayvanlar içinde zekât söz konusu değildir. Cumhurun görüşü budur. İmam Mâlik’e göre çalışır hayvan olsun veya çayırdaki ve evlerde beslenen hayvan olsun bunların hepsi de zekâta tabidir.⁷⁹

F. TİCARET MALLARI

Sanayi ürünleri, gıda ürünleri ve günlük ticarete alınıp satılan her türlü küçük, büyük şeyler ticaret kabilinden sayılmıştır.⁸⁰ Bunun delili Kur’an-ı Kerîm’deki şu âyet-î kerimedir:

⁷⁴ Beyhakî, es-Sunenu’l-Kubrâ, 7314.

⁷⁵ Karadâvî, a.g.e., C. I, s. 179.

⁷⁶ Bilmen, a.g.e., s. 340.

⁷⁷ Nesai, “Zekât”, 4.

⁷⁸ Karadâvî, a.g.e., C. I, s. 181.

⁷⁹ Karadâvî, a.g.e., C. I, ss. 184-185.

⁸⁰ Zuhaylî, a.g.e., C. III, s. 295.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ }
“Ey İman edenler! تَنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِأَخِيذِهِ إِلَّا أَنْ تُعْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ”

Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan Allah’ın yolunda harcayın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkışmayın ve bilin ki Allah, her bakımdan zengindir, övülmeye lâyıktır.”⁸¹

Semure b.Cundeb’ten rivayet olunan bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: { كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعُدُّ لِلْبَيْعِ } “Peygamber (s.a.v.) alışveriş için ayırdığımız mallardan zekât vermemizi bize emrederdi.”⁸² Yine Ebû Zer’den rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Deveden zekât vardır, koyundan zekât vardır, bez den zekât vardır. Kim dinar yahut dirhemleri kaldırır, onları alacaklısı için ayırmaz yahut Allah yolunda harcamazsa, bunlar stok olup kıyamet gününde, kişi bunlarla dağlanacaktır.”⁸³

1. Ticaret Mallarının Zekâta Tabi Olma Şartları

Tam mülkiyet olarak kişinin kendi elinde bulunan ticaret mallarından zekât verilir. Aslî ihtiyaçlar (giyim kuşam, ev, mobilya, araba) haricinde, kişinin elinde ticaret maksadı ve niyeti ile bulundurduğu mallardan zekât vermesi gerekir.

Bir malın zekâta tabi olabilmesi için üzerinden bir kameri yılın { حَوْلَانِ الْحَوْلِ } geçmesi gerekir. Fakat fukahanın bu konuda farklı görüşleri vardır. Şöyle ki:

Hanefilere göre, nisap konusunda aradaki zaman dikkate alınmaksızın senenin başı ve senenin sonuna itibar edilmelidir. Senenin başında ve sonunda aranan nisap tamam ise zekât farz olur. Aradaki eksilmenin bir zararı yoktur. Ticaret mallarının da belli bir nisap miktarına ulaşması gerekir. Ayrıca günümüzde altın üzerinden hesaplırsak, 85 gr saf altına tekabül eder. Bu miktarda mal varlığına sahip olması ve borcu olmayan bir insanın zekât vermesi üzerine farzdır.⁸⁴

⁸¹ el-Bakara 2/267.

⁸² Ebû Dâvûd, “Zekât”, 3.

⁸³ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 180.

⁸⁴ Karadavî, 1. *Uluslar Arası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, Konya: Editör, Mehmet Bayyigit, Kombad Yay, 1997, ss. 507-509.

İmam Şâfiî “el-Ümm” adlı eserindeki ifadesine göre, sadece yılsonundaki miktara itibar edilir. Çünkü bu malın kıymeti ile ilgili bir konudur. Her vakitte ticaret mallarının değerini belirlemek ise zordur. Bundan dolayı kişiye zekâtın farz olduğu an dikkate alınır ki bu da yılın sonudur.⁸⁵

Ahmed b. Hanbel ve Sevri’ye göre, ticaret mallarında zekâtın tahakkuk etmesi için bütün sene boyunca nisabın bulunması gerekmektedir. Nisap yılın bir anında eksilmiş olursa malın üzerinden bir yıl geçmesi şartı tahakkuk etmemiş sayılır. Çünkü bu (zekâtın farz olabilmesi için) erişmesi ve üzerinden bir yıl geçmesi şart olan bir maldır.⁸⁶

a. Sanayi Ürünleri

Sanayi üretimi sonucunda elde edilen ürünlerde zekât vardır. Örneğin otomotiv sektöründe kullanılan hammaddeler olsun, tekstil veya konserve yan ürünler ve buna benzer diğer ürünlerde de zekât vardır. Bu ürünlerin zekâta tabi oluşu Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünneti veya mezhep imamların görüşü ile belirlenmemiştir. Bunlar daha sonraki dönemlerde yaşayan müçtehitler tarafından belirlenmiştir.⁸⁷

b. Maden

Rikaz { رِكَاز }, yerlerin altında saklanmış veya koyulmuş olarak bulunan mallara denir. Bunlardan ortaya çıkan mallara da maden veya define denir.⁸⁸ Bu konuda mezhep imamlarının görüşü şöyledir:

Hanefî mezhebi madenleri üç kısma ayırır. 1. Eritilebilen madenlerden (altın, gümüş, bakır, demir ve kurşun) zekât alınır. 2. Eritilemeyen (kireç, alçı, sürme taşı, zırnık, arsenik ve sülfür gibi) madenlerden ise zekât alınmaz. 3. Sıvı (cıva ve petrol gibi) madenlerden de zekât alınmaz.⁸⁹

İmam Şâfiî’ye göre maden ocaklarından çıkan madenlerden sadece altın ve gümüşten zekât alınır. Onun dışındaki (demir, bakır, kurşun, kireç, sürme ve petrol gibi) madenlerden zekât alınmaz.⁹⁰ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şu hadisini delil almıştır:

⁸⁵ Şâfiî, *a.g.e.*, C. II, s. 44.

⁸⁶ İbn Kudâme *a.g.e.*, C. I, s. 247.

⁸⁷ Erkal, “Zekât”, *a.g.e.*, C. I, 2011, ss.458-459.

⁸⁸ Bilmen, *a.g.e.*, s. 353.

⁸⁹ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, s. 279.

⁹⁰ Şâfiî, *a.g.e.*, C. II, s. 45.

{الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ : فِي الْمَاءِ وَالْكَالِ وَالنَّارِ . وَثَمَنُهُ حَرَامٌ}“Müslümanlar üç şeyde ortakdır: Suda, otta ve ateşte. Bunların satım bedeli de haramdır.”⁹¹

İmam Ahmed'e göre yerin altından çıkan sıvı (su, petrol gibi) ve katı (altın, gümüş, demir, bakır, yakut gibi) bütün madenler zekâta tabidir.⁹²

Mâlikî Mezhebine göre madenlerin her çeşidi genellikle devlete aittir. Başka bir görüşe göre kişi araziyi satın alsa da ancak onun (üstüne) sahip olabilir. Savaşlarda kazanılan topraklar askerlere dağıtılsa veya başkalarına ait olsa da madenin mülkiyeti devlete aittir: ⁹³

Günümüz çağdaş fıkıh âlimleri meseleyi şöyle değerlendirmiştir: Geçmiş dönemlerde mezhep imamlarının maden konusunda verdiği fetvalar o günün şartlarına göre sadece altın gümüş veya eritilebilen madenlerden zekât alınabileceği noktasındadır. Diğer madenler piyasada olmadığı gibi onların elde edilmeleri de bir hayli zordu. Müçtehit imamlarımız günümüzde madenlerin kazandığı değeri ve ümmete sağladığı yararı bilselerdi onların içtihatları farklı olurdu. Ayrıca günümüze gelince insanların hatta devletlerin, madenler için karşı karşıya geldiklerine şahit oluyoruz. Çünkü dünya ticareti geçmiş dönemlerdeki gibi tahıl üzerinden değil maden üzerinden yapılıyor. Bu da o ülkenin ekonomisinin güçlü olduğunu gösteren bir kanıttır. Günümüzde uygulama olarak İmam Ahmed'in verdiği fetva üzerinden yer altı kaynaklarından da zekât alınmaktadır.⁹⁴

c. Gayri Menkul

Menkul ve gayrimenkul mallar; geçmiş dönemde temel ihtiyaç olan mallar zekâta tabi değildi. Günümüzde de aslî ihtiyaçtan zekât alınmaz. Fakat günümüzde daire, fabrika, tarla, dükkânlar, düğün salonları, kara, hava ve deniz taşımacılığında kullanılan nakil araçlarından elde edilen gelirler, geçmişten farklı olarak günümüzde yaygın ve önemli gelir kaynaklarıdır.

Muasır müçtehitlerin çoğu bu çeşit yeni gelir kaynaklarının zekâta tabi olacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Fakat ulemanın bu mallardan alınacak zekâtın senenin başında

⁹¹ İbn Mâce, “Zekât”, 16.

⁹² İbn Kudâme, *a.g.e.*, C. III, s. 18.

⁹³ Vecdi Akyüz, *Zekât*, İstanbul: İz Yay, 2006, s. 399.

⁹⁴ Karadâvî, *a.g.e.*, C. I, ss. 468-470.

mı, sonunda mı alınacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bir grup ulemaya göre malın üzerinden kamerî bir yılın geçmesi gerekir. İmam Malik ve İmam Ahmed de bu görüşü savunan müçtehitlerdendir. İkinci grup âlimlere göre nisap miktarına ulaştığı esnadan itibaren zekâtını verebilir. Bu âlimler zirai ürünlere kıyas yapmıştır.⁹⁵

d. Hisse Senedi

Hisse senedi birçok kişinin belli bir sermaye koyarak kuracakları bir şirketin kar ettiği ve ayakta kaldığı sürece sahibine kazanç sağlar. Hisse senedinin sahibine sağladığı bu gelire temettü (kar payı) denir. Hisse senedine sahip olan bir kimse ticari işletmenin (arsası, binası, fabrikası, makinesi, demir başı, parası, alacağı ve borcu) gibi bütün maddi manevi varlığın belli bir kısmını temsil eden bir mülkiyet senedir. Bir şirketin hisse senedini alan bir kimse o şirketin kar ve zararına ortaktır. Hisse senetleri ticari amaçla satın alınmış ise zekâta tabi olur. Hisse senetleri ile kârı birlikte toplayıp %2,5 oranında zekât verilir. Satın alınan hisse senetleri hizmet üreten bir şirkete aitse, (temizlik, boyama, reklamcılık, otelcilik, nakliyatçılık gibi) satın alan kimse elde ettikleri gelirlerin nisaba ve üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekât verilir. İthalat-ihracat gibi sadece ticaret yahut tekstil, demir çelik gibi hem sanayi hem de ticari şirket ise bunların hisse senetlerine tekabül eden duran sermaye bedelini şirket bütçesinden düştükten sonra, piyasa değeri üzerinden %2,5 oranında zekât verilir.⁹⁶

İslâm Fıkıh Akademisi'nin 6-11-1988/18-23 Cemaziyelahir 1408 tarihler arasında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde gerçekleştirdiği dördüncü dönem toplantısında “şirket hisselerinin zekâtı” konusunda Akademiye gelen araştırmalar inceledikten alınan kararlar özetle şöyledir:

1. Hisselerin zekâtını vermek sahiplerine düşer. Ancak şirketin tüzüğünde açıkça belirtilmiş, genel kuruldan bu yönde bir karar alınmış, ilgili ülke hukukunda şirketler, zekâtları hesaplayıp çıkarmakla yükümlü tutulmuş veya hisse sahibi hisselerinin zekâtını hesaplayıp çıkarma yetkisini şirket yönetimine bırakmışsa, şirket yönetimi hisse sahiplerini temsilen zekât çıkarır.

2. Gerçek şahıslar mallarının zekâtını nasıl hesaplayıp çıkarıyorsa, şirket yönetimi de hisselerin zekâtını o şekilde çıkarır. Yani, hissedarların mallarının bütünü tek bir şahsın

⁹⁵ Erkal, “Zekât”, *a.g.e.*, C.I, ss. 461-462.

⁹⁶ Erkal, “Zekât”, *a.g.e.*, ss. 130-132.

malları mesabesinde kabul edilir; bunların zekâtı belirlenirken, zekâta tâbi malın çeşidi, nisabı, alınacak miktar vs. bakımından gerçek şahsın zekâtında gözetilen esaslara uyulur. Bu karışım prensibi bütün mallara teşmil eden fakihlerin görüşüne dayanmaktadır. Kamu hazinesi hisseleri, hayır vakfı hisseleri, hayır kurumları hisseleri ve gayrimüslimlerin hisseleri gibi zekât düşmeyen hisselerin payı zekâtın tarihinde esas alınacak miktarın dışında tutulur.

3. Şirket, herhangi bir sebeple mallarının zekâtını vermemişse, hissedarların kendi hisselerinin zekâtını vermeleri gerekir. Hissedarın, şirket işaret edilen şekilde mallarının zekâtını vermiş olsaydı kendisine ait hisseler ne kadar zekât isabet edecek idiyse, şirket hesaplarından öğrenmesi mümkünse, onu esas alarak hisselerinin zekâtını verir. Çünkü hisselerin zekâtının belirlenmesinde kıstas budur.

Hissedarın bunu öğrenmemesi durumunda ise eğer ticaret maksadıyla değil de sadece hisselerin yıllık karından (temettü) yararlanmak için şirkete hissedar olmuş ise gelir getiren malların zekâtı gibi bunların zekâtını çıkarır. İslâm Fıkıh Akademisi'nin ikinci dönem toplantısında "kiraya verilmiş tarımsal olmayan arazi ve taşınmazların zekâtına" ilişkin aldığı karara paralel olarak bu hisselerin sahibi, hisselerinin aslı değil onların geliri üzerinden zekât vermekle yükümlüdür. Bu da kârın tahsili tarihinden itibaren bir sene sonra diğer zekât şartları tahakkuk etmişse ve zekâta mani bir durum yoksa kırkta birdir.

Eğer hissedar, ticaret maksadıyla hisse edinmişse, bunların zekâtını ticaret mallarının zekâtı gibi verir. Bir yıl geçtiğinde hisseler mülkiyetinde bulunuyorsa, piyasa değeri üzerinden, piyasanın bulunmaması durumunda ise bilirkişinin takdir edeceği üzerinden %2,5 olarak zekât verir. Ayrıca elde edilmişse hisselerine ait kârın da bu oranda zekâtını verir.

4. Hissedar, sene içinde hisselerini satmışsa, bunların bedelini diğer mallarına ilave eder ve senesi dolduğunda birlikte zekâtını verir. Alıcı ise, satın aldığı hisselerin zekâtını yukarıda belirtildiği şekilde verir.⁹⁷

⁹⁷ Hasan Hacak, Bilal Aybakan, *Kararlar ve Tavsiyeler*, Cidde İslam Konferansı Teşkilatı, İslam Fıkıh Akademisi, 1995, ss. 65-66.

e. Sermaye Ortaklığı

Sermaye ortaklığı (müşareke), iki veya daha fazla kişinin belirli bir miktar sermaye koyarak, birlikte iş yapmak ve meydana gelecek kârı veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklık demektir.⁹⁸ Bir taraftan sermaye diğer taraftan işletme olmak üzere oluşturulan emek-sermaye ortaklığını ifade eden “mudârebe” mal sahibine “rabbü'l-mal” emek sahibine ise “mudârib” denir. Bu ortaklıkta mal sahibi sermaye ve kârdan hissesine düşenin zekâtını verir. Emek sahibi de kârdan hissesine düşenin üzerinden {حَوَالَانِ الْحَوْلِ} bir yıl geçtikten sonra zekâtını verir. Mezheplerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Hanefilere göre, mal sahibi ile şirketi çalıştıran kişi her yıl şirketten hissesine düşen malın zekâtını verir.

Mâlikîlere göre, kişi yanındaki sermayenin kârı ile birlikte kıymetini hesap eder, sermayenin zekâtı, kârı ile birlikte hesap ve tasfiye yapıldıktan sonra verilir.

Şâfiîlere göre, kâr ortaklığında mal sahibinin kârı ile birlikte sermayenin de zekâtını vermesi gerekir. Çünkü bu kişi her ikisine de sahiptir. Muteber olan görüşe göre, kâr ortağının da kârdaki hissesinin zekâtını vermesi gerekir. Çünkü istediği vakit malını paylaşarak o hakkı elde edebilir.

Hanbelîlere göre, malın sahibi kârı ile birlikte sermayenin de zekâtını verir.⁹⁹

f. Müşterek Mal

İki veya daha fazla kişinin bir araya gelerek mallarını birleştirilmesine ortaklık denir. Bu konuda mezhep imamlarının görüşleri şöyledir:

Hanefilere göre malların karışık halde bulunmasının zekâtın farz olmasına tesiri yoktur. Çünkü herkesin mülkü, nisabı altındadır. Kişi ortak olmadığı zaman malları nisap miktarına ulaşmıyorsa, ortak olduktan sonrada malları zekâta tabi değildir. Meselâ, ortaklardan her birinin kırk koyunu bulunuyorsa bunlardan her biri bir koyun vermesi gerekir. Hanefî mezhebi dayanak olarak Hz. Peygamberin şu hadisini esas almıştır: “Kırk koyundan bir koyun zekât olarak verilmesi gerekir.”¹⁰⁰

⁹⁸ Nezih a.g.e.,s. 318.

⁹⁹ Zuhaylî, C. III, ss. 304-305.

¹⁰⁰ Buhârî, “Zekât”, 35.

Mâlikîlere göre ortak olan iki kişinin hisselerinin toplamı nisaba ulaşıyorsa bu mallardan zekât alınmaz. Ancak iki ortağın malları nisaba ulaşıyorsa bu mallardan zekât alınır.

Şâfiî mezhebine göre, ortaklık hayvanlar için geçerli olduğu gibi diğer mallar için de geçerlidir. Şâfiîlere göre, ortaklar bütün mallardan zekâtlarını ortak olarak verirler. Delil olarak şu hadisedayanmaktadır: { وَلَا يَجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ وَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشِيَّةَ الصَّدَقَةِ } “Zekât korkusu ile ayrı ayrı bulunan mallar birleştirilmez, birleştirilmiş olan mallarda ayrılmaz.”¹⁰¹

Hanbelî mezhebine göre, Hayvanlar dışında kalan mallardaki ortaklıkların, ortaklıkta bir kazancı yoktur.¹⁰²

g. Gelir Getiren Mal

Gelir getiren mal, bir kimsenin gelirinden faydalanmak amacı ile dükkân, depo, daire, apartman gibi, tamamen gelir sağlamak amacı ile yapılan yatırımlardır. Bu gelirlerden yılsonunda asli para ile birlikte %2,5 oranında zekât verilmesi gerekir. Galericiilerin alıp satmak üzere elinde bulundurduğu nakliye araçlarını veya emlak satışı yapıp, başkasına ait malları komisyon karşılığında satması veya kiraya vermesi durumlarında, yılsonunda bu gelirlerden kalanı, nisap miktarına ulaşırsa bu paradan %2,5 oranında zekât verilmesi gerekir.¹⁰³

2. Maaş ve Serbest Kazanç

Ticari kazançların zekâta tabi olduğu konusunda bütün fakihler görüş birliği içerisinde. Maaş ve benzeri gelirlerden zekâtı hemen vermek gerekmez. Nisap miktarına ulaştıktan ve malın üzerinden bir yıl geçtikten sonra mal eksilmemişse, yılsonunda o maldan zekât vermek gerekir. Arada kazanılan malda ona ilave edilir. Maaş gibi kazanılan paralardan yılın sonunda harcanıp bu paradan bir şey kalmadı ise, o paradan dolayı zekât vermesi gerekmez. Ancak parayı harcar, yılın sonunda da nisap miktarı kadar mal kaldı ise ondan zekât vermesi gerekir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Buhârî, “Zekât”, 35.

¹⁰² Zuhaylî, *a.g.e.*, C. III, s. 341.

¹⁰³ Hamdi Döndüren, *İnanç, İbâdet, Günlük Hayat*, İstanbul: Erkam Yay, 2014, ss. 619-620.

¹⁰⁴ Yavuz, *a.g.e.*, s. 321.

III. NİSAP MİKTARLARIVE ZEKÂT ORANLARI

A. NİSAP KAVRAMI

Sözlükte nisap, zekât gibi bazı vecibelerin, hırsızlık gibi bazı hadlerin vücubuna alâmet olmak üzere şârî ve hakîm tarafından konulan belirli miktarlar ve asgarî hadlerdir.¹⁰⁵ İstilah olarak zekâtın vücubuna alamet ve ölçü olmak üzere tespit edilen belirli bir miktardır.¹⁰⁶ Nisap çeşitleri şöyle sıralanmaktadır:

1. Nisab-ı Ğına

Zekât verme mükellefiyetliğine dayanan esas ölçü olup, bu ölçüde mal varlığına sahip olan bir kimsenin zekât vermesi farzdır.¹⁰⁷ Zekât mükelleflik gerektiren zenginlik üç kısma ayrılır:

a. Zekât mükellefliğini gerektiren zenginlik: Aslî ihtiyaçları dışında artan mallarından nisap miktarına ulaşılması, Böyle bir kimsenin sadaka alması da haramdır.

b. Fitre ve kurban mükellefliğini gerektiren zenginlik: Zekâta tabi olmayan malları, ihtiyaçtan fazla ve nisap miktarına ulaştı ise böyle bir kimsenin fitre, kurban mükellefliğini gerektirir.

c. Diğer malî mükelleflikleri gerektiren zenginlik: Hac, kefâret ve diyet gibi zekât, fitre ve kurban dışında kalan malî mükellefliklerde zenginliğin ölçüsü her daim her birine göre farklıdır.¹⁰⁸

2. Nisab-ı İstiğnâ

Şer'ân bir Müslümanın başkasından yardım istemesi için konulmuş bir ölçüdür. Bu ölçü nisab-ı Ğinadan daha az olup, bu kadar varlığa sahip olan bir kimse başkalarından yardım isteyemez. Bundan maksat dilenciliği önlemektir. Bir kimsenin 24 saatlik

¹⁰⁵ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 457.

¹⁰⁶ Erkal, "Zekât", *a.g.e.*, C. I, s. 62.

¹⁰⁷ Yavuz, *a.g.e.*, s. 171.

¹⁰⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 572.

geçimini sağlayacak kadar veya 40-50 dirhemlik parası var ise bu kişinin başkasından para istemesi genel kanaat olarak uygun görülmemiştir.¹⁰⁹

Hanefî mezhebine göre nisap miktarı kadar mala sahip bir kimse zengin sayılır. Diğer üç mezhebe göre, kendisinin ve ailesinin nafakasını temin eden kimse zengindir. Bir günlük rızkını sağlayacak kadar geliri olan bir kimseye hiçbir mali mükelleflik yüklenemez. Ancak böyle bir kimsenin dilenmesi haramdır.

İmam Şâfiî'ye göre fakir olup çalışma gücüne sahip olan bir kimse de zengin sayılmaktadır. Bunlar sadaka alamazlar ve dilenemezler. Hanefî mezhebine göre babası zengin olan bir çocuğa zekât ödenmez. Bazı Şâfiî âlimlere göre ödenebilir. Ebû Yusuf ve diğer bazı Şâfiî âlimlere göre, kadın da, kocasının zenginliğiyle zengin sayılır. Bundan dolayı ona zekât verilmez. Hanefî mezhebi ve bazı Şâfiî hukukçulara göre, kocası zengin fakir kadına da zekât ödenir.¹¹⁰

Özet olarak; borcu ve aslî ihtiyacı dışında nisap miktarı kadar mala sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Böyle bir kimse sadaka ve zekât alamaz. Bu miktar mala sahip olan şahıs kurban ve sadakay-ı fitrı vermekle sorumludur. Zenginliğin asgari sınırı ve nisap miktarı şu şekildedir:

1. Altın, Gümüş ve Paranın Nisabı

Nakitten maksat altın, gümüş ve diğer nakdi paralardır. Altının nisabı 20 miskaldır. Bu da günümüzde yaklaşık olarak 80,18 grama tekabül eder. Yusuf el-Karadâvî'ye göre 85 gr. Yunus V. Yavuz'a göre 96 gram'dır. Gümüşün nisabı 200 dirhemdir. Günümüzde Yunus V. Yavuz'a göre 640 gr. Yusuf el-Karadâvî'ye göre 595 grama tekabül eder. Bu hesaplanan ölçüler nispetinde değere tekabül eden kâğıt para veya madeni para, nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden bir yıl geçmesinden sonra zekâta tabi olur.¹¹¹

Nakitlerin oranı; nisap miktarına ulaşmış üzerinden bir yıl geçen altın, gümüş veya onun dengi altından veya gümüşten yapılmış süs eşyaları ve yerli yabancı kâğıt paraların

¹⁰⁹ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 378-384.

¹¹⁰ Akyüz, *a.g.e.*, ss. 572-577.

¹¹¹ Aybakan, "Zekât", *a.g.e.*, C. I, ss. 441-444.

zekâtı 1/40 (%2,5) oranında verilir. Hem Hz. Peygamberin hadislerinde hem de sahabe uygulamalarında durum böyledir.¹¹²

2. Maden ve Definelerin Nisabı

Hanefilere göre yer altından çıkan madenlerden 5/1'i vergi olarak alınır. Madenlerin nisap miktarına ulaşip ulaşmadığına ve üzerinden bir yıl geçmesine bakılmaksızın bu maddelerden 5/1'i vergi olarak alınır. Çünkü Hanefilere göre maden ve define (rikaz) kapsamına girer.¹¹³

Ebû Hanîfe, rikazı, yerin altında gömülü madenler olarak anlamıştır. Çünkü Aynî'nin, kaynaklarında da göstererek kaydettiği üzere Rasûlullâh (s.a.v.) bazı hadislerinde, rikazı maden manasında kullanmıştır. Bu hadislerden bazıları şöyledir. **}}{الْرِكَازُ الذَّهَبُ الَّذِي يُنْبِتُ بِالْأَرْضِ}}** “Rikâz küre-i arz ile birlikte yaratılan altın madenidir.” Bir diğeri de şudur:

}}{الْرِكَازُ الْمَعْدَنُ الَّذِي يُنْبِتُ عَلَيَّ وَجْهَ الْأَرْضِ}} “Rikâz, yeryüzünde yaratılan madendir.”¹¹⁴

Cumhur göre, rikaz eski devirlerde yer altına gömülüp gizlenen değerli hazine ve definelerdir. Bundan dolayı maden ve defineler “rikaz” kapsamı altına girmez. Üç mezhebe göre madenlerin zekâtı kırkta birdir ve bu değerli madenlerin üzerinden bir yıl geçmesi gerekir.¹¹⁵

Hanefilere göre Her türlü madenin değeri 80.18 gram'a ulaşırsa, üzerinden bir yıl geçme şartı aranmaksızın zekât alınır. Üretilen petrol veya çıkarılan madenlerin, ham veya işlenmiş olarak piyasaya sürülmesi durumunda, bunlar ticaret malı sayılır ve nisap miktarına ulaştığı zaman bunlardan (1/40) veya (2,5) oranında zekât verilir. Gömülü olan rikâz hazine ve define gibi değerli madenlerden 80.18 gr, altın değerinde ise zekât oranı 1/5 dir.¹¹⁶ Delil olarak Hz. Peygamber'in şu hadisini zikredebiliriz: “Rikâzda zekât olarak beşte bir oranında vardır.”¹¹⁷

¹¹² Buhârî, “Zekât”, 32-38.

¹¹³ Döndüren, *a.g.e.*, ss. 620-623.

¹¹⁴ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte, Tercüme ve Şerhi*, C. VI, İstanbul: Akçağ Yay, s. 401.

¹¹⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 621.

¹¹⁶ Döndüren, *a.g.e.*, ss. 620-623.

¹¹⁷ Buhârî, “Zekât”, 67.

Bulunan define İslâmiyet devrine ait sikkeli paralardan ise kayıp mal (lukata) hükmündedir. Sahibi bulunursa sahibine teslim edilir. Eğer bulunan define İslâmiyet veya cahiliye devrine ait olduğu anlaşılmaz ise cahiliye devrine ait olduğu kabul edilir ve bir sene bekletilir. Nisap miktarına ulaştı ise (2,5) oranında zekât verilir.¹¹⁸

3. Ticaret Mallarının Nisabı

Kişi, temel ihtiyaçları haricinde, ticaret mallarının değeri zekât nisabına ulaşıyorsa zekâtını verir. Ticaret mallarının satın alındığı ve üzerinden bir yıl geçtikten sonraki son durum dikkate alınır. Yıl sonundaki rakam nisap miktarına ulaşıyorsa, bu malların zekâtı verilir.¹¹⁹

Altın, gümüş (ve diğer paraların) dışında ticaret için imal edilmiş veya satın alınmış ticaret malları nisap miktarına ulaştıktan sonra ve üzerinden bir yıl geçmesi durumunda zekât olarak (1/40) veya (2,5) oranında zekât verilir. Hanefilere göre zekât olarak mal da verilebilir. Malın kıymeti de verilebilir. Şâfiî müçtehitlere göre hangi mal zekâta tabi ise o mal üzerinden zekât verilir.¹²⁰

4. Toprak Ürünlerinin Nisabı

Ebû Hanîfe'ye göre insan eliyle öşür arazisinde yetiştirilen tüm tarım ürünlerinde nisap şartı aranmaz. Nisap, bütün ürünler için söz konusudur.¹²¹ Günümüzde Yusuf Karadâvî'ye göre 653 kg. veya 2/3 ton, Yunus Vehbi Yavuz'a göre ise 1000 kg demektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor: {لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ} “Beş vesk (zirai) mahsulden daha azı için zekât gerekmez.”¹²² Cumhura göre diğer mevzularda olduğu gibi tarım ürünlerinde de nisap miktarına ulaştığı zaman zekâta tabi olur.¹²³

Zekâta tabi tarım ürünlerinde herhangi bir ücret ve külfete maruz kalmadan yağmur, ırmak, pınar ve buna benzer sularla sulanıp yetişen veya susuz yetişen ekinlerin zekât oranı 1/10'dir. Bir masraf karşılığında hayvan, dolap, kova ve benzeri aletlerle

¹¹⁸ Şürünbülâlî, Ebû'l Zeyd eş-Şibli, *Nûri'l-izâh*, çev. Abdullah Aydın, İstanbul: Aydın Yay, 1970, s. 154.

¹¹⁹ Tahâvî, *a.g.e.*, s. 119.

¹²⁰ Şürünbülâlî, *a.g.e.*, s. 152.

¹²¹ Akyüz, *a.g.e.*, ss. 421-422.

¹²² Buhârî, “Zekât”, 4.

¹²³ Akyüz, *a.g.e.*, s. 422.

sulanarak yetişen ekinlerin zekâtı da 1/20'dir. Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Yağmur ve pınarlar (gibi akar suların) suladığı şeylerden öşür alınır (vaciptir). Nadih (aletle) sulananlarda da öşür'ün yarısı (vacip)'dir."¹²⁴

B. HAYVANLARIN ZEKÂT ORANLARI

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisinde hayvanların nisap miktarı aşağıdaki şekildedir: Develerin nisabı 5'tir. "Beş deveden azında zekât yoktur."¹²⁵ Koyunun nisabı 40'tur. "Kişinin meralarda beslenen davarı kırktan az ise zekât vermesi gerekmez. Kişi kendi isteğiyle isterseverebilir."¹²⁶ Sığırın nisabı da 30'dur. "Rasûlullâh (s.a.v.) Muaz bin Cebeli Yemen'e gönderdi: Bana her kırk sığır için iki yaşını tamamlamış bir sığır, her otuz sığır için bir yaşını tamamlamış dişi veya erkek bir sığır almamı emretti."¹²⁷ Keçiler koyuna, mandalarda sığırlara tabi tutularak zekât alınır.

Hayvanların zekâtlarından bahsederken daha önce belirttiğimiz hadise ek olarak şu hadis de delil olarak kabul edilir: Enes'in (r.a.) naklettiğine göre Ebû Bekir'in Enes'i zekât toplamak için Bahreyn'e gönderirken ona bir mektup verir ve mektubu Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mührü ile mühürlür. O mektupta şunlar yazılmıştır: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle. "İşte bu, Allah'ın kendi Rasûl'üne emrettiği ve Rasûlullâh'ın Müslümanlar üzerine takdir ve ta'yîn buyurduğu zekât farîzasıdır. Herhangi bir Müslüman'dan bu kitapta bildirilen miktarda zekât istenirse, o Müslüman bu zekâtını versin. Bundan fazlası istenirse (ziyâdeyi) vermesin."¹²⁸

a. Koyunların Zekât Oranı

Koyunların zekât oranları şöyledir:

1'den 39'a kadar zekât yok

40'tan 120'akadar 1 koyun

121'den 200'akadar 2 koyun

200'den 399'akadar 3 koyun

¹²⁴ İbn Mâce, "Zekât", 17; Ebû Dâvûd, "Zekât", 12.

¹²⁵ Tirmizî, "Zekât", 4.

¹²⁶ Buhârî, "Zekât", 38.

¹²⁷ İbn Mâce, "Zekât", 12.

¹²⁸ Buhârî, "Zekât", 39; Ebû Dâvûd, "Zekât", 5; Nesaî, "Zekât", 5.

400'den 500'akadar 4 koyun

Daha sonra her 100 koyuna 1 koyun ilave edilir.¹²⁹

b. Sığırların Zekât Oranı

Konu ile ilgili Muâz b. Cebel, Hz. Peygamber 'den(s.a.v.) şu hadisi nakletmektedir: “Rasûlullah (s.a.v.) beni Yemen'e gönderdi ve bana her 40 sığır için zekât olarak 2 yaşını tamamlamış 1 sığır, 30 sığırdan 1 yaşını tamamlamış erkek veya dişi 1 sığır almamı emretti.”¹³⁰

Buna göre sığırların zekât oranları şöyle tespit edilmiştir:

30'dan 39'a kadar bir tebî veya bir tebîa. (bir yaşına basmış 1 sığır), 40'dan 59'a kadar bir Müsinne. (dört yaşına basmış 1 sığır), 60'dan 69'a kadar iki tebî veya bir tebîa. (üç yaşına basmış 2 sığır), 70'den 79'a kadar bir müsinne ve tebî veya tebîa'dan birisi. (dört yaşına basmış 1 sığır, üç yaşına basmış 1 sığır), 80'den 89'a kadar iki müsinne. (dört yaşına basmış 2 sığır), 90'den 99'a kadar üç tebî veya üç tebîa. (üç yaşına basmış 3 sığır), 100'den 109'a kadar bir müsinne ve iki tebî- tebîa. (dört yaşına basmış 1 sığır, üç yaşına basmış 2 sığır), 110'den 119'a kadar iki müsinne ve bir tebî-tebîa. (dört yaşına basmış 2 sığır, üç yaşına basmış 1 sığır), 120'den 129'a kadar üç müsinne veya dört tebî-tebîa.¹³¹ (dört yaşına basmış 3 sığır, üç yaşına basmış 4 sığır)

Fakihlerin genel ittifakıyla mandalar sığır hükmünde olup bunlardan da aynı şekilde zekât vermek gerekir. Mandalar sığırlara ilave edilerek bunların nisapları hesaplanır.¹³²

c. Develerin Zekât Oranı

Develerin zekât oranları şöyledir:

5 devenin zekâtı 1 koyun, 10 devenin 2 koyun, 15 devenin 3 koyun, 20 devenin 4 koyun, 25'den 35'e kadar zekât bir bintu mehâ (bir yaşını tamamlayıp iki yaşına girmiş dişi deve), 36'den 45'e kadar bir ibnu lebûn (iki yaşını tamamlayıp üç yaşına girmiş dişi deve), 46'den 60'a kadar zekât bir hıkka (üç yaşını tamamlayıp dört yaşına girmiş dişi deve), 61'e ulaştığında 75'e kadar bir ceza (dört yaşını tamamlayıp beş yaşına girmiş dişi

¹²⁹ Erkal, “Zekât”, *a.g.e.*, C. I, s. 455.

¹³⁰ İbn Mâce, “Zekât”, 12.

¹³¹ İbn Mâce, “Zekât”, 12.

¹³² Yavuz,*a.g.e.*,s. 188.

deve), 76'ya ulaştığında 90'a kadar zekât 2 ibnetu lebûn (iki yaşını tamamlayıp üç yaşına girmiş dişi deve), ve 91'den 120'ye kadar zekât 2 hıkkadır.

Deve sayısı 120'den fazla ise zekât her elliye bir hıkk; her kırkta bir ibnetu lebûn gerekir. Kendisinde dört tane deveden başka bulunmayan kimseye bu miktarda devesi bulunan kişi zekât vermekle sorumlu değildir. Ancak deve sahibi kendi rızası ile verebilir.¹³³

d. Atların Zekât Oranı

Atların zekâta tabi olup olmaması konusunda iki farklı görüş bilinmektedir:

1. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, İmam Ahmed ve İmameynin görüşlerine göre atlarda ve kölelerde zekât yoktur. Delil olarak şu hadisi gösteriyorlar: Ebû Hüreyre (r.a.)' den rivâyet edildiğine göre; Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Müslüman üzerinde at ve kölesi için zekât yoktur.”¹³⁴

2. Ebû Hanîfe'nin bir görüşüne göre ise, ticaret, kırdan otlayan ve sütünden faydalanmak için yâda dölü alınmak için beslenen atlardan zekât alınır. Fakat yük taşımak savaşlarda kullanmak için beslenen atlardan zekât alınmaz. Delil olarak şu hadisi göstermektedir: Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyet edildiğine göre; Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“At üç sınıf insan için bulundurulur: Bir kimse için sevap kazandırır. Bir kimsenin fakirlik ihtiyacını giderir. Bir kimse üzerinde vebaldir. At kendisi için hayır olan kimseye gelince, o öyle bir adamdır ki, atını Allah yolunda (cihat için) bağlamıştır. Atını da uzun iple bol otlu geniş bir sahada veya çayırılıkta bağlar. Bu bol otlu sahadan veya çayırılıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot at sahibi için birer hasene'dir. Bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir iki tur koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sahibi için hasene olur. Bir de hayvan bir nehre uğrayıp da ondan su içerse sahibi sulamak istememiş olsa bile bu su da sahibi için hasene olur. Bir adam cihat maksadı ile at bağlarsa bundan dolayı büyük sevap alır. Bir kimse de atını, insanlardan müstağni olmak, iffetini korumak için bağlar da sonra o kimse gerek hayvanlarının üzerindeki Allah hakkını, gerek arkalarına takatinden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için bir perdedir. Bir kimse de atını öğünmek için, gösteriş için bağlarsa, bu hayvanda bunun için büyük

¹³³ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4; Tirmizî, “Zekât”, 4; İbn Mâce, “Zekât”, 9.

¹³⁴ İbn Mâce, “Zekât”, 15.

bir günahdır.” Rasûlullâh’a (s.a.v.) merkeplerin hükmünden (yani onlardan zekât olup olmadığı) soruldu. Rasûlullâh şöyle buyurdu: “ Allah Teâlâ bana onlar hakkında her hükmü toplayıcı bir vecize olan şu ayetten başka bir nass indirmedir: “Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecektir, kim de zerre ağırlığınca şer yapıyorsa onu görecektir.”¹³⁵⁻¹³⁶

Ebû Hanîfe’ye göre atlardan zekât olarak sahibi isterse her bir at için birer dinar verir. İsterse atların değerlerini hesaplayarak her iki yüz dirhem üzerinden beş dirhem zekât olarak verebilir.¹³⁷

IV. ZEKÂTIN VERİLECEĞİ YERLER

Kur’ân-ı Kerîm’de zekâtın verileceği yerler sekiz grup olarak sayılmıştır:

{إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَفَةَ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ

“Zekât farz olarak ancak şu kimseler içindir: {

Fakirler/yoksullar, miskinler/düşkünler, amiller/sadakaların toplanmasında görevli olanlar, müellefe-i kulûb/kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlar, köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış olanlara verilir. Allah her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹³⁸

Hiz. Peygamber (s.a.v.) konu ile ilgili şöyle buyurmuştur:

{إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَرْضَ بِحُكْمِ نَبِيِّ وَلَا غَيْرِهِ فِي الصَّدَقَاتِ حَتَّى حَكَمَ فِيهَا هُوَ فَجَزَّأَهَا ثَمَانِيَةَ أَجْزَاءٍ فَإِنْ

“Rasûlullah’a (s.a.v.) bir sahabi geldi ve kendisine

zekât vermesini istedi. Rasûlullâh (s.a.v.)’ ona: (Yüce Allâh zekât (taksimi) hususunda ne bir peygambere nede başkasının hükmüne razı olmadı, onunla ilgili hükmü kendisi verdi, zekâtı sekiz sınıfa taksim etti. Eğer o sınıflardan isen hakkını veririm.) Cevap verdi.”¹³⁹

¹³⁵ el-Zilâl, 99/7-8.

¹³⁶ Buhârî, “İ’tisam”, 24.

¹³⁷ Serahsî, *a.g.e.*, C. II, ss. 280-282

¹³⁸ et-Tevbe, 9/60.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, s. 24.

Zekât Kur'ân'ı Kerîm'de belirtildiği üzere sadece sekiz sınıfa verilir. Esâsen Kur'ân'da zekât konusu mücmel olarak varid olmakla beraber, zekâtın sarf edildiği yerler özellikle belirtilmiş. Zekât dağıtma görevini de taraftarlık meyli yahut cahiliye taassubu altında dilediği gibi dağıtan bir yöneticiye bırakmadığı gibi, hakları olmayan şeylere ellerini uzatıp duran ve almaya müstahak olan fakir ve muhtaçların hakkını almaya can atan açgözlülerin arzularına da bırakmamıştır.¹⁴⁰

Zekâtın gider olarak dağıtımında İslâm'ın siyaseti, son derece adaletli ve hikmetli olmuştur. Ortaya çıkan her nizam, kanunun ve çağımızdaki siyasî ve iktisadî nizamların tekâmül ederek vardıkları en son şekiller, hep Kur'ân-ı Kerîm olmuştur. Genellikle devleti yönetenler veya kanun koyucular daha ziyade gelir için hükümler koyarken, Kur'ân-ı Kerîm ise devlet gelirinin harcanacağı yerler hakkında prensipler vazetmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, mukaddes kitaplar içinde, devlet giderleri hakkında esas prensipleri koyan ilk kitaptır. Mekke devrindeki ayetlerde aşağıda sayılacak sınıflardan sadece miskîn ile ibnu's-sebîl zikredilmiştir. Medine döneminde ise "Mesârif"z-Zekât" adı verilerek zekâtın ödeneceği yerleri açıklayan Tevbe:9/60 âyetiyle ulaşılmış ve nihaî olarak açıklanmıştır.¹⁴¹

A. FAKİRLER

Fukara (الفقراء), fakir (فقير) kelimesinin çoğuludur. Fakir kelimesi dört farklı manada kullanılmaktadır: 1. Zaruri bir ihtiyacın olması. 2. Biriktirilmiş bir kazancın, servetin olmaması. 3. Nefsin fakirliği. 4. Allah'a olan muhtaçlık anlamına da gelmektedir.¹⁴² Başka bir tarif ile fakir kelimesi, büyük musibet, büyük felaket demektir. Yani fakirin belini kıran, perişan eden şiddet anlamın gelmektedir. Bazıları devenin burnunu dağlamak anlamına gelen "fakr" kelimesinden geldiğini söylemiştir.¹⁴³ Başka bir ifadeyle nisap miktarından az malı olan kimse demektir. Veya nisap miktarına ulaşmış olmasına rağmen, nâmî (artıcı) olmayan mala sahip olan kimseye de fakir denir.¹⁴⁴ Ayette

¹⁴⁰ Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 582.

¹⁴¹ Akyüz, *a.g.e.*, ss. 505-506.

¹⁴² Râğıb, el-İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, çev. Mustafa Yıldız, İstanbul: Pınar Yay, 2007, ss. 1149-1150.

¹⁴³ Mehmet Yaşar, Soyalan, *Kur'an-ı Terimler ve Deyimler*, Ankara: Ağaç Yay, 2003, s. 120.

¹⁴⁴ Burhanpurlu, Şeyh Nizam, *Garâibul Kur'an ve regâibu'l-furkân*, C. I, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebî Yay, 1964, s. 620.

zikredilen fakirler sınıfına zekât verilmesi konusunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak “fakir kimdir?” sorusu üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir.

Ebû Hanîfe’ fakir, yoksuldan (miskin) daha iyi, hallice olduğu görüşündedir. Fakir, kendisine kısmen yeterli olabilecek ve kendisini ayakta tutabilecek bir şeye sahip olan kişidir. Miskin (yoksul) ise hiçbir şeye sahip olamayandır. Ayrıca İmam Ebû Hanife’ye göre yirmi dinar yahut iki yüz dirhemi bulunan kimse zekâttan bir şey alamaz. Dolayısıyla Ebû Hanîfe nisabı göz önünde bulundurmuştur.¹⁴⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

{ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَاعِيًا عَلَى الصَّدَقَةِ فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ الصَّدَقَةَ مِنْ أَعْيَانِنَا

{ فَتَقَسَّمَهَا فِي فُقَرَائِنَا وَكُنْتُ غَلَامًا بَيْنَهُمْ، فَأَعْطَانِي مِنْهَا قُلُوصًا

memuru yollayarak zekâtı zenginlerimizden alıp fakirlerimize paylaşmasını emretmişti. Ben de o fakirler arasında yer alan (yetim) bir çocuktum ve bana genç bir dişi deve vermişti.”¹⁴⁶

Ahmed b. Hanbel, Sevrî, İshak şöyle der: Elli dirhemi yahut o miktarda altını olan kimse zekât alamaz.¹⁴⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kendisine yetecek malı olduğu halde dilenen kimsenin kiyâmet gününde yüzünde tırmık izi ve yara olarak gelir.” Rasûlullah’a zenginliğin ölçüsü nedir? diye soruldu. Rasûlullâh (s.a.v.); “Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altını olan kimseye zekât almak helâl değildir.”¹⁴⁸

Malikîlere göre fakir, yıllık ihtiyacından daha az mala sahip olan kimsedir. Bu durumda olan bir kimse zekât alabilir.¹⁴⁹

Şâfiî ve EbûSevr şöyle der: Miskin (yoksul); bir şeye sahip olan kimsedir. Fakir ise hiçbir şeyi olmayandır. Ayrıca İmam Şâfiî’ye göre çalışıp kazanmaya gücü olan, bedenen kuvvetli, aile ve çocukları için kazancı iyi olduğundan insanlara muhtaç olmayan kimsenin zekât alması haramdır.¹⁵⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

¹⁴⁵ Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ansârî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, 2. b., C. VIII, İstanbul: Burcu Yay, 2001, s. 273.

¹⁴⁶ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, *Sünenü'l-kübrâ*, 5, 7. Haydarabad: Daru'l-Mearif Yay, 1347.

¹⁴⁷ Zuhaylî, *Tefsirü'l-münir*, çev. Hamdi Arslan, vd., C.V, İstanbul: Bilimevi Yay, 2005, s. 433.

¹⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 24.

¹⁴⁹ Zuhaylî, *a.g.e.*, C.V, s. 433.

¹⁵⁰ Zuhaylî, *a.g.e.*, C.V, s. 433.

“Zengine, kuvvetli ve sağlam olana, zekât almak helâl olmaz.”¹⁵¹

B. MİSKİNLER

Mesâkin (المساكين), miskin (مسكين) kelimesinin çoğuludur. Miskin hiçbir şeye malik olmayıp, yiyeceği ve giyeceği şeyler için dilenmeye muhtaç olan yoksul kimse, zavallı manasında kullanılmaktadır.¹⁵² Bir başka ifade ile miskin hiçbir şeyi olmayan biçare, zavallı, yoksul kimse anlamına gelmektedir.¹⁵³ Başka bir manada miskin hiçbir şeyi bulunmayıp, dilenmeye muhtaç olan kimse demektir.¹⁵⁴ Diğer bir ifade ile miskin hiçbir şeye sahip ve malik olmayan, biçare (çaresiz) kendi kendini geçindiremeyen yoksula denir. Yoksulluktan, fakirlikten durgun hale gelmiş, bu yoksulluk dolayısıyla, melül, zayıf ve zelil olan kişiye de miskin denilir.¹⁵⁵ Miskinler tanımında olduğu gibi miskinler tanımında da üzerinde ittifak edilen bir görüş yoktur, ulema arasında tartışılmıştır.

Ebû Hanîfe, Kadı Abdulvehhâb, Yakub b. es-Sikkît, el-Kutebî ve Yunus b. Habib’in görüşlerine göre fakir, kendisine kısmen yeterli olabilecek ve kendisini ayakta tutabilecek bir şeylere sahip olan kişidir. Miskin (yoksul) ise hiçbir şeye sahip olmayandır.¹⁵⁶ İbn Abbas’ın görüşüne göre ise fakirler, muhacirler anlamına gelirken, miskinler ise hicret etmeyen bedevi yoksul Araplar manasında kullanılmıştır. Dahhâk’da bu görüştedir.¹⁵⁷

Mâlikîler, miskininin fakirden daha kötü olduğunu söylerler ve delil olarak şu görüşleri öne sürerler: Allah-u Teâlâ, miskini “toprak içinde kalmış bir yoksul”¹⁵⁸ olarak nitelendiriyor. Yani, vücudunu gizlemek için, derisini toprağa yapıştıran kişi. Bu onun şiddetli ihtiyaç içinde olduğunu gösteriyor. Asmaî ve İbnü’s-Sikkît gibi bazı lügatçiler,

¹⁵¹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 24.

¹⁵² Erdoğan, *a.g.e.*, s. 381.

¹⁵³ Elmalılı Hamdi Yazır, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, C. III, İstanbul: Eser Yay, s. 423.

¹⁵⁴ Burhanpurlu, *a.g.e.*, C. I, s. 620.

¹⁵⁵ Mehmet Yaşar Soyalan, *Elmalılı Tefsirinde Kur’ân-î Terimler ve Deyimler*, İstanbul: Ağaç Yay, 2003, ss. 228-229.

¹⁵⁶ Kurtubî, *a.g.e.*, C. VIII, s. 272.

¹⁵⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, C. VIII, s. 272.

¹⁵⁸ el-Beled, 90/16.

“miskin”in hiçbir şeyi olmayan “fakir”in de ihtiyacını giderecek kadar malı bulunan kimse olduğunu, miskinın ise son derece ihtiyaç içinde olduğu için, bulunduğu yerde yerleşip kalan kimse olduğu görüşündedir.¹⁵⁹

Şâfiî ve Hanbelîlere göre miskinler, bir şeye sahip olan kimsedir. Fakirler ise hiçbir şeye sahip olmayan kimsedir. Zira Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de diğerlerinden daha muhtaç oldukları için önce fakirleri anmıştır. O: “gemi, denizde çalışan yoksullarındı”¹⁶⁰ ayeti de gemisi olmayanın miskin olduğunu ifade ediyor. İbnü’l-Enbârî gibi bir grup lügatçilerden naklolduğuna göre miskin yiyeceği olan kimse, fakir ise hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Arapçada fakirin, aşırı fakirliğinden dolayı omurga kemikleri çıkan kimse manasına geldiği ve bundan kötü bir durumun düşünülmemeyeceği de ifade edilmektedir.¹⁶¹

C. ÂMİLER

Âmilûn (العاملون) kelimesi âmil (العامل) kelimesinin çoğuludur. Âmil “Onlar üzerinde çalışanlar” vergi toplayıcıları, kâtipler, bekçiler gibi anlamlara gelmektedir.¹⁶² Diğer bir ifade ile âmil, zekât toplama sorumluluğu verilmiş kimselerdir.¹⁶³ Başka bir mana ile âmil, bir iş yapan, işçi, zanaatkâr, mızrağın üst kısmı gibi manalara gelmektedir.¹⁶⁴ Diğer tarifte ise âmil, veliyyü’l-emrin, zâhirî malların zekât ve öşrünü toplamak üzere tayin edip, memur eylediği kimsedir.¹⁶⁵

İslâm’ın dünya görüşünün temel ilkelerinden birini yansıtan zekât müessesesi, İslâm Devletinde önemli bir malî müessese olarak görünmekte ve aynı zamanda İslam’ın temel emirlerinden biri olmakla çok önemli bir ibadet olarak kendini göstermektedir. İslâm dini dünyaya zekât ile yepyeni bir hayat nizamı ve malî ibadet sistemi kazandırmıştır. Bu malî ibadet, ferдин vicdanına bırakılmamış, tam tersine devlet tarafından tek bir bütçede toplanarak, ilgili yerlere harcanmıştır. Bu sebeple, zekât işlerinde çalışanlara bu bütçeden bir pay ayrılmıştır. Zekâtın verileceği yerlerden biri de

¹⁵⁹ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. V, s. 433.

¹⁶⁰ el-Kehf, 18/79.

¹⁶¹ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. V, s. 432.

¹⁶² Hasan Hüseyin Özkazancıgil, *Kur’ân Kelimeleri Sözlüğü*, Ankara: Birleşik Yay, s. 72.

¹⁶³ Râğıb el-İsfahani, *a.g.e.*, s. 1050.

¹⁶⁴ Mehmet Erkal, “Âmil” *DİA*, C. III, İstanbul: T.D.V.Yay, 1988, s. 58.

¹⁶⁵ Burhanpurlu, *a.g.e.*, C. I, s. 620.

zekât memurlarıdır. Zekât memurlarına, fakir oldukları için değil, bu işlerde çalıştıkları için emeklerinin karşılığı olarak zekât mallarından bir ücret olarak verilmesi öngörülmüştür. Zekât memurları zengin de olsalar çalıştıklarının karşılığında pay alırlar.¹⁶⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de zekât toplama işi ile ilgili bir zekât görevlisinden bahsedildiğine göre, devlet tarafından görevlendirilmiş resmi bir kurum veya bir şahıs olmalıdır. Hiç kimsenin kendi kişisel tercihi ile böyle bir görevi üstlenmesinin söz konusu olmayacağı açıktır. Dolayısıyla bu görev resmi bir görevdir. Resmi görevler ise düzenli bir teşkilat yapısının varlığını gerektirir. Zekât memurları görevlerini yaparken bu düzenli teşkilat çatısı altında kendisine verilen bilgilerle ve bu kurumu organize eden kişilerin yardımıyla hareket eder. Buna göre zekât memurlarının öncelikli görevleri zekât mükelleflerinin tespiti, zekât mallarının çeşitleri ve zekât miktarlarının tespit edilmesidir. Yine zekâtın zamanında toplanması ve korunması da bu memurların görevlerindedir. Buna göre, günümüzdeki vergi müdürlüklerinin görev ve yetkilerine benzemekte hatta daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Çünkü vergi daireleri para ve değerli mallardan vergi almaktadır. Zekât memurları ise, madenler, hayvanlar, zirai ürünler ve buna benzer mallardan da zekât almaktadırlar.¹⁶⁷

Hız. Peygamber (s.a.v.) ve ilk iki halife devrinde, bütün zekât gelirini tahsil etmekle; Hız. Osman devrinden itibaren de sadece açık malların zekâtını tahsil etmekle görevlendirilen hususi memurlara “Amil, Sa'î, Âşir, Musaddık ve Tahsildar” unvanları verilmiştir. Günümüze uygun bir söyleyişle, bu pay, zekât gelirinin tarh, tahsil, koruma, harcama vb. işler için istihdam edilen bütün memurların maaş ve emekliliklerini içine alır.¹⁶⁸Zekât amillerine ödenecek miktar kesin olarak nasta belirtilmemiş, zekât olarak topladığı malın yarısından fazla verilmez. (yani en fazla topladığının yarısı kadar zekât mallarından verilir.)¹⁶⁹

¹⁶⁶ Yavuz, *a.g.e.*, s. 460-461.

¹⁶⁷ Geniş bilgi için bkz. Sibel Duman Yılmaz, *Zekât Verilecek Kimseler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri: 2010, s. 48.

¹⁶⁸ Akyüz, *a.g.e.*, ss. 528-529.

¹⁶⁹ Abdurrahman *a.g.e.*,C. II, s. 94.

D. MÜELLEFE-İ KULÛB

“Müellefe-i Kulûb” kalpları İslâm’a ısıdırılmak istenen bu grup zekât taksimi konusunda dördüncü sırada yer almaktadır. Müellefe-i kulûb kapsamında, gayri Müslim oldukları halde kalpleri İslâm’a ısıdırılmak yahut İslâm’a yönelik düşmanlıkları azaltılmak gibi ya da yeni İslâm’a girmiş olup henüz imanı iyice yerleşmemiş kimselerin imanını pekiştirmek gibi amaçlarla zekât verilir.¹⁷⁰ Sözlük olarak, “yakınlaşmak, birleştirmek, ısıdırmak” anlamındaki elf (ülfet) kökünden türeyen müellefe ile, kalbin çoğulu kulûb kelimesinden oluşturulmuş Müellefetü’l-Kulûb(müellefe-i kulûb) terkibi “gönülleri ısıdırılan, yumuşatılan kimseler” demektir.¹⁷¹

Terim olarak müellef-i kulûb, maddî ihsanda bulunmak suretiyle gönüllerinin İslâm’a ve Müslümanlara karşı yumuşatılması arzulan gayri Müslimleri, kendilerinin veya bağlılarının İslâm’ı benimsemesi umulan yahut zarar vermelerinden korkulan veya düşmana karşı himayeleri istenen nüfuz sahibi kimseleri ve dinde sebat etmeleri arzulan yeni mühtedileri belirtmek için kullanılmıştır.¹⁷²

Yukarıda geçen açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki müellefe-i kulûb, Müslüman olanlar ve Müslüman olmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Müellefe-i kulûb’un bir kısmı Müslümanlardan olup Hz. Peygamber (s.a.v.) aşağıdaki sebeplere bağlı olarak Müslümanların bir kısmına zekâttan pay vermiştir.

Yeni Müslüman olup, kalplerindeki iman henüz tam yerleşmemiş olan zayıf imanlı kişiler olarak tanımlamak mümkündür. İslâm’a yeni girmiş olan bir Müslüman, eski dinini terk edip ana baba ve ailesi yanındaki itibarını feda ediyor, çoğu kez yakınları ile savaşıyor duruma geliyor, dolayısıyla rızkı da tehdit altına giriyordu. Hiç şüphe yok ki, kendini bu şekilde Allah’a adayan, dünyevi menfaatlerini terk eden kimseler, cesaretlendirilmeye maddi manevî yardıma ve dinde sebat ettirilmeye layıktır. İşte böyle kimselerin Müslümanlığa ısıdırılması ve imanda sebat ettirilmesi için, kendilerine zekâttan pay verilmiştir.¹⁷³

¹⁷⁰ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 413.

¹⁷¹ Cengiz Kallek, “Müellefe-i Kulûb”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul: T.D.V. Yay, s. 475.

¹⁷² Cengiz Kallek, “Müellefe-i Kulûb”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul: T.D.V. Yay, s. 475.

¹⁷³ Yavuz, *a.g.e.*, s 468.

Müslüman olmuş kabile büyüklerinden öyle kimseler ki, bunların müşriklerden kendi kabileleri içinde nüfuz sahibi arkadaşları vardı. Böyle kimselere pay verildiği takdirde Müslüman olmayan arkadaşlarının da Müslümanlığa rağbet etmeleri umuluyordu. İşte bunun için Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara da zekât vermiştir.¹⁷⁴

İslâm'ın ilk dönemlerinde yeni Müslüman olup imanları zayıf olan kimselerdir ki, imanı kuvvetli olan Müslümanlar bunların İslâm'da sebat etmelerini sağlamak için hisselerini onlara devretmişlerdir.¹⁷⁵

Kabileleri arasında sözleri dinlenen, fakat imanları zayıf olan bazı lider kişiler idi ki, onlara zekâttan pay vermekle imanlarının kuvvetlenmesi ve İslâm inancı üzerinde sebat etmeleri umulurdu. Müslüman olan Mekkeli esirlere, Hevazin kabilesinden elde edilen ganimetlerden hisse ayrılması buna bir örnek teşkil ediyor. Onların içinde münafık olan ve zayıf imanlı olan kimseler de vardı. Fakat uygulamadan sonra hepsinin imanı kuvvetlendi.¹⁷⁶

Düşman sınırlarında ve tehlikeli gediklerde bulunan Müslümanlara da, düşmanın saldırısı sırasında kendilerini savunabilmeleri için bunlara da takviye olarak zekât verilir.¹⁷⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslüman olmuş bazı kimselere zekât ve ganimet mallarından pay ayırdığı gibi, Müslüman olmayanlara da pay ayırmıştır. Bu fondan zekât verdiği gayr-i Müslim kimseler aşağıda kaydedilmiştir:

İslam'a yönelmeleri umulan kimseler: Teklif ile Müslümanlığa meyletmeleri veya Müslümanlığı kabul etmeleri umulan kimselerdi. Safvan b. Ümeyye bunun bir örneğini teşkil eder. Kendisi bu konuda şunları söylüyor: “Huneyn savaşında Hz. Peygamber (s.a.v.) bana ganimet mallarından bir hisse verdi. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) benim en sevmediğim kimse idi. Bana vermeğe devam etti, nihayet insanlar içinde en sevdiğim kimse Hz. Peygamber (s.a.v.) oldu.”¹⁷⁸

Müslümanlara verdikleri eziyetleri önlemek için verilenler: Bunlar da Müslümanlara eziyette bulunup kötülüklerinden korkulan kimselerdi. Kendilerine yardım

¹⁷⁴ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 468-469.

¹⁷⁵ Yavuz, *a.g.e.*, s. 469.

¹⁷⁶ Yavuz, *a.g.e.*, s. 469.

¹⁷⁷ Yavuz, *a.g.e.*, s. 469.

¹⁷⁸ Yavuz, *a.g.e.*, s. 470.

yapıldığı takdirde güçsüzve ezilen Müslümanlara yapacakları eziyetlerin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede Müslümanların gayr-i Müslimlere karşı güç bakımından yararlanmaları söz konusu idi.¹⁷⁹

Bununla beraber müçtehit âlimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Hanbelî ve Mâlikî mezhebine göre, küfür hali üzerinde olan kâfirlere İslâm'a teşvik etmek için zekât verilir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) müşriklere Müellefe-i Kulûb'ten pay vermiştir.

Hanefî ve Şâfiî mezhebine göre ise, ne İslâm'a ısındırmak, ne de başka bir maksatla, onlara zekât verilmez. Çünkü İslâm'ın ilk döneminde onlara zekâttan pay verilmesi, Müslümanların sayısının az, düşmanların çok olmasındandı. Artık Allah, İslâm'ı ve Müslümanları aziz kıldı, kâfirlerin kalplerini ısındırmaya ihtiyaç kalmadı.¹⁸⁰

Müellefe-i kulûb'un payı, nesh olmuştur tartışmasına gelince, ilim adamlarından bir grup şöyle demektedir: Hz. Ömer'in, onların payını sona erdirmesi, dinin güçlenmiş olduğunu görmesinden dolayıdır. Ulemadan birçoğunun görüşüne göre, Müellefe-i kulûb'un hükmü devam etmekte olup nesh olunmamıştır. İhtiyaç halinde, onlara zekâttan pay verilir. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin hilafetleri döneminde onlara vermemeleri, onların payının düşmüş olmasından değil, ihtiyaç olmadığı içindir. Çünkü ayet, Kur'an'ın en son nazil olan ayetlerindedir. Onlara vermekten maksat, onları İslâm'a teşvik etmektir. Onların bize yardım etmesi olmadığı için, İslâm'ın yayılmasıyla bu payın düşmüş olması düşünülemez. Bu pay devlet başkanının hakkıdır. O uygun gördüğü vakit sistemi yeniden başlatır.¹⁸¹

E. RİKÂB

Rikâb (الرقاب), rakâbe (الرقبة) kelimesinin çoğuludur, boyun demektir. Boyunduruk altındaki köle ve cariye dir. Bir cüz zikredilerek bütün vücut kastedilmektedir.¹⁸² Rakâbe, köle ve cariye manasına gelir. Aslında boyun ve boyun kökü anlamında olan rakabe, esirlerin boyunlarına kement takılıp alınması sebebiyle şahıstan kinaye olarak kullanılmıştır. Yahut cüzü zikredip, bütünü murad etmek kabilinden bir mecazdır.¹⁸³

¹⁷⁹ Yavuz, *a.g.e.*, s. 471.

¹⁸⁰ Zuhaylî, *a.g.e.*, C.V, s. 437.

¹⁸¹ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. V, s. 438.

¹⁸² İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemaleddîn Muhammed b. Mukerrem, *Lisânü'l-Arab*, C. I, Beyrût: Dâru's-Sadır Yay, 1994, ss. 427-428.

¹⁸³ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 474.

Türkçede bu statüde bulunan erkeğe, “kul,” “bende’,” halayık’,” “esir” ve kadın köle ise, “câriye’,” “odalık’,” Farsça’da “bende’,” “gulâm’,” kadın köle için “kenîz;” Arapça’da “abd’,” “rakik’,” “mемlûk’,” “kinn’,” “gulâm’,” “rakabe,” “vasîf,” “milkü’l-yemîn” ve kadın köleler için “mемlûke,” “vasîfe,” “cariye,” “eme” ve “gurre” kelimeleri kullanılmıştır. Belirli dönemlerde memlûkün daha ziyade “beyaz,” “abdin” ise zenci köleler için kullanıldığına rastlanmaktadır. İspanya’da siyah köleler için “hâdim” kelimesi tercih edilmiştir.¹⁸⁴

Kur’ân-ı Kerîm’de geçen zekâtın verileceği yerlerin beşincisi kölelerdir. İslâm, kölelikle sadece sözde mücadele etmemiş, bilfiil ortadan kalkması için bazı önlemler de almıştır. Bunlardan biri de zekâtın toplanan paralarla toplumdaki köleleri satın alıp hürriyetlerine kavuşturmayı dolaylı olarak Müslümanlığın temel emirlerinden biri saymasıdır. Özellikle ilk dönemlerde devlete böyle bir görevin yükletilmiş bulunması, köleliğin kalkmasında İslâm’ın ne derece etkin rol oynadığını kanıtlamaktadır.¹⁸⁵ Kölelerin kimler olduğu konusunda farklı görüşler vardır.

İmam Ebû Hanîfe ve âlimlerin çoğuna göre, ayette geçen sahipleri ile belirli bir bedel karşılığı özgür olmak için anlaşma yapan mükâteblerdir. Onların yaptığı anlaşma bedelini ödeme konusunda zekât vererek yardım edilir. Cenab-ı Hakk’ın şu sözü de buna delalet eder: “Ve onlara (mükâteb, köle ve cariyeler) Allâh Teâlâ’nın size verdiği maldan verin.”¹⁸⁶

Mâlikîlere göre, kölelere ayrılan payla bir köle satın alıp hürriyetine kavuşturulur. Çünkü köle zikrolunan her yerde, onu azat etmek kast olunur. Azad etmek, hürriyete kavuşturmak ise kefaretlerde olduğu gibi, ancak kinn (kendi ve ebeveyni köle olan kimse) da olur. Onların idaresi, beytülmale aittir. Zekât malından hem köle azat etmek, hem de mükâtebe (sözleşmeli köle) yardım etmek için harcama yapmanın caiz olduğuna işaret eden Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şu sözü vardır: Ahmed, Buhârî ve Darekutnî, Berâ b. Azib’ten rivayet ederler: Bir adam, Peygamber’e (s.a.v.) gelerek; “Beni cennete yaklaştıracak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle” dedi. Rasûlullâh; “köle azat et, köle kurtar” buyurdu. O adam; “ikisi bir şey değil mi?” dedi.

¹⁸⁴ Aydın Akif Mehmet, “Köle” *DİA*, C. XXVI, Ankara: T.D.V. Yay, s. 237.

¹⁸⁵ Yavuz, *Bir Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak Zekât*, Bursa: Arasta Yay, s. 39.

¹⁸⁶ en-Nur, 24/33.

Rasûlullâh; “Hayır, köleyi azat etmek yalnız başına kölelikten kurtarman; köleyi kurtarman, onu kurtarmaya yardım etmendir” buyurdu.¹⁸⁷

İslâm’ın doğuş yıllarında kölelik bütün dünyada yaygın bir halde idi. İnsanlar zorla kaçırılıp köleleştiriliyor, borçlu borcundan, suçlu suçundan dolayı köle yapılıyordu. İslâm hür insanların bu ve buna benzeri yollarla köle yapılmasını yasaklamıştır. Kölelik kaynaklarından biri de düşman esirlerinin köleleştirilmesidir. Ancak İslâm bu kaynağı da son derece daraltmış, haklı ve meşru bir savaşta alınan esirlerin önce fidye karşılığı veya karşılıksız salıverilmelerini emretmiş, devlet başkanına da, düşmanın esirleri köleleştirdiği öğrenildiğinde, Müslümanlar için yarar gördüğünde alınan esirleri köleleştirme yetkisi vermiştir. Bu çok sınırlı cevaza karşın İslâm, kölelerin hürriyetlerine kavuşabilmeleri için birçok düzenleme ve önlem getirmiştir. Bu çerçevede olmak üzere köleleri hürriyetlerine kavuşturmak için zekâtın pay ayırmıştır.¹⁸⁸

Köleler korunmaya ve özgürlüğe kavuşturulmaya muhtaç, zavallı insanlardır. Bunlara fakirlik sebebiyle değil, kölelik sebebiyle zekât verilir. Yoksa İslâm’a göre, kölenin geçiminin ailenin diğer fertleri gibi efendisi tarafından temin edilme zorunluluğu söz konusudur. Özgürlüğünü kaybeden ve ezilen fert ve topluluklara zekâtın bütün fonlarını işleterek, onları korumaya olarak yaşatmak söz konusu olur. Çağımızda böyle bir yoruma ağırlık verilmesi gerekir.¹⁸⁹

Ancak bize göre bu görüş tashih ve tartışmaya açıktır. Burada zekâtın beklenen hizmetlerin gerçekleştirilmesi için onun mutlaka kurumlaştırılması gerektiği sonucunu da çıkarmak mümkündür. Ferdin iradesine terk edilen zekât ile büyük organizeler yapmak mümkün olmaz. Fakat kurumlaşma söz konusu olunca yorum alanı genişler, hizmet alanı daha kapsamlı ve kalıcı hale gelir. Dolayısıyla zekâtın işlevinin tam olabilmesi için başlangıçta olduğu gibi, onun mutlaka kurumlaştırılması gerekir. Çünkü güçlü bir kurum olmaksızın fıkhıtan beklenen sonuçları almak mümkün değildir. Nasıl cami ya da mescit olmaksızın namaz ibadetinin ifası tamamlanamazsa, kurum olmaksızın zekât ibadeti de tamamlanamaz.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. V, ss. 438-439.

¹⁸⁸ Erkal, “Zekât”, *a.g.e.*, C. I, s. 485.

¹⁸⁹ Yavuz, *Zekâtın Sarf Yerlerinin Yeniden Yorumlanması*, İstanbul: Ensar Yay, 2008, s. 313.

¹⁹⁰ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 313-314.

Bugün dünyada hukuki anlamda kölelik yasaklanmıştır. Bu sebeple yukarda ki bilgiler günümüze hitap etmese de kapsadığı prensipler bize ışık tutmaktadır. Günümüzde köleliğin tamamen kalkmadığını savunan görüşler de mevcuttur. Bu görüşe göre özellikle iktisadi ve siyasi yönden kölelik günümüzde de devam etmektedir.

F. BORÇLULAR

Zekâtın verileceği yerlerin altıncısı borçlular sınıfıdır. Ğârimîn (الغارمين) (غريم) kelimesinden ismi faildir, ğarim (غارم) kelimesinin çoğuludur. Ğarîm (غريم), borç veren kimse için de kullanılır. Borçlu olan içinde kullanılır. el-Ğarîm insanın başına gelen sıkıntı, güçlük ve musibet gibi manalara gelmektedir.¹⁹¹Gurrâm, zekâtı vermeye güç yetiremeyen borçludur ki, zekâtın sarf mahallerinden birini teşkil eder.¹⁹²Ğarimîn, ödeme gücü bulunmayan borçlulardır.¹⁹³ Kur’ân-ı Kerîm’de bu kelimenin benzerlerini altı farklı ayette görmekteyiz.¹⁹⁴ Bu ayetlerden bazıları şöyledir: “Doğrusu çok zarara uğradık.”¹⁹⁵ “Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar bunun ağırlığı altında eziliyorlar mı?”¹⁹⁶ “Yoksa sanki sen onlardan bir ücret istiyorsun da bunun ağırlığı altında kalmaktan mı çekiniyorlar.”¹⁹⁷ Borçlu, borcundan fazla nisap miktarı mala sahip olmayan veya kendisinin de, başkasından alacağı olmasına rağmen, bunu alması mümkün olmayan kimse demektir.¹⁹⁸ Kan davası, kıtlık ve afet sebebiyle, toplumun menfaati için borç altında kalan kimselerdir. Konu hakkında İmam Ahmed ve Ebû Davût’dan gelen rivayetler mevcuttur.¹⁹⁹

Hanefilere göre “ğarîmin”, kişinin borcu olup da onu ödedikten sonra geride kalan nisap miktarı mal varlığı kalmayan kimsedir.²⁰⁰ Yunus Vehbi Yavuz’ “ğarimîn” kavramını, gerek şahsına ait zarurî ihtiyaçları, gerekse Müslümanlar veya zimmîler

¹⁹¹ Râğîb el-İsfehânî, *a.g.e.*, s. 11085.

¹⁹² Erdoğan, *a.g.e.*, s. 154.

¹⁹³ Özkazancıgil, *a.g.e.*, s.73.

¹⁹⁴ et-Tevbe, 9/60, el-Furkan, 25/65, et-Tur, 52/40, el-Vâkıâ, 56/66, el-Kalem, 68/46.

¹⁹⁵ el-Vâkıâ, 56/66.

¹⁹⁶ et-Tûr, 52/40.

¹⁹⁷ el-Kalem, 68/46.

¹⁹⁸ Serahsî, *a.g.e.*, C. III,s. 12, Karakaya, İsmail, *a.g.e.*,C. I, s. 621

¹⁹⁹ Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylû'l-evtâr min esrâri münteka'l-ahbâr*, C. VIII, Suudi Arabistan: Dâru İbn'l-Cevzî Yay, 1434, s. 166.

²⁰⁰ Serahsî, *a.g.e.*, C. III,s. 12.

arasında kamuya yarar sağlamak, fitneleri yatıştırmak, fertler ve topluluklar arasında sulh ve sükûnu sağlamak gibi amaçlara yönelik olarak kefalet ve tazminat borcu yüklenen ve borcunu ödedikten sonra geride nisap miktarı parası artmayan “fakirler veya zengin Müslümanlardır” şeklinde tanımlamaktadır. Tanımda ki “Fakir Müslümanlardır” sözünden şahsi ihtiyaçları için borçlananlara, “zengin Müslümanlardır” sözünden de kamu yararı için kefalet borcu yüklenen zengin kimseler kastedilmektedir.²⁰¹

Nitekim Cahiliye döneminde kabileler arasında sürekli savaşlar oluyor, bu savaşlarda büyük can kayıpları meydana geliyordu. Kabileler arasında barışı sağlamak için gayret eden bu kişiler, kısas cezası yerine diyet tazminatı ödeyerek bu fitneyi teskin etmeye çalışıyorlardı. Bu sebeplerle bazı kimseler çatışan taraflardan biri adına diyet tazminatı ödemeyi üzerine alıyor, böylece anlaşmazlığı sona erdiriyordu. Bunu yapan, bir kişi olabileceği gibi, bazen birkaç kişi de olabiliyordu. Öyle ki çatışan tarafları barıştırmak, kefillerin yüklendiği bu malî kefalete bağlı olurdu. Kefiller önce sulh işini halletmek için kefalet borcu yüklenir, sonra bu borcu ödemek için kabilelerin arasına çıkarlardı. Bunun gibi insanlar karşılaştıkları kıtlık afeti sebebiyle borçlanan kimseler oluyor, sonra bu borcu ödemek için kabilesinden yardım istiyordu. Yüce Allah da Kur’ân’da sulhu takvanın bir unsuru olarak göstermiş ve şöyle buyurmuştur: “Allah’dan korkun ve aranızdaki anlaşmazlıkları düzeltin.”²⁰² İslâm, cahiliye döneminde yaygın olan bu yardımlaşma sistemini kaldırmamış, belki bunu devam ettirmiş ve bu şekilde borç altında kalan kimselere zekâtın “ğarimin” fonundan yardım yapılmasını hükme bağlamıştır.²⁰³

Hiz. Peygamber (s.a.v.) zamanında konu ile ilgili hadiseler gerçekleşmiştir. Kabisâ b. Muhârık ara bulmak için ödediği diyetten dolayı borçlanmış ve bu hususda yardım talep etmek için Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) yanına gitmiştir. Bunun üzerine Allâh Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Biraz bekle, bize sadaka gelsin de sana ondan verelim.” dedi. Sonra şunu söyledi: “Yâ Kabisâ! Şüphesiz ki istemek sadece üç grup insan için helâldir:

1. Kefâlet altına giren kimseye o malî elde edinceye kadar dilenmek helâldir. Sonra bundan vazgeçer.

²⁰¹ Yavuz, *a.g.e.*, s. 499.

²⁰² el-Enfâl, 8/1.

²⁰³ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 314-315.

2. Bütün malını helâk eden, bir felâkete marûz kalan kimsenin geçim ihtiyacını temin edinceye kadar yahût hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldir.

3. Fakirliğe düşer olan ve bu durumu kabilesinden üç güvenilir şahitle doğrulanan kimsenin de istemesi helaldir. Bu üç grup insandan başkasının istemesi haramdır. Dilenen onu haram olarak yer.²⁰⁴

Zengin kimselerin de kefalet ve tazminat gibi bir sebeple başkalarının borçlarını üstlenmeleri neticesinde her ne kadar zengin olsalar da yüklendikleri mali külfete binaen zekât alabilecekleri görüşünü Hanefiler kabul etmezken, Şâfiîler ise bunun caiz olduğunu söylerler.²⁰⁵

Şâfiîlere göre de kefalet veya tazminat sebebiyle bir zengine zekâttan yardım yapılabilmesi için söz konusu olan borç bir günah sebebiyle meydana gelmemiş olmaması gerekir. Eğer borç bir günah sebebiyle meydana gelmiş ise, bu durum yukarıdaki cevazın hükmüne girmez. Çünkü ayette bahsedilen hisse, yardım maksadıyla verilir. Günah için yardım yapılması söz konusu değildir.²⁰⁶ Buna göre, kumar, içki, zina ve hayâsızlık gibi yasak bir işten dolayı borçlanmışsa veya harcamalarda israf etmişse yine bir şey verilmez. Allah'a karşı isyankâr olan borçlulara, tövbe etmedikleri sürece zekât verilmez. Eğer onlara yardım edilirse Allah'a isyanda onlar desteklenmiş olur. Böyle kimseler tövbe eder ve masiyetten vazgeçerse, bu durumda zekât malından alabilir.²⁰⁷

G. FÎ SEBÎLİLLÂH

Kur'an-ı Kerîm'de zekât sarf yerlerinden yedincisi "fî sebîlillâhdır." Bu ifade Allah yolunda olunduğunu ifade eder. Sebîl {سبيل}, Arapçada yol anlamına gelmektedir, sebîl {سبيل} kelimesinin çoğuludur. Sebîl kelimesi hakkında dilciler, fıkıhçılar, tefsirciler ve hadisçiler zamanın şartlarına göre hakkında birçok fikir beyan etmişler, görüş bildirmişlerdir. Sebîlullâh, Allah'ın taatında olmak, mallarını Allah yolunda infak etmek,

²⁰⁴ Müslim, "Zekât", 36.

²⁰⁵ Serâhsî, *a.g.e.*, C. III, ss. 12-13.

²⁰⁶ Râzî, Fehruddîn, *Tefsîr-i kebîr-mefatihü'l-gâyb*, C. XVI, İstanbul: el-Behime el-Mısıriyye Yay, 1938/1357, ss. 112-113.

²⁰⁷ Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 668.

Allah yolunda haccetmek, çıkış yol, adet, bahane, din, hidayet, delil, yol, kötü yol, düşmanlık, itaat, din ve şeriat gibi anlamlara gelmektedir.²⁰⁸

Fî sebîlillâh, savaşta ve her durumda Allah yolunda olmak demektir.²⁰⁹ Sebîlullâh, Allâh'ın yolu yani Allâh'ın dini demektir. Fakat dinin zamanı ve din ehlinin zorlamalardan korunması demek olan cihat, fî sebîlillâh harekâtın en mühimi olduğundan, "fîsebîlillâh" şer'an daha ziyade cihat anlamında kullanılmıştır.²¹⁰ Fî sebîlillâh kavramı, Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'ın (s.a.v.) hadislerinde çokça tekrarlan bir ifade olup, Kur'ân'da altmıştan fazla ayette geçmektedir.²¹¹

Hanefîimamlarından İmam Ebû Yusuf'a göre fî sebîlillâh kavramından maksat, orduda görev yaptığından dolayı geçimini temin edemeyen kimselerdir. Yani mücahitlerdir. Fakirlik, masraf veya binek yokluğu sebebiyle İslam ordusuna katılamayan kimselerdir. Çalışıp kazanabilir kişilerde olsalar bunlara zekâtın pay vermek caizdir.

İmam Muhammed'e göre ise, hac yolunda olan fakir kimselerdir. Rivayet edildiğine göre adamın biri devesini Allâh yolunda vakfetmiş, Rasûlullâh (s.a.v.) da deve ile hacıları taşımasını emretmiştir. Çünkü bu Allâh yolunda cihattır. Zira bunda Allah'ın emirlerine sarılma, ona itaate devam etme ve Allâh'ın düşmanı olan nefsin arzularına karşı savaşma vardır.²¹² Diğer bir görüşe göre, ilim tahsil eden talebeye zekât vermek gerekir. Çünkü ilimle meşgul oldukları için kazanmaktan acizdir. Velev ki fiziki durumu yerinde veya maddi olarak kazanma durumunda olsa bile. O kötürüm gibidir.²¹³ Buna göre Hanefî âlimlerine göre fî sebîlillâh hakkındaki görüşleri gaziler hacılar, ilim talipleri şeklinde özetleyebiliriz. Hanefîler göre bu üç sınıfın fakir olması şarttır. Fî sebîlillâh'a dâhil olan kimseler ancak durumu fakir olan kimseler ise zekât alabilir. Bunun haricinde kimse alamaz.²¹⁴

²⁰⁸ Mukâtil b. Süleyman, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kur'an Terimleri Sözlüğü) İstanbul: İşaret Yay, ss. 237-241.

²⁰⁹ Özkazancıgil, *a.g.e.*, s. 73.

²¹⁰ Soyalan, *a.g.e.*, ss. 283-284.

²¹¹ Abdalbâkî, Muhammed, *el-Mu'cemu'l-mufehres li elfâzî'l-kur'âni'l-azîm*, Beyrût: İhyau't-Turasi'l-Arabî, Yay, 1945, s. 341.

²¹² Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi*, C. II, 46; Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 680.

²¹³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtar*, C. IV, İstanbul: Şamil Yay, 1985, s. 196.

²¹⁴ Mergînânî, Burhanüddîn Ebû'l-Hasan, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, C. II, Pakistan: İdaretü'l-Kur'an ve'l-ulumu'l-İslamiyye Yay, 1417, s. 222.

İmam Şâfiî' fi sebîlillâh kavramına Hanefî mezhebinden farklı yaklaşmıştır. Ona göre gaziler ister fakir ister zengin, bu kapsama dâhildir. Ancak zenginlerin, devlet tarafından ücretleri ödenen askerlerden olmamaları şartıyla zekât alabileceklerini ifade etmektedir.²¹⁵

Mâlikî mezhebine göre gazilerin hem zenginleri hem fakirleri her iki grup ta fisebîlillâh kapsamı içerisine girmektedir. İmam tarafından savaşacak gazilerin savaş esnasında at ve silah gibi savaş esnasında lüzumlu olan ihtiyaçların karşılanması mümkün olmaktadır.²¹⁶

Hanbelîlerin fisebîlillâh konusundaki görüşü ile Şâfiîlerin görüşü paraleldir. Fisebîlillâh tan maksat, devletten maaş almayan veya aldıkları maaş kendilerine yetmeyen mücahitlerdir. Mücahit zengin de olsa kendisine yetecek kadar fisebîlillâh payından verilir. Fiilen savaşa katılmazsa verilen pay kendisinden geri alınır. Ülke sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla nöbet tutmak da Hanbelîlere göre Allah yolunda cihat yapmak gibidir. Ayrıca zekât parası ile cihat için savaş araçları alınması da caizdir.²¹⁷

H. İBNÜ'S-SEBÎL

Zekât sarf yerlerinin sonuncusu ibnü's-sebîl (yolda kalanlar) sınıfıdır. Kelime olarak "ibn" oğul "sebîl" ise yolanlamına gelmektedir. İbnü's-sebil { ابن سبيل } yolun oğlu anlamına gelmektedir. Yolcu, yola konulan manasına gelir. İbnü's-sebîl, malı ile ilişkisi kesilmiş bulunan yolcu anlamına gelmektedir.²¹⁸

Hanefî âlimleri ibnü's-sebil, bir memlekette diğer bir memlekete giden yolcu manasında olduğunu belirtmişlerdir. Başka bir ifade ile memlekette malı olmakla birlikte yolculukta parasız kalan kimsedir. Böyle bir kimseye ihtiyacı kadar zekât vermek caizdir.²¹⁹ Gurbette, herhangi bir sebeple muhtaç duruma düşen kişi memleketinde malı

²¹⁵ Şafîî, *a.g.e.*, C. I, s. 82; Kardâvî, C. II, ss. 683-684.

²¹⁶ Karâfî, Şihâbuddin Ahmed b. İdris, *ez-Zahîre*, C. III, Beyrût: Dâru'l Ğaribi'l-İslami Yay, 1994, s.148.

²¹⁷ Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, ss. 685-686.

²¹⁸ Özkazancıgil, *a.g.e.*, s. 73.

²¹⁹ Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkam şerhu ğureri'l-ahkâm*; C. II, Şirket'i-Sahafiyye-i Osmaniye Yay, 1317, s. 189.

da olsa, o maldan yararlanmadığı sürece, fakir gibidir ve ona zekâtın bu fonundan pay verilir.

Şâfiîlere göre ise bu terim, hem gurbette kalmış yolcuyu, hem de yolculuk yapmayı düşünen fakat bunun için maddî imkân bulamayan kimseyi içine alır. Yolcuya zekât verilebilmesi için onun memleketine gidecek kadar parası ve malı bulunmaması ve yolculuğa meşru amaçlarla çıkmış olması gerekir.

Mâlikî ve Şâfiî mezhebi fakihlerinden bazıları muhtaç duruma düşen yolculara zekât verebilmesi için onların kaldıkları yerde borç verecek kimse bulamamış olmalarını da şart koşarlar. Ancak Hanefîlerle Hanbelîler böyle bir yolu uygun görseler de şart koşmazlar. Yolda kalmış, yanında yoluna devam etmek veya memleketine dönmek için maddî imkânı bulunmayan kimseye yolculuğuna devam etmesi veya malının bulunduğu yere dönmesine yetecek kadar zekât verilir. Memleketine dönüp malına kavuştuğu zaman verilen zekâtın artan miktarı varsa Hanefîlere göre bu artan zekât malını geri vermeye zorlanmaz.

Şâfiîlere göre verilen zekâtın ne artarsa geri alınır. Ayrıca ülkelerinde malı mülkleri olduğu halde, çeşitli baskılarla ülkelerini terk etmek zorunda kalan mülteciler, kalacak yeri oturacak evi olmadığı için dışarılarda ve yollarda yatanlara da ibnü's-sebîl fonundan zekât verilebilir.²²⁰

İster vatanında olup malına ulaşmaya imkânı olmasın, ister vatanından başka yerde bulunsun, malı olup da ona ulaşamayan kimseler ibnü's-sebîl sayılır. Memleketinde malı olsa da malından uzakta olan herkes buna dâhildir. Zira muteber olan ihtiyaçtır. O da mevcuttur. Bir kimsenin elinde bir şey bulunmadığına bakarak fakir sayılır. Vele ki yolcu zahiren zengin olsa da... Bununla beraber yolcuya hacetinden fazlasını almak helâl değildir. Evlâ olan, imkân bulursa ödünç almasıdır. Ama bu, kendisine farz değildir.²²¹

Ayette zekâtın sarf yerleri olarak gösterilen sekiz grup veya kavramda ortak özellik, tabii ve acil ihtiyacını giderememiş olmalarıdır. İhtiyaç ve sıkıntı içinde olan kimseler üç grupta ele alınmaktadır:

²²⁰ Erkal, "Zekât", *a.g.e.*, C.I, ss. 488-489.

²²¹ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, C. IV, s. 171.

1. Kendi iradelerinin dışında çok çeşitli sebeplerle tabii ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelen ve muhtaç duruma düşen kimseler, yetim ve kimsesizler, ihtiyarlayıp iş tutamaz hale gelen yaşlılar, doğuştan sakat olan ve para kazanamayanlar, herhangi bir kazaya uğrayan ve çalışma gücünü kaybeden sakat veya malul, hasta ve kötürümler böyledir. Bunlardan bir kısmının fakirliği geçicidir, bir kısmının ise ölünceye kadar devam eder. Meselâ yetim bir çocuk büyüyüp iş buluncaya veya iş kuruncaya kadar, yaşlı ölünceye kadar, hasta iyileşinceye kadar ihtiyaç içinde olabilir. O halde fakirlik ve miskinlik insanın elinde olan bir sonuç değildir. Bunun için, onların ihtiyaçlarını giderecek maddî yardımın yapılması gerekir. Çünkü bunların sosyal güvenliğe ihtiyaçları vardır. Başka bir deyişle, toplum bu insanları açlık ve sefaletle yüz yüze bırakmamak zorundadır. Bu sebeple zekât verilecek kimseler arasında ilk sırada fakir ve miskinler zikredilmiş ve onların ihtiyaçlarının giderilmesi istenmiştir.²²²

2. Çalışma gücü olduğu halde muhtaç duruma düşenler. Bunların içine işsizler, borçlular, gaziler, yolda kalmışlar ve köleler girebilir. Bir şekilde işini kaybetmiş, çalışma gücü mevcut olduğu halde geliri kesilmiş ve muhtaç hale düşmüş kimsenin iş buluncaya kadar ihtiyaçlarının esiri olmaktan, yani fakirlikten kurtarılması gerekir. Böyle olmazsa bu kişiler geçimlerini borçla sürdürmek mecburiyetinde kalırlar. Fakirlik de borçluluk da insanı yıpratır ve rahatsız eden bir sıkıntıdır. Toplumun imkânı ölçüsünde bu sıkıntıyı gidermesi, bu tür yaraları sararak bütün üyelerini kuşatan bir sosyal güvenlik şemsiyesi kurması istenmiştir. Aynı şekilde yolda kalmış kimsenin de bu sosyal güvenlik açısından yararlandırılması gerekir.²²³

3. Zekât işlerinde çalıştırılanlara, emeklerinin karşılığı olan ücretin zekât gelirinden ödenmesi tabiidir. Müellefe-i Kulûb ise, İslam toplumunun birinci görevi olan tebliğ, yani İslâm'ı yaymak ve duyurmak gayesiyle harcanacak fona dâhildir. Görüldüğü gibi zekât, toplumda sosyal güvenliğin ve dengenin kurulmasında önemli bir rol üstlenir. Zekât aslında gelir ve varlığı yeniden dağıtıma tâbi tutmaktır. Bu yeniden dağıtımda, yukarıdan aşağıya, yani belirli bir çizginin (nisap) üstünde varlığı ve geliri olanlardan, bu çizginin altında gelir ve varlığı olanlara bir aktarım yapılmaktadır.

²²² Erkal, "Zekât", *a.g.e.*, C. I, s. 488.

²²³ Erkal, "Zekât", *a.g.e.*, C. I, ss. 488-489.

Bu arada zekât alan kadar zekât verenin de duyacakları mânevî tatminlerle din kardeşliği, dostluk, arkadaşlık, akrabalık, insanlık gibi duygular insanlar arasında gelişecek, zekât sayesinde birbirini seven, sayan, birbiriyle anlaşılan, paylaşan, dertleşen, birbirinin derdine ortak olan gerçek bir toplum, huzurlu, istikrar, içinde insanca yaşayan bir toplum ortaya çıkacaktır. Zekât gelirinden dinin genel maksat ve hedefleri için de fon ayrılmış olması, İslâm'ın hayatı bir bütün olarak görmesinin tabii sonucudur. Öncelik ve ağırlığın ihtiyaç sahiplerine verilmiş olması ise, toplumun huzur ve mutluluğunun fertlerin teker teker mutlu ve huzurlu oluşundan geçtiği, toplumun her bir üyesinin ayrı bir değer olarak kabul edilip, insana saygı ilkesinin ön plana çıktığı anlamına gelmektedir.²²⁴

²²⁴ Erkal, "Zekât", *a.g.e.*, C. I, s. 489.

İKİNCİ BÖLÜM

ZEKÂT ŞARTLARI OLARAK NİYET VE TEMLİK

I. GENEL OLARAK ZEKÂT'IN ŞARTLARI

A. NİYET

1. Sözlük-Terim Anlamı

Sözlükte niyet; kalbin bir şeye yönelmesi, ciddiyet ve kararlılık göstermek gibi anlamlara gelir.²²⁵ Diğer bir ifade ile niyet, yönelmek, ciddiyet ve kararlılık göstermek gibi manalara gelir.²²⁶ Başka bir manada niyet, kastetme, kalbin bir şeye azmetmesi, yönelmesi, yapılan bir vazife ile Allah Teâlâ'ya taatte bulunmayı ve ona manen yaklaşmayı kastetme gibi manalara gelir.²²⁷

Terim anlamı olarak niyet, Elmalılı Hamdi Yazır'a göre şöyle tarif edilmiştir: “Kalbin bir menfaatin temini veya bir zararın savuşturulması gibi gayelerden birine muvâfık gördüğü bir yöne yönelmesidir.” veya “Bir işi, Allah rızası için yapmaya azmetmektir.”²²⁸ Diğer taraftan niyet, “kalbin hemen veya sonucu itibariyle maksada uygun bulunduğu, yani bir yarar sağlayacağına yahut bir zararı savacağına hükmettiği fiile yönelmesi”²²⁹ veya “Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla ve onun hükmüne tabi olmak üzere fiile yönelen irade” şeklinde tarif edilmiştir.²³⁰ Niyet, ibadetlerde şart olup, Allah Teâlâ için ihlâs ile ibadet etmeyi dilemek ve hangi ibadeti ifa edeceğini bilmek demektir. Bu niyeti dil ile ifade etmek şart değildir.²³¹

2. Niyetin Mahiyeti

Zekât bir yönü ile ibadet ve Allah'a yakınlık ifadesidir. Çünkü İslâm'ın esaslarından ikincisi/üçüncüsü ve en önemli temellerinden biridir. Allah'ın kitabında ve Resûlullâh'ın sünnetinde namazla beraber birçok yerde zikredilmektedir. Bütün bunlar zekâtın belirgin ve özel bir ibadet olduğunu göstermektedir.

Zekât verilirken niyetin şart olduğu bütün fakihler tarafından kabul edilmiştir. Çünkü bir ibadettir. İbadet ise ancak niyet ile sahih olur. Bu konuda Allah (cc.)şöyle

²²⁵ M.Revvas Kal'acı, Hamid Sadık Kanibi, *Mucemu lugati'l-fukaha*, Beyrût: Darun Nefais Yay, 1988, s. 490

²²⁶ İbrahim Kâfi Dönmez, “Niyet” *DİA*, C. XXXIII, İstanbul: T.D.V.Yay, 1988, s. 169.

²²⁷ Erdoğan, *a.g.e.*,s.458.

²²⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh Istılahları Kamusu*, C. IV, İstanbul: Eser Neşriyat, 1997, s. 105.

²²⁹ İbrahim Kâfi Dönmez, “Niyet” *DİA*, C. XXXIII, İstanbul: T.D.V.Yay, 1988, s. 169.

²³⁰ İbrahim Kâfi Dönmez, “Niyet” *DİA*, C. XXXIII, İstanbul: T.D.V. Yay, 1988, s. 170.

²³¹ Erdoğan, *a.g.e.*,s.458.

buyurmaktadır: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ﴾
{ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ }
Hâlbuki onlara, Allah'a kulluk etmeleri, Hanifler olarak O'na yürekten inanıp
boyun eğmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emredilmişti. Doğru din de işte
budur.²³² Hz. Peygamber de (s.a.v.), Allah'ın cc. beyanını teyiden şöyle buyurur: ﴿إِنَّمَا﴾
{ إِنَّمَا }
“Ameller ancak niyetlere göredir.”²³³ { الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ }
{ الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ }

Fakihler zekâta niyet etmeden malının tümünü nafîle sadaka olarak veren mal sahibi konusunda şöyle demişlerdir: “Zekâtı yerine gelmez. Çünkü zekâta niyet etmemiştir. Tıpkı yüz rekât namaz kılıp farz namaza niyet etmemesi gibi. İmam Şâfiî de bu görüştedir.²³⁴ Çağdaş fakihlerden Karadâvî de, kişi zekât verirken bilmeyerek veya unutarak niyet etmediyse, zekât yerine gelmez ve sorumluluktan çıkmış olmaz. Bilmemesi veya unutması, mal, ibadet ve Allah'a yakınlık niyeti olmadan verdiğinin delilidir.²³⁵ Diyerek niyetin önemini belirtmiştir.

Niyetin, zekâtı ödeme zamanına yakın olması gerekir. Çünkü topluca ayrılan zekât, ihtiyaç sahiplerinin durumuna göre parça parça veya değişik zamanlarda verilebilir. Bu yüzden bir malı zekât olarak ayırırken niyetlenmek yeterlidir. Çünkü bunda zekât verene kolaylık vardır. Nitekim tutulacak bir oruca da akşam güneş battıktan sonra niyetlenmek caizdir.

Bir kimsenin zekât olarak ayırdığı mal kaybolursa veya çalınsa yahut telef olsa, zekât borcu üzerinden düşmez. Bunun bedelini vermesi gerekir. Çünkü geride kalan malından zekâtı çıkarıp vermesi mümkündür. Bir kimse, bir malı yoksula niyetsiz olarak verse, sonradan zekâta niyetlense, eğer bu mal henüz yoksulun elinde mevcut ise niyet geçerlidir. Fakat mal onun elinden çıkmış ise artık niyet yeterli olmaz. Yine bir kimse başkasının malından onun adına izinsiz olarak zekât verse, mal sahibi icazet verdiği takdirde, mal halen yoksulun elinde mevcut ise zekât geçerli olur.²³⁶

²³² el-Beyyine, 98/5.

²³³ Buhârî, “İman” 41.

²³⁴ Kudame, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğnî*, C. II, Beyrût: Dâr'ul-Fikr Yay, 1985, s. 265.

²³⁵ Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 842.

²³⁶ Döndüren, *a.g.e.*, ss. 595-596.

3. Niyet İle İlgili Çeşitli Meseleler

a. Zekât Veren Niyeti

Fakihlere göre mal sahibinin zekât verdiğiinde niyet etmesi şarttır. Eğer zekât veren kişi zekât verirken yahut vekil tayin ederken niyet ederse, Hanefîlere ve Şafîîlere göre caizdir. Yine eğer ödemededen az bir zaman önce mal sahibi niyet ederse, Hanbelîlere göre caizdir.

Hanefîlere göre bir Müslümanın zekâtını fakirlere vermek üzere, gayr-ı Müslim bir zimmîyi vekil tayin etmesi caizdir. Çünkü gerçekte ödeyen Müslüman'ın kendisidir.²³⁷

Hanefîlere göre zekât, namaz ve oruçta olduğu gibi niyete ehil kişilere farzdır. Çocuk ve deliler niyete ehliyeti olmadıkları için zekâtla da mükellef sayılmazlar.

Şafîîlere göre tercih edilen görüş Hanefîlerde olduğu gibi niyetin zekât borcunu ayırma anında yapılacağıdır. Çünkü niyeti zekâtı hak edenlere verirken şart koşmak güçlük doğurur. Onun için malında vekil tayin eden kişinin devir esnasında zekâta niyet etmesi yeterlidir.

Mâlikîlere göre niyet zekât borcunu ayırırken vacip olmakta, hak edenlere verirken niyet edilmesi de yeterli bulunmaktadır. Zekât borcunu ayırırken veya onu öderken niyet etmeyip daha önce veya daha sonra niyet edilirse zekât mükellefiyeti düşmez.

Hanbelîlere göre niyetin malın verilmesinden az önce yapılması caizdir. Aynı zamanda zekâta vekâlet caizdir. Mal sahibinin niyeti olmadığı müddetçe, zekât memurunun niyeti geçerli değildir.²³⁸

el-Evzaî (ö.157/774) zekâta niyet konusunda cumhura muhalefet ederek şöyle demektedir: “Zekâta niyet vacip değildir. Çünkü bir borçtur, diğer borçlar gibi zekâta da niyet gerekmez. Onun içindir ki yetimin velisi zekâtı vermekte ve devlet başkanı vermeyenlerden zorla almaktadır.”²³⁹

²³⁷ Zuhaylî, *a.g.e.*, C. III, ss. 375-376.

²³⁸ Ğazalî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, *el-Vesît fi'l-mezheb*, C. II, Azhar: Darul İslam Yay, 1997, ss. 442-444.

²³⁹ Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 843.

Zekâtı verirken hem zekâta hem nafîle sadakaya niyet etse İmam Ebû Yusuf'a göre zekât yerine geçer. Çünkü farz niyeti daha kuvvetlidir. İmam Muhammed'e göre ise sadaka yerine geçer.²⁴⁰

b. Zekât Alanın Niyeti

Bir kimse zekâtını bir fakire veya herhangi bir ilim merkezine ya da zekât işlerinden sorumlu müesseseye verip içinden niyet etse, fakatsöz veya yazı ile bunu teyit etmese de zekâtı geçerlidir. Esasen fakire zekâtı bizzat verirken onun zekât olduğunu söylemek, kişinin şahsiyetini rencide edebilir. Bundan dolayı verilenin zekât olduğunu söylememek daha faziletli olur. Zira fakir muhtaç olduğu halde utanarak verilen zekâtı kabul etmeyebilir. Dolayısıyla ihtiyacının karşılanmasına engel olunmuş olur. Zekâta niyet konusunda, alan kişinin niyetinden ziyade veren kişinin niyeti önemlidir. Çünkü bütün mezheplere göre, zekât veren şahıs zekâtını verdiği zaman niyet etmezse verdiği zekât geçerli olmaz. Ayrıca üzerindeki borç düşmemiş olur.²⁴¹

4. Başkası Adına Zekât Vermek

Bir kimse başkasının emri ve haberi olmaksızın onun yerine kendi malından bir kısmını fakire verse, daha sonra adına zekât verilen kişi durumu öğrense ve buna razı olsa bile, bu zekât olarak geçerli değildir. Zira sorumlunun rızası işin sonunda tahakkuk etmiştir. Oysa bu kişi adına sadaka verme, mevkuf değil tam bir tasarruf olur. Dolayısıyla diğerinin razı olması bu tasarrufa etki etmez. Mezhepler bu konuda farklı görüşlere sahiptir.

Hanefilere göre zekât memuru açık mallardan zekâtı zorla almış ise, bu durumda mükellefin üzerinden zekât borcu düşer. Zekât memurunun aldığı mal gizli mallardan ise mükellef niyet etmemiş ise üzerindeki borç devam eder.

Mâlikîlere göre mükellefin zekât malını ayırırken, malın verilmesinden önce veya malını verdiği esnada niyet etmesi caizdir.

Şâfiîlere göre tercih edilen görüş, Hanefilerde olduğu gibi niyetin zekât malını ayırma anında yapılmasıdır. Çünkü niyeti zekât borcunu hak edenlere verirken şart

²⁴⁰İbn Âbidîn, *a.g.e.*, C.IV, s. 27.

²⁴¹Karadâvî, *a.g.e.*, C. II, s. 844.

koşmak güçlük doğurur. Onun için malında vekil tayin eden kişinin devir esnasında zekâta niyet etmesi yeterlidir. Ayrıca Şafîiler çocuk ve akıl hastasının mal varlığından, veli veya vasilerinin zekât ödemekle mükellef oldukları görüşündedir. Böylece veli veya vasi zekât öderken onlar adına niyet edebilir.

Hanbelîlerin görüşü de buna benzerdir. Onlara göre mükellefin niyeti esas olup zekât memurunun niyeti onun yerine geçmez.²⁴²

Biri, bir kimsenin hesabına kendi malından, o kimsenin emri ile bir fakire zekât verse, bu zekât geçerlidir. Çünkü zekâta vekâlet hükmü geçerlidir. Fakir de teslim almada, zekâtı verilen kişinin vekili olur. Önce o kişi, sonra da kendi adına teslim almış olur.²⁴³

Bir kimse malının zekâtını ödemek için başka birini vekil tayin edebilir. Vekil olan kişi müvekkili adına kendi malından zekât verir, sonra müvekkilinden geri alır. Bir kimse, içinden niyet ederek zekâtını posta ile memleketine veya her hangi bir memleketteki fakire gönderse, ona bu paranın zekât olduğunu yazmasa bile, fakir kişi onu alıp kabul ettikten sonra zekât yerini bulur.²⁴⁴

5. Ölünün Zekât Borcu

Zekât önemli ibadetlerden biridir. Bedeni ibadetlerle mükellef olan kişi, bu ibadetleri ifa edemediği zaman kaza, kefaret ya da tövbe etmek suretiyle telafi etme imkânına sahiptir. Zekât ibadetini yerine getiremeyip tehir edenlerin, bunu hayatta iken telafi etmeleri mümkündür. Ancak ölen bir Müslümanın zekât borcunun düşüp düşmediği konusunda fakihler farklı görüşlere sahiptir.

Ebû Hanîfe'ye göre, ölüm sebebiyle kişiden zekât borcu düşer. Ancak bunu ölmeden önce vasiyet etmişse malının üçte birinden ödenir. Bu vasiyeti, yerine getirmekten sorumlu olanlar, ölen kişinin varisleridir. Eğer vasiyet etmemişse, bu borcu boynundan sakit olmuş olur. Çünkü Hanefîlere göre zekât ibadet olup, niyet onun şartlarından biridir. Dolayısıyla, oruç ibadetinde olduğu gibi, borçlu kişinin ölmesi ile bu ibadet düşer. Burada Hanefîler zekâtı oruca benzeterek hükme varmaktadırlar.

²⁴² Cuveynî, el-İmam el-Harameyn Abdullah el-Malik b. Abdullah b. Yusuf, *Nihayet el-Matlub fi-Dirayeti el-Mezheb*, C. III, Cidde: Darul Minhac Lin-Neşrive tavzi Yay, 2011, ss. 196-198.

²⁴³ Serâhsî, *a.g.e.*, C. III, s. 18.

²⁴⁴ Yavuz, *a.g.e.*, s. 166.

Hanefilere göre, zekât borcunu düşüren şeyler üçtür: Zekât borcu olan kimsenin vasiyet etmeden ölmesi, mürted olmak, yılı tamamlandıktan sonra fakat ödeme imkânını elde edemeden malın yok olması. Şafîî ve diğer mezhep imamları bu üç meselede farklı görüşlere sahiptirler.²⁴⁵

Mâlikî, Şafîî ve Hanbelîlere göre bir kimseye zekât farz olur da bunu ödeme gücüne sahip olup ödemediği ölürse o kişi Allah katında sorumlu olduğu için geride bıraktığı malından zekât borcunu vasiyet etmese de bu borcu varisleri tarafından ödenir. Ölümle borç düşmez. Çünkü zekât farz olan bir hak olup, vasiyet edilmesi gerekir. Tıpkı insanlara olan borç gibidir ki insan ölünce de borcu ondan düşmez. Ölen kimsenin bıraktığı malın üçte birinden vasiyetlerde olduğu gibi ödenir. Malikî mezhebinde meşhur olan görüş budur. Şafîî ve Hanbelî mezhebine göre ise malın tamamından ödenir.

B. TEMLİK

1. Sözlük ve Terim Anlamı

Sözlükte; {تمليك} Arapça'da “malik olmak” anlamındaki {ملك} “meleke” fiilinin “tef’îl” babından gelen mastarı olan temlik, “mülk olarak vermek” demektir.²⁴⁶ Diğer bir manada temlik; elde ettiğin her şeydir. Maddi ve manevi olarak kendine mülk edinmektir.²⁴⁷

Temlik, {تمليك} mülkiyeti bir başkasına devretmektir. Devir ise bir maldan kendi mülkiyet hakkını düşürerek, hibe, ferağ, teberru’ vb. suretlerle ivazlı veya ivazsız olarak başkası üzerine devir ve tesis etmektir. Alacaklının borçlusunu borçtan ibra etmesidir.²⁴⁸ Başka bir tarifile temlik; eşya üzerindeki mülkiyet hakkını (milk) veya malî bir hakkı başkasına devretmeyi ifade eder.²⁴⁹

²⁴⁵Zuhaylî, *a.g.e.*, C. III, ss. 379-380.

²⁴⁶ Mutarrizî, el-İmam el-Leğevi Ebiel-Feth Nasır ed-Din *el-Mağrib fi tertibî'l-murib*, C. I, Halep Suriye: Usame b. Zeyd Yay, 1979, s. 366.

²⁴⁷EbüZehre, el-İmam Muhammed, *el-Mülkiye ven-nazariyyetül el-âkdî fi şerîyeti'l-İslâmiyye*, Kahire: Daru'l fikrel-ArabîYay, 1996, 47.

²⁴⁸ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 565.

²⁴⁹ Bilal Aybakan, “Temlik” *DİA*, C. XL, Ankara: T.D.V. Yay, s. 428.

Terim olarak zekâta temlik ise “zekâtın fakire bizzat veya vekâlet yoluyla teslim edilmesi” anlamına gelmektedir. Temlik neticesinde mal, ilk sahibinin elinden çıkıp başkasının mülkiyetine geçmekte ve tasarruf hakkı ikinci mâlikin olmaktadır.²⁵⁰

2. Şartlar İçerisindeki Yeri

Zekâtın rüknü, nisaba ulaşan maldan zekât miktarını çıkarıp ilgili sarf yerlerine teslim etmektir. Burada söz konusu sarf yerine yapılan teslimat, bir anlamda malın Allah Teâlâ'ya teslim edilmesidir. Zira mâlikin elinden çıkmış olan mal, fakirin mülkiyetine Allah Teâlâ tarafından geçirilmiş olur. Dolayısıyla da mal sahibi, Allah adına O'na niyabeten malı teslim etmiş demektir. Nitekim Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:²⁵¹

{الْمَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ}

“Bilmiyorlar mı ki, kullarının tövbesini kabul eden Allah'tır, sadakaları kabuleden de O'dur. Şüphesiz Allah tevbe kapısını alabildiğine açık tutmaktadır, rahmetiyle kuşatmaktadır.”²⁵² Hz.Peygamber de (s.a.v.); {الصَّدَقَةُ تُقَعُّ فِي يَدِ الرَّحْمَنِ قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِي كَفِّ} “Sadaka fakirin eline geçmeden, Allah'ın eline geçer.” buyurmaktadır.²⁵³

Zekâtın asıl itibariyle bir ibadet olduğu malumdur. İbadet kavramı, yapılan işin bütünüyle Allah'a mahsus olduğu anlamını taşır. Başka bir ifadeyle mal sahibi yerine getirmekle mükellef olduğu zekât miktarını Allah'a tahsis edip, O'na niyabeten elden çıkarıp fakirin mülkiyetine geçirmektedir. İşte bu mülkiyete geçirme dolayısıyla Hanefî mezhebine göre zekâta temlik konusu şart koşulmuştur. Bu şartın sonucu olarak da zimmet taşımayan hayır yollarına, cami, köprü, su işlerine, ölü teçhizine, vb. yerlere zekât verilmesi geçersiz sayılmış ve buralar zekâtın sarf yerleri olarak görülmemiştir. Çünkü zimmet olmayınca temlik şartı gerçekleşmemektedir. Yine bu şartın bir gereği olarak,

²⁵⁰ Mevsilî, *a.g.e.*, s. 106.

²⁵¹ Bünyamin Çalık, *Zekât ve Temlik Esası*, Kars: Kafkasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, 2016, s. 65.

²⁵² et-Tevbe, 9/104.

²⁵³ Kasânî el-İmam Ala ed-Din ebi Bekr b. Mesud el-Hanefî, *Kitab Bedayü's-sanai fi tertibi's-şerai*, C. II, Beyrût: Darul Kitab el- ArabiyeYay, 1974, s. 39; et-Taberi, Ebü'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmi, *Mu'cemü'l-Kebîr*, C. IX, Bağdad: Viziaratu'l-Evkaf Yay, 1978, s. 109.

zekât olarak çıkarılan yiyeceği ve mukabili başka bir maddenin bizzat verilmesi yerine, bu yiyecekler fakirlere sabah ve akşam yedirilecek olsa temlîk şartı tahakkuk etmediğinden dolayı zekâtı ifa etmiş olmaz.²⁵⁴

Hanefî mezhebine göre zekâtta temlîk şartı, “zekâtı verin” ayet-i kerimesine dayanmaktadır. Zekâtı vermek de onu temlîk etmekle olur, bu da ancak başkasının eline geçmekle olur/tamamlanır.

Zekât esas itibariyle bir ibadettir. İbadet olarak yapılan işin, bütün varlığı ile Allah’a teslim edilmesidir. Zekât miktarı kadar mal fakire teslim edilince, bu mal sahibinin elinden çıkıp Allah’a tahsis edilmiş olur. Bir mal Allah için elden çıkarılınca, onun mülkiyeti sahibinin elinden alınmış olur, bir daha ona geri dönmez.²⁵⁵

Temlîk, ölümden sonra yapılırsa vasiyet söz konusu olur. Miras yoluyla mülkiyetin intikaline ise temlîk denilmez. Zira bu sonucun oluşmasında mâlikin hiç bir etkisi yoktur.

Temlîk ve ibâha konusuna gelince, temlîkin cevazında ihtilaf yokken ibâhanın cevazı tartışmalıdır. İbâha muhataba yararlanma müsaadesi verirken, mâlikin mülkü varlığını sürdürür. Dolayısıyla kişinin ibâhaya konu ettiği mal ile mülkiyet bağı sona erdiren bir işlem değildir. Muhataba sadece tüketme veya kullanma izni veren ibâha temlikten daha zayıf bir yetki veya imkân sağlar. Bu bağlamda mâlikin bağ veya bahçesindeki meyveden yararlandırma izni vermesi, izin verilen kişiyi o meyveye malik kılmaz. Dolayısıyla muhatabın ne onu satmaya ne de bir başkasının faydalanmasına yetkisi olur. Temlikle bu gibi konularda farklılık gösteriyor.²⁵⁶

II. ZEKÂT ŞARTLARINDAN TEMLİK

A. TEMLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Sosyal bir düzen içerisinde ve devlet kontrolünde icra edilen zekât, devlet tarafından düzenlenen müesseseler nezaretinde düzenli bir şekilde toplanır ve müstahak olan kişilere dağıtılır. Zekât ferdi bir iyilik değildir. O sosyal içerikli bir ibadet olup, onun

²⁵⁴ Kasânî, *a.g.e.*, C. II, ss. 40-41.

²⁵⁵ Yavuz, *a.g.e.*, s. 169.

²⁵⁶ Aybakan, “Temlik” *DİA*, C. XL, Ankara: T.D.V. Yay, ss. 428-429.

işleyişini devlet kontrolü altına alır; kurduğu müesseselerle belirli bir düzen içerisinde zekâtın toplatılması ve dağıtılmasını sağlar.

Kur'an-ı Kerîm'deki delilleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Allah Teâlâ zekâtın sarf yerlerini sıralarken, zekâtın toplama ve dağıtılmasında çalışan zekât memurlarına (âmil) da pay ayırmış, onların ihtiyaçlarını yine zekâttan karşılamıştır. Bu da zekâtın her şeyiyle müstakil bir müessese olduğunu ve zekât memurları eliyle toplanıp dağıtılmasının esas kabul edildiğini, bunun için âmillere zekâttan pay ayrıldığını açıkça ortaya koymaktadır.²⁵⁷

1. Temlîki Şart Gören Yaklaşım

Zekât fakirler grubuna verildiğinde bizzat şahsın eline veya vekiline, devlete verildiği takdirde devlet memuruna teslim edilmesi gerekir. Zekâta temlik şartının koşulması, zekâtın verileceği yerlere kesin olarak ulaşması gerekir. Zekâta temlik şartı, Kur'an-ı Kerîm'deki "zekâtı verin"²⁵⁸ ifadesine dayanmaktadır. "Bilmiyorlar mı ki, kullarının tövbesini kabul eden Allah'tır, sadakaları kabul eden de O'dur. Şüphesiz Allah tövbe kapısını alabildiğine açık tutmaktadır, rahmetiyle kuşatmaktadır."²⁵⁹ Zekâtı vermek de onu temlik etmekle, yani başkasının eline geçirmekle olur.

Zekât esas itibariyle bir ibadettir. İbadetse yapılan işin, bütün varlığı ile Allah'a tahsis edilmesidir. Zekât konusu mal, fakire teslim edilince, sahibinin elinden çıkıp Allah'a tahsis edilmiş olur. Bir mal Allah için elden çıkarılınca, onun mülkiyeti sahibinin elinden alınmış olur, bir daha geri dönmez.²⁶⁰

2. Temlîki Şart Görmeyen Yaklaşım

Zekâtı devlet eliyle veya devlet gibi zekâtle ilgili işleri takip eden kurumlar aynı devlet gibi naip durumundadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemine baktığımızda bir Müslüman zekâtını bizzat fakire verdiği dair bir kayıt mevcut değildir. Onlar zekâtlarını Hz. Peygamber'e yani devlete veriyor, devlet de bunu gereken yerlere

²⁵⁷ Hayreddin Karaman, vd., *İbadet ve Müessese Olarak Zekât*, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay, 1984, s. 157.

²⁵⁸ Bakara, 2/43.

²⁵⁹ et-Tevbe, 9/104.

²⁶⁰ Yavuz, a.g.e., s. 169.

dağıtıyordu. Eğer zekâtın bizzat fakire temlikî şart koşulursa, yani fakirin eline doğrudan veya dolaylı geçmesi şart koşulursa, Hz. Peygamber dönemindeki zekâtların geçerli olmaması gerekir.²⁶¹

B. TEMLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLARIN DELİLLERİ

Öncelikle belirtmelidir ki, zekât kişisel bir bağış değildir. Aksine zekât sosyal yönüolan bir vecibedir. Bu yüzden zekât, devlet tarafından bir plan dâhilinde toplanarak yönetilir ve düzenli bir kurum gözetiminde yürütülür. Alınması gereken yerlerden almak, verilmesi gereken yerlere müstahak kişilerin durumuna göre dağıtılır. Bunun birçok örneğini Kur'an-ı Kerîm'de ve Hz. Peygamber'in sünnetinde görmekteyiz.

Kur'an-ı Kerîm'de *mesârifü'z-zekât* arasında sayılan “ve'l-âmilîn/zekât işlerinde çalışan memurların nafakasını teminat altına almaküzere bunların maaşlarının zekât fonundan verilmesini emretmiştir.²⁶²

Hz. Peygamberde (s.a.v.) Muâz'ı (r.a) Yemen'e gönderirken ona şöyle demiştir: “Onlara söyle, muhakkak ki Allah (cc.) onların mallarında bir sadakayı farz kılmıştır. Zenginlerinden alınır, fakirlerine verilir. Onlar bu söylenileni yaparlarsa, mallarının en iyisini almaktan sakın, mazlumun bedduasından da sakın, çünkü mazlumun duası ile Allah arasında perde yoktur.”²⁶³ Bu hadistenanlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber (s.a.v) devlet başkanı olarak sadece kendisi değil, görevlendirdiği vali (naip) tarafından dazekâtın toplanmasını emretmiştir.²⁶⁴

Sahabiler döneminde de zekâtı, Hz. Osman (r.a.) dönemine kadar devlet tarafından tayin edilen memurlar topluyordu. Fakat daha sonraki dönemlerde mallar, açık ve gizli mallar diye ikiye ayrılmıştır. Açık (hububat vb.) malların zekâtını devlet adına amiller topluyordu ve kapalı (nakit para, altın gibi) malları ise şahısların kendileri müstahak kişilere veriyorlardı. Bu yüzden ki Hz. Peygamber'e verdikleri zekâtı kendisine vermekten kaçınan Arap kabileleri hakkında Hz. Ebû Bekir; “Allah'a yemin olsun ki Rasûlullâh'a verdikleri zekâtı bana vermezlerse onlarla savaşırım” demiştir. Hz. Ebû Bekir'in bahsettiği zahir mallar, özellikle hayvanlardır.²⁶⁵

²⁶¹ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 169-170

²⁶² et-Tevbe, 60.

²⁶³ Buhârî, “Zekât”, 64.

²⁶⁴ Buhârî, “Zekât”, 128.

²⁶⁵ Karaman, *vd.,a.g.e.*, ss. 160-161.

1. Temlik Şart Görenlerin Delilleri

Bu görüşü benimseyenlere göre özellikle klasik eserlerde, zekâtın devlet veya onu temsilen zekâttan mesul olan kuruluşlar tarafından toplatılması konusunda fikir birliği mevcuttur. Fakat zahirî (açık) mallar ve batini (gizli) malların, kişinin kendisi tarafından mı verileceği yoksa devlet tarafından mı dağıtılacağı hususunda, mezhepler arasında ihtilaf vardır. Ayrıca hemen her mezhepte temlik şartını kabul edenler olduğu gibi, kabul etmeyenler de vardır.

a. Hanefilerden Bazı Âlimler

Hanefilere göre “temlik” kişinin kendisi veya vekili tarafından fakirin veya ayette bahsedilen diğer grupların eline verilmesi ile gerçekleşir. Delil olarak şu ayet-i zikrederler: {واتوا الزكاة} “zekâtı veriniz.”²⁶⁶Çünkü temlik, malın ya da paranın ancak kişinin tasarrufu altına girmesi ile meydana gelir. Bunların haricinde cami yapımı, köprü, yol, hastane, ölünün kefen masrafı gibi yerlere vermekle temlik gerçekleşmez.²⁶⁷

Hanefî fakihlerinden Şürûnbülâli’ye (ö.1069/1659) göre zekât, Kur’ân’ı Kerîm’de belirtilen şu sekiz gruba verilir. “Sadaka yalnız fakirlere, hiçbir şeyi olmayan miskinlere, sadaka toplayan âmillere, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlara, azad edilecek kölelere, borçlulara, Allah yolunda savaşınlara ve yolda kalmış kimselere” verilir.²⁶⁸

Yine son dönem Hanefî/Osmanlı âlimlerinden İbn Âbidîn’e (ö.1252/1836) göre temlik ayette zikredilen bütün sınıflara verilmesi zekâtın rûkûnlerindedir. Bu sınıflar haricinde verilmesi sahih değildir.²⁶⁹

Temlik şartını benimseyen Hanefî fakihleri genel olarak {واتوا الزكاة} { ayetini delil olarak göstermişlerdir. Ayette “vermek” anlamında geçen lafzın temlike delalet ettiğini dile getirmişlerdir. Bu nedenle fakir veya fakirin yerine geçen kişilerin temlik şartına dayanarak zekât fonundan elden teslim edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla zekât

²⁶⁶ et-Tevbe, 11.

²⁶⁷ Mevsilî, *a.g.e.*, C. 1, s. 121.

²⁶⁸ Şürûnbülâli, *a.g.e.* s, 156.

²⁶⁹ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar ale'd-Dürri'l-muhtar*, C. II, Beyrût: Dâru'l-Fıkr Yay, 1992, s. 257.

fonundan cami, sebil ve benzeri insan niteliği taşımayan yani zîruholmayan yerlere, kurumlara verilmesi isabetli değildir.²⁷⁰

b. Mâlikîlerden Bazı Âlimler

Zekât sarf yerlerinden bazı sınıflarda, temlîk şartını kabul eden Mâlikîler, müellefeyî'l-kulûb, gârimîn, fi'r-rikab ve fi-sebîlillâh gibi zekât verilecek sınıflarda temlîk şartı bulunmasına gerek duymamışlardır. Bu görüşte olanların delillerini şöyle özetlemek mümkündür: {إنما الصدقات للفقراء} âyetindeki bulunan “lâm” harfi, temlîk anlamı için gelmemiştir. Sadece kime verilebileceğini ifadeye yöneliktir.²⁷¹

Zekâtın kime verileceği hususundaki ayetin zahiri manasından yola çıkılarak temlîkin vacip olmadığı görülmektedir. Ayrıca temlîkin vacip olduğu yaklaşımında olanlar nassın gerektiğinden fazlasını kabul etmiş sayılırlar. Konuya ilişkin Karâfî (ö.684/1285) şöyle der: “Ayette temlîke delâlet eden bir lafız yoktur. Temlîkin gerektiğini söyleyen biri olacaksa ayetin lafzından çıkmış kabul edilmektedir.”²⁷²

İbn Abbas'ın " وفي الرقاب " ayetin tefsirinde şöyle diyor: "zekât malından azat edilir."²⁷³ Buradaki temlîk vacip olsaydı kölelerde olması mümkün olmayacaktı. Nitekim malın sahibi olan kölelere haiz olmayacaktı.

c. Şâfiîlerden Bazı Âlimler

Şâfiîlere göre temlîk, kişiye ait olan malın, kendisi veya vekili tarafından fakirin veya ayette geçen diğer grupların bizzat eline geçecek şekilde verilmesi ile gerçekleşir. Zira temlîk zekâtın rükünlerindedir, bundan dolayı ayette geçen bütün sınıflara verilmesi gerekir. Bu sınıfların haricinde verilmesi sahih değildir.²⁷⁴

Alauddin el-Bağddî, (ö.741/1341) “fi-sebîlillâh” sınıfının gaziler ve hacılar olduğu görüşü ile, bu görüşü savunan ulemayı zikrettikten sonra diğer bir görüş olarak şunu aktarmıştır: Bazıları demişlerdir ki “Allah yolunda” sözünün manası geneli

²⁷⁰ Mevsilî, *a.g.e.*, s. 121.

²⁷¹ Sâvî, Ahmet b. Muhammed el-Malîkî, *Belgetu's-sâlik li akrebi'l-mesâlik*, C. I, Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Hâlebî Yay, 1952. s. 231.

²⁷² Karâfî, Ebû'l-Abbas Ahmet b. İdris es-Sinhacî, *ez-Zahîrafi furûi'l-Malîkiye*, C. III, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Yay, 2008, s. 141.

²⁷³ İbn Kesir, Ebu'l-Fida' İsmail b. Ömer b. Kesir el-Kureyşî el-Besri, *Tefsiru'l-Kurân el-Azîm*, C. IV, Daru'l-Kutub el-İlmiye, Beyrût, s. 145.

²⁷⁴ İbn Âbidîn, *a.g.e.*, C. II, s. 257.

kapsamaktadır. Onu yalnızca gazilere veya hacılara hasretmek caiz olmaz. Bu sebepten dolayı bazı fakihler “Allah yolunda” hissesinin köprü yapmak, mescit ve kale inşa etmek, ölü teçhizi gibi buna benzer bütün hayır yollarına sarf edilmesini caiz görmüşlerdir. Çünkü “Allah yolunda” kavramı, yapılan bütün hayır işleri kapsamaktadır. Birinci görüş üzerinde cumhur ittifak ettiği için bu görüş diğerinden daha evladır. Doğrusu da budur.

275

d. Hanbelîlerden Bazı Âlimler

Zekât’tan sorumlu olan bazı sınıflarda temlikin şart olduğunu kabul eden Hanbelî âlimlerden İbn Teymiye, (ö.728/1328) ayette “lâm” harfiyle mukterin olan sınıflarda temlik şart bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü ayette geçen “lâm” harfi temlikî işaret edildiğini savunmuştur. Buna binaen miskin olanları bir yemeğe davet etmesi veya ölü olan birinin borcunu ödemesi caiz değildir. Bu görüşü İmam Ahmet d’den nakledilen rivayetlerindedir.²⁷⁶

e. Çağdaş Bazı Âlimler

Temlik, zekâtın şartlarından biri olup olmadığını incelenmesi gereken konulardan biridir. Buna göre zekâta temlik şartı hakkında uzun yıllardan beri farklı görüşler bulunmaktadır. Klasik ve modern bilginlerin çoğu ve dört mezhep imamı da temlikî zekâtın bir şartı olarak görüyorlar. Buna binaen ibadet olarak kabul edilen zekâtı ihtiyatlı bir şekilde eda etmemiz icap eder. Zekât fonundan umumi yerlerde kullanılması modern meselelerden biridir. Daha önce üzerinde tartışma yapılan meselelerden biri değildir. Aynı zamanda önceki bilginler tarafından desteklenmediği gibi İslâm tarihi boyunca uygulanmamıştır. Bu bağlamda umumi yerlere verilebileceğini savunan bilgilerin delilleri pek tutarlı görülmemiştir. Umumi yerler için zekâtın dışındaki mallardan tahsil edilirse, şüpheden uzak olup daha isabetlidir.²⁷⁷

²⁷⁵ Hazin, Alâeddin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadî, *Lübâbü't-te'vil fi meâni't-tenzîl tefsiri'l-Hazin*, C. II, Beyrût: Dâru'l-Marife Litema-ati ve'n-naşir Yay, s. 240.

²⁷⁶ İbn Teymiye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmet b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, *el-Mustedrek Ala Mecmu'l-Fetava'l-İslâm* (Cem ve tahkik, Muhammed b. Abdurrahman b. Kasım), 1. b., C. III, s. 164.

²⁷⁷ Takî, Muhammed Usmanî, *Mecelle Mecme'u'el-fikh'i'l-İslâmiyye*, C. III, b.y., s. 68.

Son dönem âlimlerden Elmalı Hamdi Yazır'a göre "fî sebîlillâh" kelimesinin özel bir anlamı olduğu apaçıktır. Bu anlam 1. Olarak Allah için cihat yani savaş, 2. Olarak hacda, 3. Olarak Allah için ilim öğrenmede düşünülebilir. Bu bakımdan "Allah yolundakiler" unvanı dinin örfünde de cihat için özel isim olmuştur. Çünkü Allah için yolculuk yapma ve kendini her şeyiyle ona adama en iyi ibadetlerden biridir ve bunun için bütün müfessirler ve fıkıhçı âlimler bu anlam üzerinde fikir birliğine varmışlardır. Bununla beraber hacda da bu anlam vardır. Sonuç olarak, "Allah yolundakiler" deyiminin sadece "zarf" veya "sıfat" olarak kullanılması arasında önemli bir fark vardır. Birincisi genel, ikincisi özel bir anlamdır. Birinci anlam ile bütün ibadet ve hayırlar, Allah yolunda ve Allah rızası için yapılmaktadır. İkinci anlam ile ise verilen zekâtlar, ancak ayette belirtilen yerlere verilebilir. "Allah yolundaki" zekât, özel sınıflar ve yerlere verilen zekâttır ki özellikle Allah'ın adına ve O'nun dinini yüceltmek ve yaymak için çalışanlara verilen zekâttır. Bu fark bilindiği ve meşhur olduğu içindir ki, bütün müfessirler ve meşhur mezhep âlimleri ve fıkıhçılar bu "Allah yolundakiler" ifadesinden asıl muradın mücahitler yani İslam'ın savaşçıları olduğu görüşünü savunmaktadır.²⁷⁸

2. Temlik Şart Görmeyenlerin Delilleri

Dört mezhepten bazı âlimlere göre zekât sarf yerlerinden fî sebîlillâh ifadesini, "fakirler, miskinler, dışında daha geniş çerçevede zekâtı yorumlamış ve zekâtın harcama alanlarını genişletmişlerdir.

a. Hanefilerden Bazı Âlimler

Hanefî âlimlerinden Kasânî'ye (ö.587/1191) göre; "في سبيل الله: Allah yolunda" ifadesi kapsamlı bir kavramdır. Bu ifade Allah yolunda yapılan bütün hayır işlerini içermektedir. Örneğin yol, cami, köprü, suyolları, savaş teçhizatı gibi bütün bunları kapsayan genel bir kavramdır.²⁷⁹

Diğer bir Hanefî âlimi Muhammed b. Muhammed ez-Zebidî (ö.1205/1791) "Allah yolunda" tabiri için şu açıklamaları yapmaktadır: "Cenab-ı Allah'ın bu sınıfta, mücahitleri ve cihat için infak etmeyi kastetmesi mümkündür. Çünkü "fî-sebîlillâh" kavramına örfte bu ad verilmiştir. Yine bundan Allah'a yaklaştıran bütün hayır yollarını

²⁷⁸ Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, C. IV, İstanbul: Eser kitap Evi, ss. 2580-2581.

²⁷⁹ Kasânî, *a.g.e.*, C. II, ss. 45-46.

kastetmesi de mümkündür. Ancak bu sınıf, sebil sözünün gerektirdiği mana hasebiyledir. Allah'ın yolu ise diğer ilahi isimler dışında bu ismin hakikatının delâlet ettiği manadır. Bu nedenle bu isim, Allah yolunda sınıfının diğer mahlûklar sınıfını nazarı itibara almadan iyi ahlak cinsinden olan ve her insan için belki de hayvanlar için, hatta susuzluktan kurduğunu gördüğümüz her ağaç için amme menfaatinin gerektirdiği işlere şamildir. Buna göre insanın elinde zekât malı bulunurda onunla o ağacı susuzluktan kurtarırsa, bu harcama da Allah yolunda yapılan bir harcama olur. Eğer “fisebîlillâh” tan kasıt, mücahitler ise örfte mücahitlerin kimler oldukları bilinmektedir. Mücahitlerin kendileri de “Allah yolunda” olduklarından nefisleri ile mücadele etmek için onlara zekât malından yardım yapılabilir. Bir Hadis-i Şerif'te Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: “Sizler küçük cihattan büyük cihada dönünüz.” Büyük cihattan kastedilen nefis ile mücahede etmek ve onu Allah'ın rızasından alıkoyacak arzuların uzak tutmaktır.²⁸⁰

Yine Hanefî âlimlerinden Seyyid Hasan Sıddık Han (ö.1307/1890) “*Fethu'l-beyân*” adlı eserinde, cumhurun “zengin de olsalar, bu sınıfın gaziler ve savaşta nöbet tutanlar” olduğu görüşünü savunmakta ve İbn Ömer, İmam Ahmed ve İshak'tan nakledilen rivayetleri de zikrettikten sonra şöyle demektedir: Allah yolunda sözünün umumi olduğu, onu özel bir şeye tahsis etmenin caiz olmadığı, bundan ötürü ölüyü teçhiz etmek, köprü yapmak, cami, yol, kale inşa etmek gibi bütün hayır yollarının bu sınıfa girdiği söylemektedir. Evla olan birinci görüştür. Çünkü cumhur bu manada ittifak etmiştir.²⁸¹

b. Mâlikîlerden Bazı Âlimler

Mâlikî âlimlerinden İbü'l-Arabî (ö.543/1148) temlîkin şart olmadığını söylemiştir. Temlîki bireysel olarak değil de, genel olarak düşünmek gerekir. Zekâtı, Kur'an-ı Kerîm'de geçen sekiz grupta sınırlandırmamak lazım. Zekât fonundan yeri geldiğinde, ihtiyaç olduğunda ülkesinin güvenliğini sağlayan muhafızlara da verilir. Güvenliği sağlamak için her türlü teçhizatın zekât fonundan alınması gerekir. Bunların

²⁸⁰ Zebidî, Muhammed b. Muhammed, *İthafu's-sadeti'l-müttekin şerhu İhyai Ulumi'd-Dîn*, C. IV, Beyrût: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye Yay, 2002, s. 248.

²⁸¹ Seyyid, Hasan Sıddık Han, *Fet'ul-beyân fî makasidi'l-Kuran*, Kahire: Yay, 1965, s. 151.

haricinde Allah (cc.) yolunda yapılan, yollar, köprüler ve cami gibi halkın geneline ilgilendiren işlere de zekât fonundan verilmesi mümkündür.²⁸²

c. Şafîilerden Bazı Âlimler

Şafîî âlimlerden Fahrüddin er-Râzî, (ö.606/1210) sadakanın âyet-i kerime’de geçtiği üzere sekiz sınıf haricinde “fî sebîlillâh” kavramını daha geniş tutmuş, Allah yolunda yapılan bütün hayırları kapsadığı görüşünü savunmuştur. Örneğin; mescitler, hanlar, medreseler, okulların yapımı, imarı ve ölümlerin kefenlenmesi ve teçhizine ve diğer hayırlara harcanması caizdir.²⁸³

Beyzavî’ye (ö.685/1286) göre “fî-sebîlillâh” cihada sarf etmek için gönüllülere harcamak ve beldenin güvenliğini sağlamak üzere teçhizat almak için bu fondan harcama yapılabilir. Örneğin; at ve silah almak için veya köprü, cami ve su yollarında da aynı fondan sarf edilebilir. Çünkü “fî-sebîlillâh” ifadesi çok geniş bir kavramdır ki, onun için yapılan her türlü hizmet Allah içindir.²⁸⁴

d. Çağdaş Bazı Âlimler

Seyyid Kutub’a (ö.1966) göre “fî-sebîlillâh” sonuna kadar açık bir kapıdır. Allah (cc.) kelamını yeryüzünde tahakkuk ettiren toplumun bütün menfaatlerini içine alır. Yani bu kavramı sınırlandırmamız mümkün değildir. “Allah yolunda” kavramı Allah için yapılan her şeyi içine alır. Örneğin: cami, köprü, su yolları, öğrenciye burs, ülkenin güvenliği için askere silah yardımı bu fondan masraf edilebilir.²⁸⁵

Muhammed Abduh (ö.1905) da konu hakkında şöyle demektedir. “fî-sebîlillâh” yol demektir. Allah yolu ise Allah’ın rızasına ulaştıran itikadi ve ameli yol demektir. Kur’ân-ı Kerîm’de dini mahiyetteki cihat ve savaş “Allah’ın yolu” ifadesiyle sıkça yan yana geldiği için mezhepler; gaziler ve sınır boylarında nöbet tutanların zekâtтан pay alacakları konusunda hem fikirdir. Bu pay yalnız bunlara mahsustur diyenler olduğu gibi “Allah yolu” ifadesinin şümulüne giren şeylerde hisse ayrılır diyenlerde vardır.²⁸⁶

²⁸² İbnü’l-Ârabî, Ebû Bekr b. Abdullah b. Muhammed, *Ahkamü’l-Kur’ân*, C. II, Kahire: İsa el-Babî el-Halebî Yay, 1974, s. 957.

²⁸³ Râzî, Fahrüddin Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer, çev. Suat Yıldırım, vd., *Tefsiri Kebîr-Mefâtihu’l-Gayb*, C. XII, İstanbul: Huzur Yay., 2002, s. 56.

²⁸⁴ Beyzavî, Ebû Saîd Nasîrüddîn Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envâru’t-tanzîl ve esraru’t-te’vîl*, C. I, İstanbul: Matba-i Osmaniye Yay, s. 507.

²⁸⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zılâl-il-Kur’ân*, çev. M. Emin Saraç, C. VII, İstanbul: Hikmet Yay, s. 322.

²⁸⁶ Muhammed Abduh, *Menâr Tefsiri*, çev. İbrahim Tüfekçi, C. XII, İstanbul: Ekin Yay, ss. 303-304.

Diğer âlimlerinden Seyyid Sabık “*Fıkhu’s-sünne*” adlı kitabında şöyle demektedir: “Allah’ın yolu, Allah’ın rızasına ulaştıran ilim ve amel yoludur. Cumhura göre bu sınıftan kastedilen mananın savaşı olduğu, devletten maaşı olmayan ve gönüllü olarak savaşa giden gazilere “Allah yolunda” sınıfının hissesinden zekât verilebileceği görüşündedir. İster zengin olsun ister fakir olsunlar bunlara zekâttan bir hisse ayrılır. Askeri hastaneler yapmak, umuma hitap edecek hayır işleri yapmak, yollar, yol inşası ve askeri sınırları çekme gibi işler bu ayetin umumi manası içine girer. Burçlar, kaleler, köprüler ve savaş uçakları da bunun bir örneğidir. Zamanımızda ise Allah yolunda zekât verilecek en önemli yerlerden biri, kâfirlerin görüşlerini yaymak için yaptıkları gibi, kurulacak cemiyet ve teşkilatlardır. Propagandacılar yetiştirerek bunları kâfirler arasına göndermek suretiyle İslam’ın fikirlerini yayacak olan bu kabil şahıs ve müesseselere zekât verilebilir. Dini ilimlerle diğer ilimleri öğreten ve topluma fayda sağlayan medreseler de bu hükmün içine girmektedir. Bu durumdaki medreselere ve başka bir işle meşgul olmak imkânından mahrum bulunan öğretmenlere, meşru vazifelerini yerine getirmekte devam ettikleri ve başka yoldan geçim temini imkânından mahrum buldukları müddet, bunlara zekâttan maaş verilebilir. İnsanlar kendilerinden maddeten yararlıysa da, zengin olan âlimlere zekât verilmez.²⁸⁷

III. İSLAM ÜLKELERİ ZEKÂT KANUNLARINDA TEMLİK İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

A. GENEL OLARAK ZEKÂT KANUNLARI

Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet’te, “mali ibadet” olarak tanımlanan zekât, Hz. Peygamber ve Raşid halifeler döneminde büyük ölçüde kurumsallaşmış ve müessesesevi hüviyet kazanmıştır. Bu sayede zekâtın toplanması ve merkeze getirilmesi ve müstahak olan kişilere verilmesi konusunda birtakım kurallar geliştirilmiştir. Fakat Müslümanların son birkaç asır içerisinde batı ülkeleri ile teması neticesinde onların gerek ekonomik kalkınmaları gerekse sosyal refah düzeylerine vakıf olmaları, Müslümanların birçok konuyu ve özellikle iktisadi kaynak olan zekâtı yeniden gündeme getirmelerine yol açmıştır.

²⁸⁷ Seyyid, Sabık, *Fıkhu’s-Sünne*, C. I, Beyrût: Daru’l-Kitabu’l-Arabi Yay, ss. 393-394.

Kuşkusuz İslâm'ın en önemli sosyal güvenlik, yardımlaşma ve toplumsal dayanışma yollarından biri olan zekâtın, devlet gücü ile desteklenerek kurumsallaştırılması, onun toplumsal fonksiyonunun vazgeçilmez şartıdır. Böylece zekât, ibadet olma özelliğinin yanı sıra, bir sosyal güvenlik kurumu olarak Hz. Peygamber ve Râşid halifeler dönemindeki hüviyetini kazanmış olacaktır.

Ferdi ve vicdani ibadet olan zekât anlayışı yakın zamana kadar devam etmiştir. Ancak İslâm dünyasında gelişen faaliyetler neticesinde zekâtın devlet kanunlarında, kanunlaştırılmak suretiyle devlet tarafından organize edilmeye başlandığını müşahade etmekteyiz. Zekâtın kanunlaştırma sürecinde temlîkin önemli bir konuma sahip olduğunu görmekteyiz. Ülkeden ülkeye konu hakkında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Elbette bu farklılık devletin uygulamalarında da etkin rol oynamaktadır. Buradan hareketle söyleyebiliriz ki, devletlerin uygulamalarında zekâta temlîk şartı kabul edilip edilmediği konusunda olumlu ve olumsuz iki uygulama mevcut olduğu görülmektedir.²⁸⁸

B. TEMLİK ŞARTINI BENİMSEYEN ÜLKELER

1. Sudan

1881'de kurulan Demokratik Sudan Cumhuriyeti'nde, 1990 yılında zekât ile ilgili yasalar yeni düzenlemelere tabi tutulmak suretiyle kabul edilmiş ve halen uygulama devam etmektedir.²⁸⁹Günümüzde de yürürlükte olan zekâtla ilgili yasalar zekâtın toplanmasını ve dağıtılmasını da içermektedir. Zekâtın dağıtımında temlîk şartına bakıldığında, bu yasalarda şart olduğunu görmek mümkündür. Ayette zikredilen sınıflara münhasır olacak şekilde dağıtılması ve Allah'ın yolunda sınıfı cihat edenlere münhasır tutmak suretiyle dağıtılması gerektiği belirlenmiştir.²⁹⁰

2. Suudi Arabistan

1926'da ilk anayasasını çıkarmış olan Suudi Arabistan'da müstakil bir zekât kanunu hazırlanmadığından, zekâtla ilgili düzenlemeler zaman zaman ilan edilen kraliyet fermanından oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle zekâtla ilgili uygulama sırasında bazı önemli değişiklikler de yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler (1396/1976) yılında kral

²⁸⁸ Recep Cici, "Günümüz İslam Ülkelerinde Zekât Uygulamaları"II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi, "Günümüzdeki Meseleleri"Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yay, 2016, s. 487.

²⁸⁹ Cici, a.g.e., s. 484.

²⁹⁰ Yavuz, a.g.e., s. 674.

tarafından bir talimatname çıkarılarak zekâtın yarısının devlet tarafından toplanması, diğer yarısının ise mal sahipleri tarafından ilgili yerlere dağıtılması kararlaştırılmıştır.

Arabistan'ın zekât dağıtımında temlikle ilgili yapılan uygulamada, temlikin şart olduğu mülhaza edilmektedir. Kraliyet tarafından belirlenen layihalara göre zekâttan toplanan malların, sosyal faaliyetlerde kullanılması caiz değildir. Zekât fonları yol, okul, cami ve köprü inşası gibi hayır projelerinde kullanılmaz. Böyle bir uygulamanın bulunması bize Suudi Arabistan'da temlikin şart olduğunu kabul ettiklerini göstermektedir.²⁹¹

3. Libya

1951'den itibaren federal anayasası işlemeye başlayan Libya Arap Cumhuriyeti'nde, 47 maddelik zekât kanunu çıkarılmış olup genel olarak Malî mezhebine dayanmaktadır. Bu kanunun uygulamasıyla ilgili de 30 maddelik bir uygulama talimatnamesi çıkarılmıştır. Ayrıca Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak zekât idaresi genel müdürlüğü kurulmuştur.

Libya'da zekât dağıtımında temlik ile ilgili yapılan uygulamalar temlikin şart olduğunu göstermektedir. Zekât dağıtımı genellikle Kur'an-ı Kerîm'de geçen sekiz grup arasında dağıtılmaktadır.²⁹²

C. TEMLİK ŞARTINI BENİMSEMİYEN ÜLKELER

1. Kuveyt

Kuveyt Emirliği 16 Ocak 1982 tarihli yasa ile Beytü'z-Zekât adıyla bir zekât fonu kanunu kabul edilmiştir. Söz konusu zekât fonu evkaf ve İslami İşler Bakanlığı denetimine tabi tüzel kişiliğe sahip bir kurum olarak faaliyet gösterir.

Kuveyt'te zekât dağıtımında temlik ile ilgili yapılan uygulamalar, temlikin şart olmadığını göstermektedir. Zekât alacakları, Kur'an'da belirtilen sekiz gruptur. Yine taslağa göre çalışanların maaşları çıkarıldıktan sonra artan mal varlığının % 20'sini mükellef kendisi muhtaçlara verebilecek, % 30'u da sosyal güvenlik bakanlığınca muhtaç olan ailelere verilmek üzere ayrılacaktır. Ayrıca din eğitimi için mescit, yol, hastane ve

²⁹¹ Cici, *a.g.e.*, ss. 490-491.

²⁹² Cici, *a.g.e.*, ss. 492-493.

köprü gibi kurumlar inşa etmek, İslâmî yayınlar, hükümet dışı sosyal örgütleri desteklemek, borçlu ve ihtiyaçlı kişilere faizsiz borç vermeyi yaygınlaştırmak gibi amaçlarla dağıtılabilir.²⁹³

2. Mısır

1922 tarihinde istiklaline kavuşmuş olan Mısır Cumhuriyeti'nde, İslâm ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi zekâtın zorunlu olarak toplanıp gereken yerlere dağıtılmasını öngören bir kanun mevcut olmamakla birlikte bazı zekât kanunu projeleri hazırlanarak yeni teşebbüsler de olmuştur. Bu çerçevede ilki 1948'de olmak üzere 1971 ve 1983-1984 yıllarında zekâtla ilgili üç taslak hazırlanmıştır. Buna göre Mısır'da, zekât dağıtımında temlikle ilgili icra edilen uygulamalar, temlikin şart olmadığını ortaya koymaktadır. Zekât dağıtımı, 1948 tarihli taslakta, zekâtın harcanacağı yerler konusunda Kur'ân'da belirtilen sarf yerlerinin dışına çıkmıştır. Nitekim 1983-1984 tarihlerinde çıkarılan taslakta, muhtaç olan kişiler eğer çalışıp kazanabilecek durumda iseler, bir daha zekât almaya muhtaç olmayacak ve durumunu düzelterek şekilde onlara yardım yapılması düzenlenmiştir.²⁹⁴

3. Pakistan

Pakistan'da, 1949'da ilk kurucu meclis tarafından alınan karara göre Müslümanlar, bireysel ve toplumsal hayatlarını İslâm'a göre sürdürebileceklerdir. Federal hükümet 1959'da zekâtla ilgili yeni kararlar almış, ayrıca Ocak 1961'de eyalet hükümetlerinin zekât faaliyetlerini organize etmesi için Maliye Bakanlığı'nda bir büro açmış ve 28 Mayıs 1967'de mahalle ve köylerde beytülmalin gelişmesini teşvik etmek amacıyla valiler konferansı yaptırmıştır. Batı Pakistan'da eyalet hükümeti Ocak 1968'de zekât konusunda özel bir araştırma yaparak bir tüzük yayınlamıştır.

Pakistan'da da zekât dağıtımında icra edilen uygulamalar, temlikin şart olmadığını ortaya koymaktadır. Zira zekât dağıtımı iki şekilde yapılmaktadır. a) Direkt yardım; maişetini kendiliğinden kazanamayanlara özellikle yetimlere, boşanmışlar, özürlülere ve sakatlara yapılır. b) Dolaylı yardım; medreselere, eğitim, sosyal, yoksul ve sağlık kurumlarına yapılır. Pakistan'da özellikle toplam harcamanın yüzde onundan fazla

²⁹³ Cici, *a.g.e.*, s. 495.

²⁹⁴ Cici, *a.g.e.*, ss. 489-490.

olmayan idari harcamaya izin verilmesi gibi konularda Ürdün zekât kanunundan yararlanıldığı anlaşılmaktadır.²⁹⁵

D. TEMLİK ŞARTINI BAĞLAYICI GÖRMEYİP GENİŞLETEN VE FARKLI YORUMLAYANLAR

1. Ürdün

Ürdün'de zekât kanunu 11 Ocak 1978'de kabul edilmiştir. Ürdün'de zekât paylaşımında temlikî bağlayıcı görmeyen uygulamalar şöyledir: 1. İhtiyaç sahiplerinin ihtiyacını karşılamak, 2. İhtiyaç sahibi öğrencilere burs yardımında bulunmak, 3. Yetim, yoksul ve engellilerin ihtiyaçlarını karşılamak, 4. Yolcular, 5. Toplam yıllık faturalarının yüzde onundan fazla olmayan ödemeleri karşılamak, 6. İhtiyaç sahibi kişilerin kaldığı darülacezeler, 7. Zekât fonunun varlıkları hükümetin koyduğu bütün vergilerden muaftır.²⁹⁶

2. Bangladeş

Bangladeş'te zekât kanunu Halk Cumhuriyetinin zekât fonu yönetmeliği 1982 tarihinde kabul edilmiştir. Burada zekât dağıtımında temlikî bağlayıcı görmeyen uygulamalar vardır. Meselâ zekât fonundan öğrencilere burs verilir, zekât alması uygun olan fakir ve yardım alamayan ve evsiz insanlara yetimhaneler, hastaneler ve mesleki eğitim kurumları aracılığı ile zekât verilir.²⁹⁷

3. Yemen

Yemen Arap Cumhuriyeti zekât kanunu, 1980 tarihli cumhuriyet fermanı ile uygulanmaktadır. Zekât dağıtımını konusunda temlikî bağlayıcı görmeyen uygulamalar ile ilgili Yemen herhangi bir görüş beyan etmemiştir. Bunu tamamen kişinin kendi ihtiyarına bırakmıştır.²⁹⁸

4. Malezya

Malezya anayasası zekâtın işleyişini eyaletlerin yetkisine bırakmıştır. Zekât işlerinden sorumlu merci ilgili eyaletin dini kuruludur. Bu amaçla eyaletlerde yerel yasal

²⁹⁵Cici, *a.g.e.*, ss. 496-498.

²⁹⁶ Cici, *a.g.e.*, s. 493

²⁹⁷ Cici, *a.g.e.*, s. 499.

²⁹⁸ Cici, *a.g.e.*, ss. 493-494.

düzenlemeler yapılmış, federal bölge için ise zekât yönetimiyle ilgili özel bir yasa çıkarılmıştır. Her eyalette bulunan “Eyalet Dini (İslâm) Kurulu”na bağlı olarak bir “Eyalet Dini (İslâm) Dairesi” bulunmaktadır. Bu dairelerin de “Beytü’l-Mal” ve “Beytü’z-Zekât” olmak üzere iki bölümü vardır.

Malezya’da zekâtın dağıtımı hususunda temlikî bağlayıcı olarak gören herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Yapılan hizmetler şunlardan ibarettir: 1. Fukara ve Miskinlere genel olarak bu durumda olan kişilere; (gıda, parasal yardım, ilaç yardımı, ramazan yardımı, kira, evlenme, burs, eğitim yardımı, okul üniforması, acil sağlık hizmeti, felaket yardımları, beceri geliştirme, iş yardımı, konut onarımı, malûllere yardım, kadın ve çocuklara barınma. 2. Yeni Müslüman olanlara yapılan yardımlar; (dini eğitim, geçici konaklama, İslam’ı tanıtan örgütlere yardım, evlenme. 3. Kölelerin serbest kalmasına yönelik yapılan yardımlar; (“günümüzde kölelik cahillikten kurtarma, Müslüman toplumları ezilmişlikten kurtarma, kadınları kötü yoldan kurtarmak.) 4. Borçlulara yönelik çalışmalar; (gıda borçlarının, eğitim borçlarının, tıbbi bakım borçlarının, kira borçlarının ve cenaze masrafları gibi çalışmalar yapılmaktadır.) 4. Fî-sebilillâh amacına yönelik çalışmalar: Bireysel veya örgütlü olarak İslam’ı tanıtmayı amaçlayan programlar, Müslümanları ve özellikle gençleri geliştirmeye yönelik üniversiteler, okullar ve birlikler tarafından yapılan seminer ve çalıştayları destekleyen programlar, İslam’ı tanıtıcı kitap ve malzeme hazırlanması, felaketlerde yardımda bulunmak. Malezya’da zekât adı altında yapılan faaliyetler bunlardan ibarettir.²⁹⁹

²⁹⁹ Yavuz, *a.g.e.*, ss. 639-646.

SONUÇ

Hicretin ikinci yılında farz kılınan ve İslâm'ın rükünlerinden biri olan zekât, varlıklı Müslümanlar üzerine farz kılınmıştır. Bu konumda olan kişiler yılda bir kere vermek suretiyle farzı yerine getirmiş olacaktır. Allah tarafından farz kılınan zekât, insanların aralarında yardımlaşma ve dayanışma faaliyetinin en temel göstergesidir. Bu faaliyetlere dayanan toplumların aralarındaki dengenin sağlandığını ve sosyalleşmenin bulunduğunu gösteren tarihi veriler bulunmaktadır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet'te bunu destekleyen deliller bulunmaktadır. Bütün bunların amacı insanların haklarını koruma ve onların hak ve hukukunu en iyi şekilde ifa edebilmelerini sağlamaktır. Zekât fonu her zaman Müslümanların derdine çare olmuştur.

Bizde bu çalışmamızda genel olarak zekâtı ele aldık ve özelde ise **temlik** konusunda mezheplerin farklı görüşlerini ve delillerini aktarmaya çalıştık. Temlik şartını benimseyenler olduğu gibi onu şart olarak kabul etmeyenlerin sayısı oldukça fazladır. Temlik şartını kabuledenler, zekât verilecek yerleri, Kur'ân'ı Kerîm'de geçen "fakir, miskin, zekât amilleri, kalbini İslâm'a ısındırmak için verilen fon, köleler, borçlular, Allah yolunda savaşımlar, yolda kalmış kimseler" şeklinde, sekiz gruptan ibaret olduğunu bize aktarmaktadır. Şart olmadığını söyleyen ulema ise Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen sekiz grubun kapsamını geniş tutup zekât fonunu Allah'a hizmet yolunda daha geniş sarf yerlerine ulaştırma amacını taşırlar.

Günümüzde başta Malezya olmak üzere bazı İslâm ülkelerinde zekât kurumsallaştırılarak devlet çatısı altında özel bir kurumun, denetim ve işleyişi takibi ile yürütülmektedir. Allah yolunda yapılacak her türlü faaliyet zekât kurumu nezareti altında yapılabilir. Aynı zamanda Müslümanların her türlü sıkıntısının üstesinden gelmesi için her türlü destek yine zekât kurumu tarafından karşılanabilir. Diğer yandan Müslümanların kendi güvenliğini sağlamak için İslâm ordusuna ve onun teçhizatına yine zekât fonundan sarf edilebilir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) yeri gelmiş yeni dine girmiş kişilere zekât fonundan bir pay ayırmıştır.

Bugün Afrika başta olmak üzere misyonerlik faaliyetleri birçok ülkede bütün hızıyla devam etmektedir, biz Müslümanlar olarak zekâtı doğru ve yerinde kullanabilirsek bizde bu faaliyete karşı önlem alabiliriz. Bu kavramları güzel bir şekilde incelediğimizde bize ışık tuttuğunu görmek mümkün olacaktır. Bunlardan sadece **fî-sebîlillâh** kavramını esas aldığımız takdirde, bu da bize “Allah yolunda” yapılan her şeyi anlatmaktadır. Bütün mesele Allah rızasını kazanmak ve İslâm’ın değerlerini korumaktır.

KAYNAKÇA

- AHMED b.Muhammed, b. Assaf,*Ahkâmu'l-fikhiyye fi'l-mezâhibi'l-islâmiyyeti'l-erba'a*, C. I, Beyrût: Dâru İhyau'l-ulûm Yay., 1988.
- MOLLA HÜSREV, *Düererü'l-hükkâm şerhu ğureri'l-ahkam*; C. II, 2. b., İstanbul: Şirket'i-sahafiyye-i Osmaniye Yay., 1317.
- ABDUH, Muhammed, *Menâr Tefsiri*, çev. İbrahim Tüfekçi,C. XII, İstanbul: Ekin Yay., 2011.
- ABDÛLBÂKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-mufehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrût: Daru Metabiu's-Şab Yay., 1945.
- DAMAD EFENDÎ, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecma'ü'l-Enhur (şerhu Mültekâ'l-Ebhur)*, çev. Mehmet Çelik, C. II, İstanbul: Yasin Yay., İstanbul 2009.
- İBNÂBİDÎN, *Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar*, C. IV, İstanbul: Şamil Yay., 1985.
- AKYÜZ, Vecdi, *Zekât*, İstanbul: İz, Yay., 2006.
- BÂBERTÎ, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud. *el-İnâye şerhu'l-Hidâye*, C. I, 1. b., Beyrût: Dârü'l-Kütübil ilmiyye Yay., 2007.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarabad: Dâru'l-Maarif Yay., 1354.
- BEYZAVÎ, Ebû Said Nasrüddîn Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, C. I, İstanbul: Matbaa-i Osmaniye Yay., 1329.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul: (Bilmen Yay., t.y)

- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil *el-Câmi' u's-sahih* çev. Mehmet Sofuoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987.
- BURHANPURLU, Nizam, *Garâibu'l-Kur'ân ve Regâibu'l-Furkân*, C. I, Kahire: Mustafa el-Babî el-Halebî Yay., 1964.
- CANAN, İbrahim, *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Akçağ Yayınevi, (t.y)
- CEZERÎ, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, çev. Mehmet Keskin, C. II, İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1990.
- CİCİ, Recep, "Günümüz İslam Ülkelerinde Zekât Uygulamaları", *II.Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi "Günümüzdeki Meseleleri"*, Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yay., 2016.
- CUVEYNÎ, el-İmamü'l-Harameyn Abdullâh el-Malik b. Abdullâh b. Yûsuf, *Nihâyetü'l-matlûb fî dirâyeti'l-mezheb*, C. III, Cidde: Dâru'l-Minhac Yay., 2011.
- ÇALIK, Bünyamin, *Zekât ve Temlik Esası*, Kars: Kafkasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, 2016.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *İnanç, İbâdet, Günlük Hayat*, İstanbul: Erkam Yay., 1991.
- DÖNMEZ, Kâfi İbrahim, "Niyet" *DİA*, C. XXXIII, İstanbul: T.D.V. Yay., 1988.
- DUMAN, Sibel Yılmaz, *Zekât Verilecek Kimseler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- EBÛ DAVÛD, *Sünen*, İstanbul: Şamil Yay., 1988.
- EBÛ ZEHRÂ, el-İmam Muhammed, *el-Mülkiye ve nazariyyetu'l-akd fî ş-şeriâti'l-İslâmiyye*, Kahire: Dâru'l-Fikr, Yay., 1977.
- EBÛ'L-HÜSEYİN, Ahmed b. Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed, *Muhtasarü'l-Kudûrî*, çev. Soner Duman, Osman Güman, İstanbul: Beka Yay., 2015.

- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Yay., 2015.
- ERKAL, Mehmet “Zekât”, Ankara: Diyanet Vakfı Yay., 2011.
- ERKAL, Mehmet, *Zekât Bilgi ve Uygulama*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 2008.
- ĞAZALİ, Muhammed b. Muhammed, *el-Vesît fî'l-mezheb*, C. II, Ezher: Dâru'l-İslâm Yay., 1997.
- HACAK, Hasan, Aybakan Bilal, *Kararlar ve Tavsiyeler*, Cidde: İslam konferansı teşkilatı, İslam fıkıh akademisi, 1995.
- HAMDI, Yazır Elmalı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, C. IV, İstanbul: Eser Kitap Evi Yay., 1935.
- HAMDİ, Yazır Elmalı, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, C. III, İstanbul: Eser Yay., 1997.
- HASAN, Hüseyin Özkazancıgil, *Kur'ân Kelimeleri Sözlüğü*, Ankara: Birleşik Yay., 1990.
- HAZİN, Alâeddîn Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadî, *Lübâbü't-te'vil fî meâni't-tenzîl-Tefsirul-Hazin*, C. II, Beyrût: Dâru'l-Mârife Yay.,1317.
- İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b.Nuhammed, *el-Kâfi fi fikhı'l-İmam Ahmed b.Hanbel*, C.II, Beyrût Lübnan: el-Mektebû'l-İslami Yayınları, 1979.
- İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğnî*, C. III, Beyrût: Dâr'ul-Fikr Yay., 1985.
- İBN MANZÛR, Ebû'l-Fazl Cemaleddîn Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu'l-arab*, C. I, Beyrût: Dâru's-Sadır Yay, 1994.

- KANİBÎ, Revvas Kalacı, Hamıd Sadık, *Mu'cemu'l-lugati'l-fukahâ*, Beyrût: Dâru'n-Nefais Yay., 1988.
- KARADÂVÎ, *1. Uluslar Arası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, Konya: Konbassan Yay., 1997.
- KARADÂVÎ, Yûsuf, *Fıkhu'z zekât*, C. I, Kahire: Mektebe Vehbe Yay., 2003.
- KARÂFÎ, Şihâbuddîn Ahmed b. İdris, *ez-Zahîra*, C. III, Beyrût: Dâru'l-ğaribi'l-İslâmî Yay., 1994.
- KARAKAYA, İsmail, *Fetâvâ-yi Hindiyeye*, C. I, Ankara: Akçağ Yay., 1997.
- KARAMAN, Hayreddin, *İbadet ve Müessesese Olarak Zekât*, İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., 1984.
- KASÂNÎ, el-İmam Ala'd-Dîn Ebî Bekr b. Mes'ûd el-Hanefî, *Bedâi'u's-senâyi fî tertîb eş-şerâyi'*, C. II, Beyrût: Dâru'l-Kitab Yay., 1974.
- KURTÛBÎ, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, C. VIII, İstanbul: Burcu Yay., 2001.
- KUTUB, Seyyid, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, çev. M. Emin Saraç, vd., İstanbul: C. XII, Hikmet Yay., t.y.
- MERGÎNÂNÎ, Burhanüddîn Ebû'l-Hasan, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, C. II, Pakistan: İdâretü'l-Kur'ân ve'l-ulumi'l-İslâmiyye Yay., 1417.
- MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud, b. Mevdud, *el-İhtiyar li ta'lîli'l-Muhtâr*, İstanbul: Çağrı Yay., 2007.
- MUKÂTİL b. Süleyman, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul: İşaret Yay., 2004.
- MUTARRİZÎ, Ebû'l-Feth Nasır *el-Mağrib fî tertîbi'l-murib*, C. I, Halep: Mektebetu Usame b. Zeyd Yay., 1979.

- NEZİH, Hammâd, *İktisad Fıkıh Terimleri*, İstanbul: İz Yay., 1996.
- RÂĞİB, el-İsfahanî, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, çev. Mustafa Yıldız, İstanbul: Pınar Yay., 2007.
- RAZÎ, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *Tefsir-i Kebir-Mefâtihü'l-gayb*, C. XVI, İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.
- SABİK, Seyyid, *Fıkıh'us-sünne*, C. I, Beyrût: Dâru'l-kitâbu'l-Arabî Yay., 1971.
- SÂVÎ, Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî, *Belgetu's-Sâlik li akrebi'l-mesâlik*, C. I, Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Hâlebî Yay., 1952.
- SERAHSÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl el-Hanefî, *el-Mebsût*, C. II, Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Yay., 1971.
- SİDDİK, Hasan Han, *Fethu'l-Beyan fî makasidi'l-Kur'ân*, C. X, Kahire: Yay., 1965.
- SOYALAN, Mehmet Yaşar, *Elmalılı Tefsirinde Kur'ânî Terimler ve Deyimler*, İstanbul: Ağaç Yay., 2003.
- SOYALAN, Yaşar Mehmet, *Kur'ânî Terimler ve Deyimler*, Ankara: Ağaç Yay, 2003.
- ŞÂFÎÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris b. Abbas, *el-Ümm*, C. II, Beyrût: Dâr'ul-Fıkr Yay., 1410/1990.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-evtâr min esrâri münteka'l-ahbâr*, C. VIII, Suudi Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî Yay., 1434.
- TABERÎ, Ebû Cafer b. Cerîr Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Câmiü'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*, C. XI, Kahire: Mustafa el-Babî el-Halebî Yay., 1968.
- TAHÂVÎ, *Mukayeseli Hanefî Fıkhı*, çev. Soner Duman, İstanbul: Beka Yay., 2013.
- YAVUZ, Yunus Vehbi, *Bir Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak Zekât*, Bursa: Arasta Yay., 2004.

-YAVUZ, Yunus Vehbi, *Zekâtın Sarf Yerlerinin Yeniden Yorumlanması*, İstanbul:
Ensar Neşriyat, 2008.

-ZUHAYLÎ, Vehbe, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul: Risale Yay., 1989.

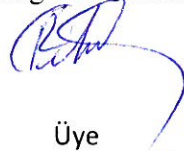
TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda 701523077 numaralı Habibullah Muradi'nin hazırladığı “Zekât Şartı Olarak Temlik” konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 08 /01/ 2018 günü ^{09:30} - ^{11:00} saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ^{Başarılı}(başarılı/başarısız) olduğuna ^{Oy birliği} (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Recep CİCİ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Mehmet DİRİK
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ali KAYA
Uludağ Üniversitesi

08/01/ 2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:19 /12/2017

Tez Başlığı / Konusu: **ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin,19 /12/2017 tarihinde şahsım tarafından *turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı 21%'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
- 4-

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Habibullah Muradi

Öğrenci No: 701523077

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Recep CİCİ

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/ Doktora tezi olarak sunduğum “**ZEKÂT ŞARTI OLARAK TEMLİK**” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Habibullah Muradi

Öğrenci No : 701523077

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Programı : Yüksek Lisans

Statüsü : Yüksek Lisans Doktora

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Habibullah Muradi
Tez Adı	Zekât Şartı Olarak Temlik
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	İslam Hukuku
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Recep CİCİ
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum ☐ 11 ☐ 11 ☐ 11 ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih:

19.09.2017

İmza:

